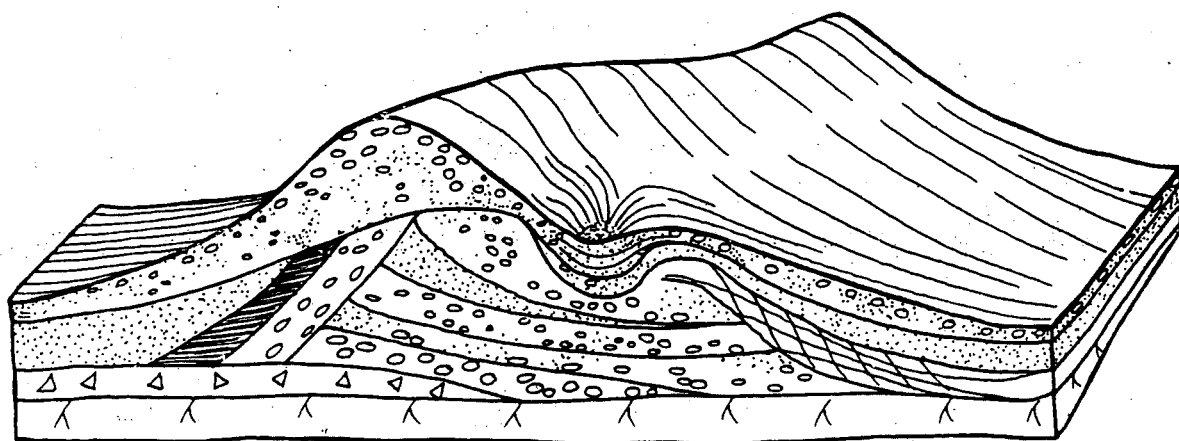




Länsstyrelsen i Kalmar län **informerar** 1985 : 2



ÖVERSIKTLIG GRUSINVENTERING

VÄSTERVIKS

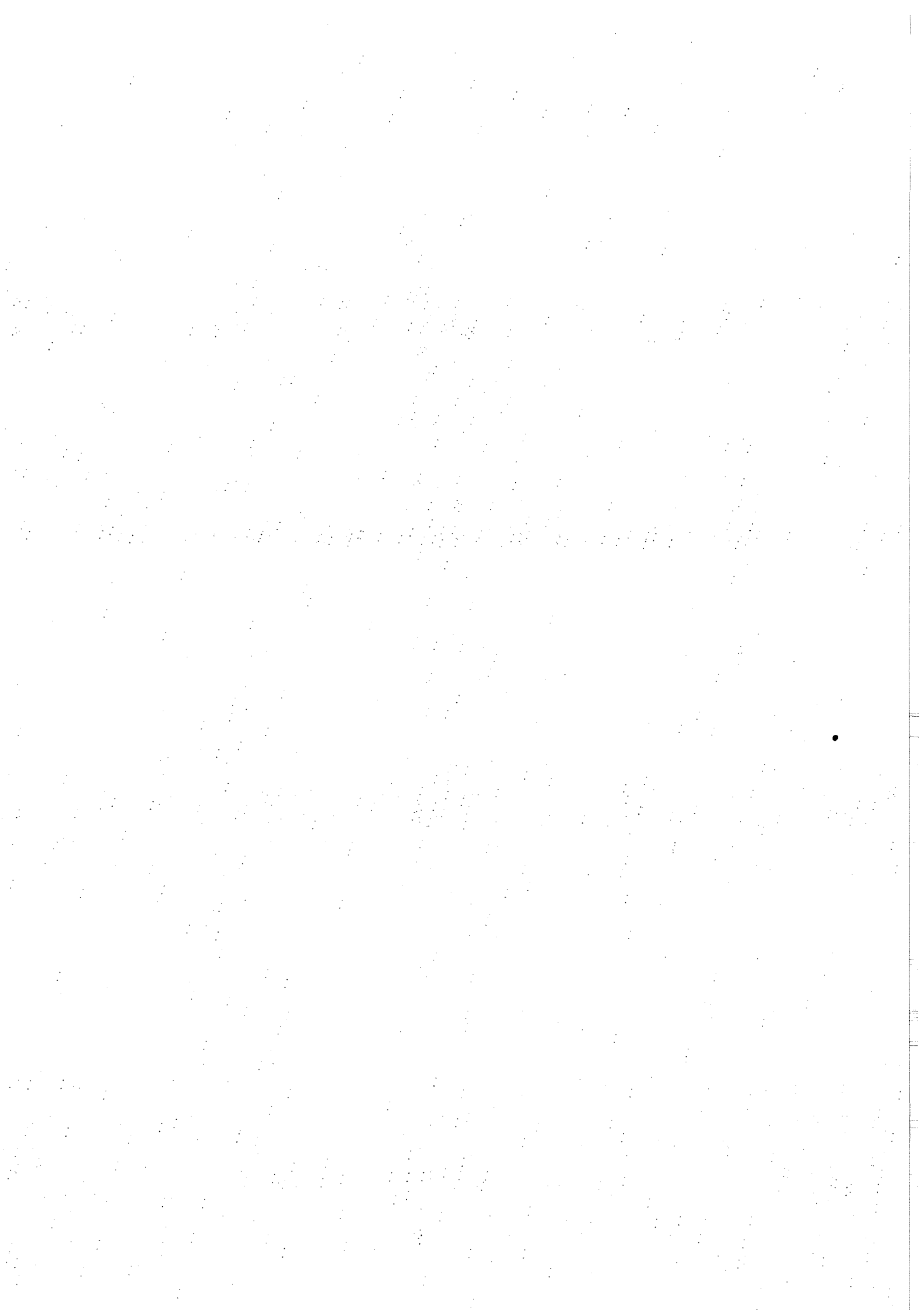
KOMMUN

JÖRGEN SVENSSON

**LÄNSSTYRELSEN
I KALMAR LÄN**

391 86 KALMAR
Tel: 0480/82 000

**PLANERINGSAVDELNINGEN
NATJRVÅRDSSENHETEN**



ÖVERSIKTLIG GRUSINVENTERING

V Ä S T E R V I K

KOMMUN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	<u>SID</u>
INLEDNING	1
METODIK	1
ALLMÄN GEOLOGISK ORIENTERING	5
REGIONAL GEOLOGISK BESKRIVNING	10
ALLMÄNT OM KOMMUNEN	15
AVLAGRINGAR INOM UKNAOMRÅDET	16
VÄSTERHAGA - LYCKTORPÅSEN	16
AVLAGRINGAR LÄNGS ÅKERVRISTEN OCH UKNADALEN	17
HÖGTOMTA - PUNDERUMSÅSEN	19
AVLAGRINGAR INOM VÄSTRA EDOMRÅDET	21
EDSÅSEN	21
SKEDSHULTSÅSEN	23
AVLAGRINGAR INOM LOFTAHAMMAROMRÅDET	25
LOFTAHAMMARÅSEN	25
VÄLÄNDEBOFÄLTET	25
MISTEKÄRRPLATÅN	25
SLADÖ OCH HASSELÖ	25
AVLAGRINGAR INOM TÖRNFALLSOMRÅDET	26
ÅSPARTIET STOLPHAGEN - KÅRBY	26
AVLAGRINGARNA VID ALMVIK OCH SJÖN HJORTEN	27
AVLAGRINGAR INOM VÄSTERVIKSOMRÅDET	28
JENNYÅSEN	29
VÄSTERVIKSÅSEN	29
GRÄNSÖLANDET	30
HORNÅSEN	30
AVLAGRINGAR INOM GLADHAMMAROMRÅDET	31
OMRÅDET FÅRHULT - SUNDSHOLM	31
AVLAGRINGAR INOM VÄSTRUMSOMRÅDET	33
V. EKNÖOMRÅDET	33
AVLAGRINGAR INOM DALHEMSOMRÅDET	34
FAGERDAL - TYLLINGEÅSEN	34
RISEBO - LARUMÅSEN	36
DALHEMSÅSEN	37

	<u>SID</u>
OLSTORPÅSARNA	39
AVLAGRINGAR INOM ÖVERUMSOMRÅDET MED ANGRÄNSANDE DELAR AV LOFTA	40
ULVSDAL - MÖCKELHULTÅSEN	40
SPRIDDA FÖREKOMSTER ÖSTER OM ÖVERUM	40
AVLAGRINGAR INOM ODENSVIOMRÅDET	42
VÄSTANTORP - MOSSEFALLÅSEN	42
BODA - KULLAÅSEN	43
KÅLRÖSSLE - ENEBY - RINGSFALLSÅSEN	44
ÅSSYSTEMET GRANSJÖN - KILA - SMITTERSTAD ..	47
SPRIDDA FÖREKOMSTER AV ÅSMATERIAL I NO DELEN AV ODENSVIOMRÅDET	48
AVLAGRINGAR INOM GAMLEBYOMRÅDET	49
MÖRTNÄS - RUMMELSRUMSOMRÅDET	49
RUMMAÅSEN	50
HEDAÅSEN	51
AVLAGRINGAR INOM HALLINGEBERGOMRÅDET	52
ÅSSYSTEMET RINGSFALL - HULTHORVA - FRÖSVI .	52
ÅSSYSTEMET SMITTERSTAD - HALLINGEBERG - - HUMMELSTAD	53
REDAL - TOPPETORPÅSEN	55
AVLAGRINGAR INOM BLACKSTADOMRÅDET	55
ÅLHULT	56
KÄLLSBERGSÅSEN	57
GRÖNHULTOMRÅDET	59
AVLAGRINGAR INOM HJORTEDOMRÅDET	59
HJORTEDSÅSEN	60
AVLAGRINGAR VID GRYTTFALL OCH MARSGÖLEHULT	60
KLASS 1 - OMRÅDEN	62
ÖVERSIKTSKARTA	64
DETALJKARTOR	65
PROFILER	85
GEOLOGISK ORDLISTA	89
LITTERATURFÖRTECKNING	94

INLEDNING

Här föreliggande grusinventering utgör till största delen en omarbetning av den inventering i flera delar, som för Kalmar läns fastlandsdel upprättades under 1960-talet.

Grusinventeringen har i huvudsak använts som underlagsmaterial vid länsstyrelsens och kommunens prövning av grustäktsärenden enligt 18 § naturvårdslagen, men har även utgjort ett viktigt underlagsmaterial i den fysiska planeringen i övrigt. Således har inventeringen betydelse rörande grundvattenfrågor, exempelvis vid skyddsområden och infiltrationsanläggningar samt rörande planering av vägar och bebyggelse. Exploatörer, skolor samt även enskilda personer har ofta visat intresse för inventeringen.

Inventeringen från 1960-talet har utförts av fyra olika inventerare och består av fem delar. Den är innehållsrik och delvis mycket detaljerad. Grusavlagringarnas utbredning redovisas i dessa inventeringar på generalstabskartan i skala 1:100 000. Några av delarna har framställts i enbart ett par exemplar, varför de ej kunnat spridas på ett tillfredsställande sätt till avnämare.

Syftet med här föreliggande omarbetning har varit att:

komprimera textmaterialet,

redovisa grusförekomsterna på topografiska kartan i skala 1:50 000 för större läsbarhet,

systematisera sambandet mellan text- och kartmaterial,

göra en kommunvis redovisning av grusinventeringen,

ge inventeringen sådan form, att den utan större kostnader kan mångfaldigas.

METODIK

Underlagsmaterial för textdelen

Grusinventering för Kalmar läns fastlandsdel, del II-V,

Grusinventering för Kronobergs län,

Sveriges Geologiska Undersöknings (SGU) publikationer och beskrivningar till kartblad,

Övrigt: täktplaner, lokala geohydrologiska undersökningar.

I övrigt se litteraturförteckningen.

Kartunderlag

Geologiska kartbladet

Ankarsrum	SGU	Ser	Aa	nr	126	1904
Loftahammar	"	"	"	"	127	1904
Vimmerby	"	"	"	"	133	1905
Västervik	"	"	"	"	137	1907
Gamleby	"	"	"	"	147	1915
Skrikerum	"	"	"	"	157	1926
Lenhovda	"	"	"	"	15	1878
Oskarshamn	"	"	Ac	"	5	1903
Kalmar	"	"	"	"	6	1901
Ottenby	"	"	"	"	7	1902
Mönsterås med Högsby	"	"	"	"	8	1903

Jordartskartan 4G/4H Kalmar NO/Runsten NV SGU ser Ae nr 43 1980.

Flygbilder

Flygbilder över Kalmar län, svart-vita, i ungefärlig skala 1:20 000.

Genomförande

Arbetet med text- och kartbearbetning har skett kommunvis och grusavlagringarna beskrivs för varje kommun från norr mot söder.

Arbetsgången har varit följande:

Först har text- och kartmaterial ur den befintliga inventeringen studerats. Detaljer om grusförekomsternas

utbredning har sedan jämförts med geologiska kartan samt övrigt kartmaterial t ex utdrag ur konsultrapporter och täktplanekartor. Det bör påpekas, att vissa områden är mer väldokumenterade än andra beroende på tillgången av underlagsmaterial.

I ett andra moment har, med utgångspunkt från inventeringskartor, geologiska kartor och övriga kartframställningar, en flygbildstolkning utförts. Där bilderna ej givit entydigt besked om avlagringarnas utbredning, har i värdefulla områden besiktning i mindre omfattning skett. Fältkontroll har således ej kunnat genomföras i den omfattning, som varit önskvärd. Med inhämtade uppgifter som underlag har därefter utbredningen markerats på topografiska kartan i skala 1:50 000.

Klassificering

Klassificeringen av avlagringarnas geovetenskapliga värde har gjorts efter en tregradig skala (I-III).

De olika delområdena har i allmänhet getts samma skyddsvärde som i den tidigare inventeringen. I några fall har klassen ändrats beroende på exempelvis täktverksamhet, som påverkat avlagringens skyddsvärde. Således har området där större täkt förekommit eller förekommer en nedklassning skett till klass III. Inom område av lägre klass kan dock mindre objekt med högt skyddsvärde förekomma.

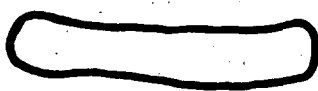
Definition

- Klass I Områden, som bedömts som synnerligen skyddsvärda.
- Klass II Områden, som bedömts som mycket skyddsvärda.
- Klass III Övriga områden.

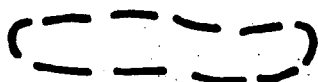
Redovisning i text och på karta

Grusförekomsterna markeras enligt följande på kartorna:

Klass I



Klass II



Klass III



OBS! Vid övergångar mellan olika klasser markeras gränsen med den högre klassens beteckning. Exempel:



Om ett område inte till någon del har gemensam gräns med ett annat, markeras gränsen för vart och ett med respektive beteckning. Exempel:



Markeringarna kan förstärkas genom färgläggning. Därvid bör förslagsvis klass I inritas med rött, klass II med gult och klass III med grönt, vilket överensstämmer med vad som tidigare tillämpats.

Inom åspartier, där grustäktsverksamhet helt eller delvis utplånat ursprungliga former, markeras ändå grusförekomsten i sin helhet. Detta görs med motiveringen att visa helheten i ett sammanhängande åsparti.

Grusinventeringen presenteras kommunvis. Inom kommunerna Västervik och Vimmerby sker beskrivningen områdesvis, beroende i första hand på grusavlagringarnas uppträdande och utbredning, men även på att de tidigare inventeringarna har lagts upp sockenvis.

I de övriga kommunerna beskrivs grusavlagringarna åsvis. Avslutningsvis presenteras några profiler över grusavlagringarnas allmänna uppbyggnad jämte förklaringar.

Varje ås och/eller separat avlagring har på kartan åsatts ett nummer, objektnummer. Delområden av åsen har betecknats med små bokstäver i alfabetisk ordning från norr mot söder. Motsvarande bokstäver återfinns i den beskrivande textdelen till vänster om respektive delområdesbeskrivning. I anslutning härtill anges delområdets värde i den ovan nämnda tregradiga skalan.

Exempel: $\begin{smallmatrix} a \\ II \end{smallmatrix}$, där a är det beskrivna delområdet, vilket åsatts klass II.

ALLMÄN GEOLOGISK ORIENTERING

De flesta avlagringar, grusåsar, deltan, terrasser, moräner m m, som idag återfinns i naturen, har avsatts i samband med den senaste nedisningen. Vissa typer av avlagringar bildas i nutid, t ex torv- och gyttjejordar, flygsandsdyner, floddeltan.

Sten-, grus- och sandavlagringarna bildades under landisens avsmältning. I små och stora sprickor samt tunnlar forsade smältvattnet fram. På detta sätt fördes enorma mängder material fram och avlagrades, då hastigheten på det framrusande vattnet avtog, så att vissa kornstorleksfraktioner ej längre på grund av sin tyngd kunde transporteras vidare. I och med detta skedde en uppsortering av kornstorlekarna.

De vanligaste isälvsbildningarna är rullstensåsar, deltan och terrassbildningar. Kännetecknande för Kalmar län är de många rullstensåsarna, som i NV-SÖlig riktning sträcker sig tvärs över fastlandsdelen till havet och mestadels ut i detta. Eventuellt kan avlagringar på Öland utgöra fortsättningen.

Rullstensåsar

Man brukar indela åsarna efter deras bildningsmiljö. Åsar, som bildats under högsta kustlinjen, dvs under dåtidens havs-sjönivå, uppvisar oftast en mjukt rundad profil, som uppstått då vågorna har bearbetat åsen i samband med landhöjning/vattenytesänkning. På åsarna uppträder här en svallkappa, (se figur 1, sid 7). Dessa s k subakvatiska åsar är ofta uppbyggda som en serie åskullar, som ligger med en viss regelbundenhet. Mellan åskullarna är åsen smalare och mindre mäktig. Denna typ av ås kallas ibland pärlbandsås. Lagringen i en pärlbandsås är oftast välvd kring en åskärna av grovt material, block och sten. För rullstensåsar, som varit kraftigt vågsvallsbearbetade, erhålls en asymmetrisk åsprofil, där krönet ej motsvarar åsens ursprungliga form utan är resultat av svallningen, (se figur 2, sid 7).

I åsar, som bildats över högsta kustlinjen, s k supraakvatiska, har materialet avsatts i plana lager i en iskanal. När isen smält bort, har materialet i kanterna glidit ut till naturlig raslutning, varför sidorna på dessa formationer är brantare än hos de subakvatiska. Där avlagringens höjd varit stor i förhållande till dess bredd, har en ås med vass kam uppstått, s k getryggsås, (se figur 3, sid 8).

En annan typ av ås är den s k slukåsen, som bildas utför en sluttning i en spricka i isen vinkelrätt mot isrörelseriktningen, (se fig 6, sid 9). Den är vanlig i fjälltrakternas branta sluttningar. I övrigt är det sällsynt med slukåsar. SO om Orrfors vid Kolsbygd och N om Örsjösjön i Nybro kommun finns dock avlagringar, som kan vara slukåsar.

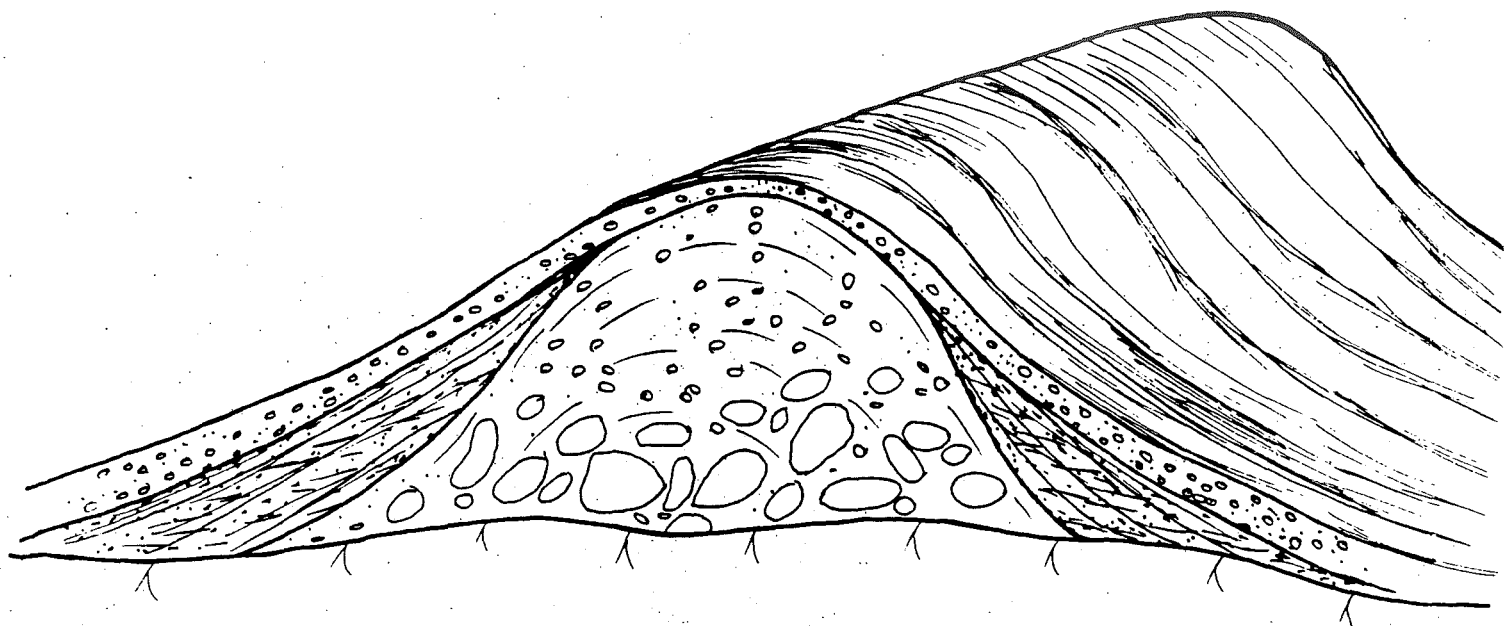
Isälvsdeltan

Isälvsdeltan är oftast uppbyggda i anslutning till att en dalgång plötsligt vidgar sig och blir bredare, men deltan förekommer också i själva dalmynningen. Detta kan förklaras med att trycket i de framrusande vattenmassorna lättat vid utvidgningen i dalgången, varvid en sedimentation kunnat ske. Deltabildningarna är uppbyggda till en vattennivå, som i vissa fall indikerar högsta kustlinjen, men ibland har deltan utbildats på högre nivåer i uppdamda lokala issjöar. Till deltabildningarna ansluter som oftast en ås i ett dräneringsstråk, genom vilket materialet förts fram till deltat. En sådan ås brukar kallas för matar- eller tillförsel-ås eller "feeding esker", (se figur 4 och 5, sid 8 och 9).

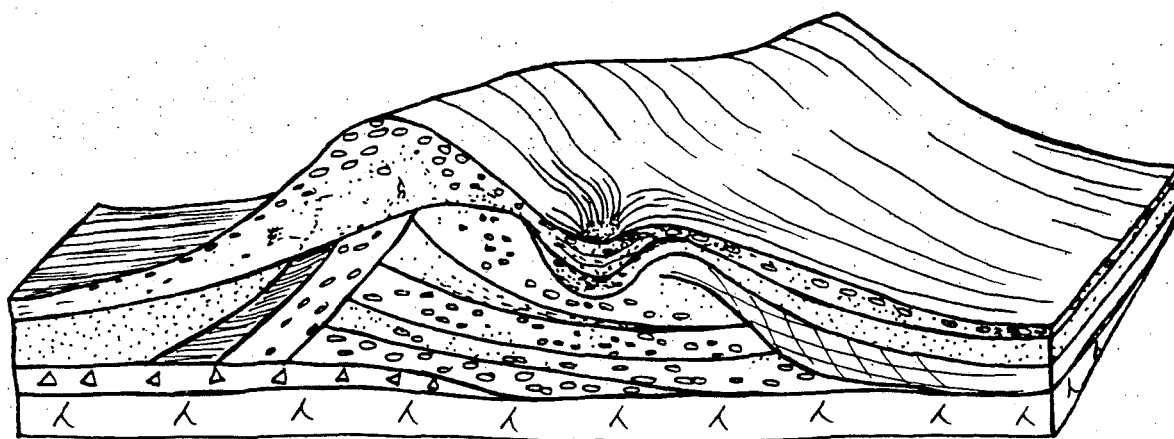
Terrassbildingar

En lateralterrass är en isälvsbildning, där smältvatten har strömmat utefter och mellan en dalsida och isen och där avsatt material. En annan form av terrasser återfinns i dalgångar, där ett vattendrag eroderat sig ned i dalfyllnadssedimenten. Dessa terrassplan är alltså utpreparerade efter isavsmältningen, (se figur 7, sid 9).

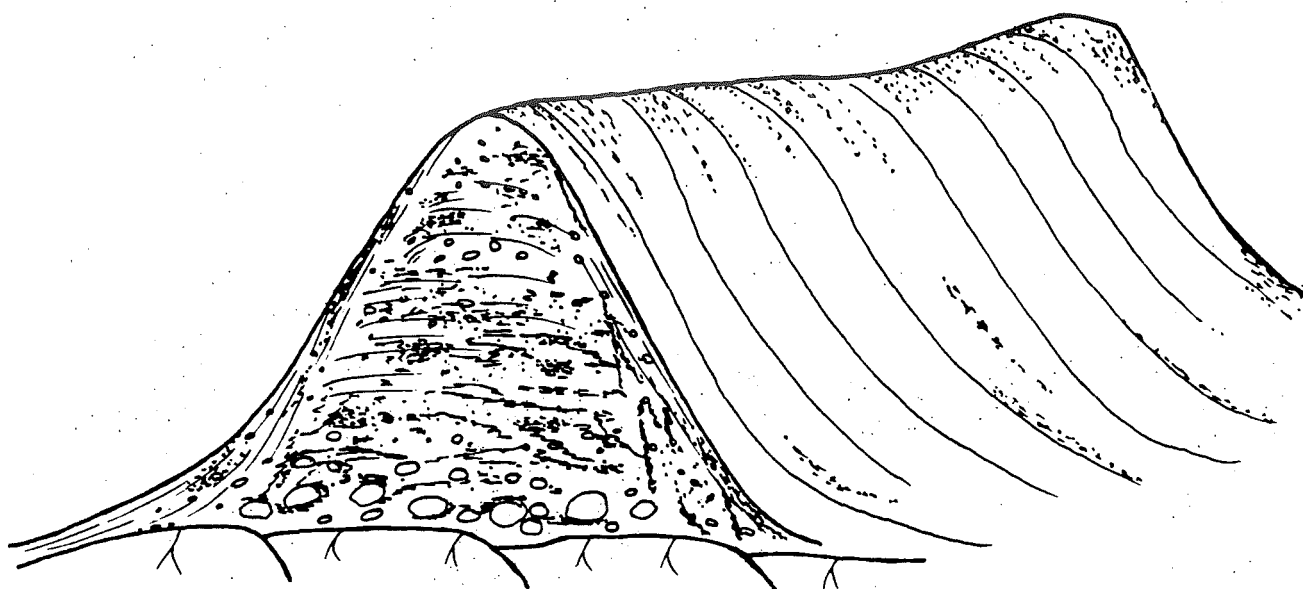
I ordlistan under rubrik 5 förklaras ytterligare vissa geologiska termer och begrepp.



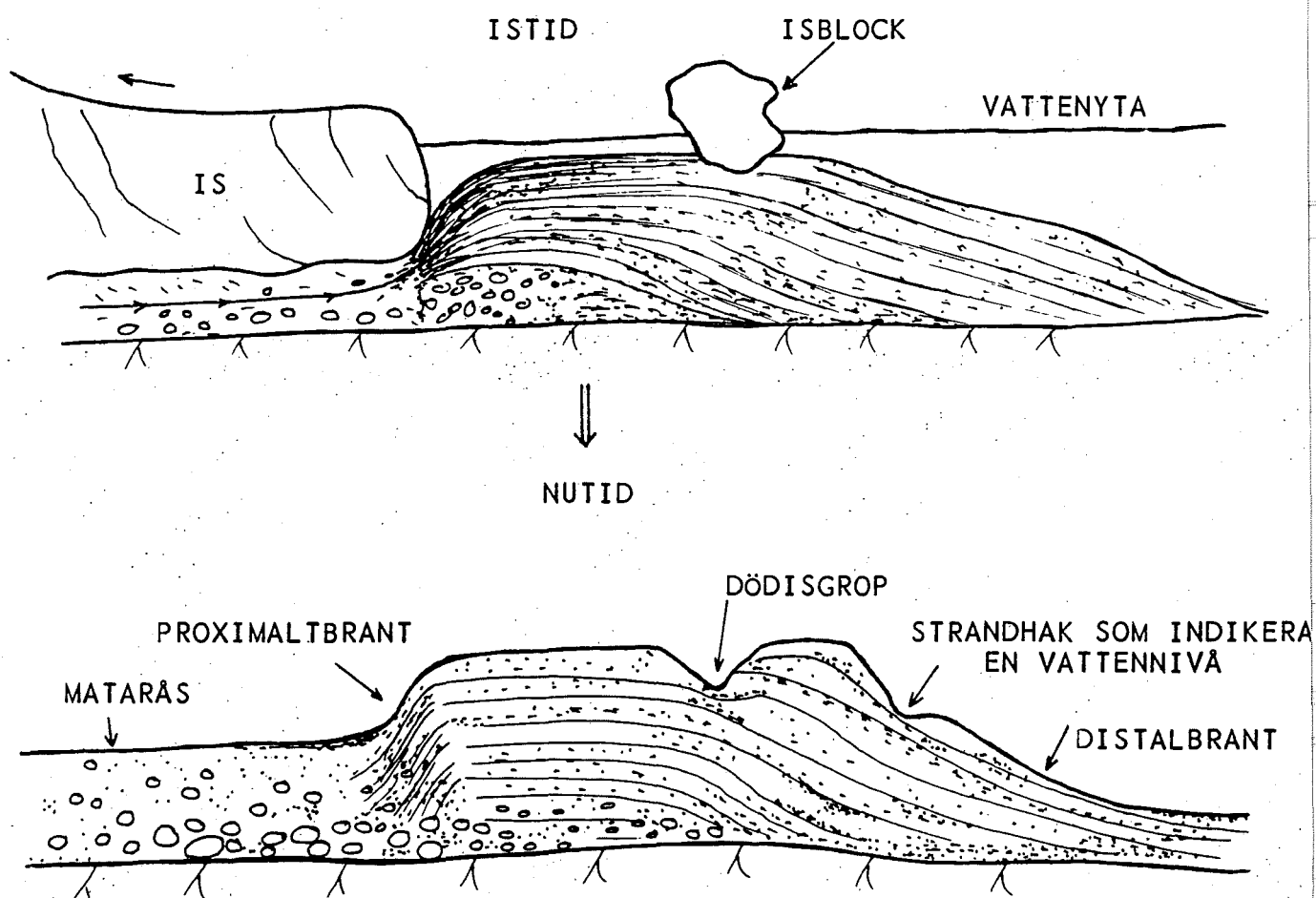
FIGUR 1. Rullstensås bildad under högsta kustlinjen, subakvatiskt bildad.



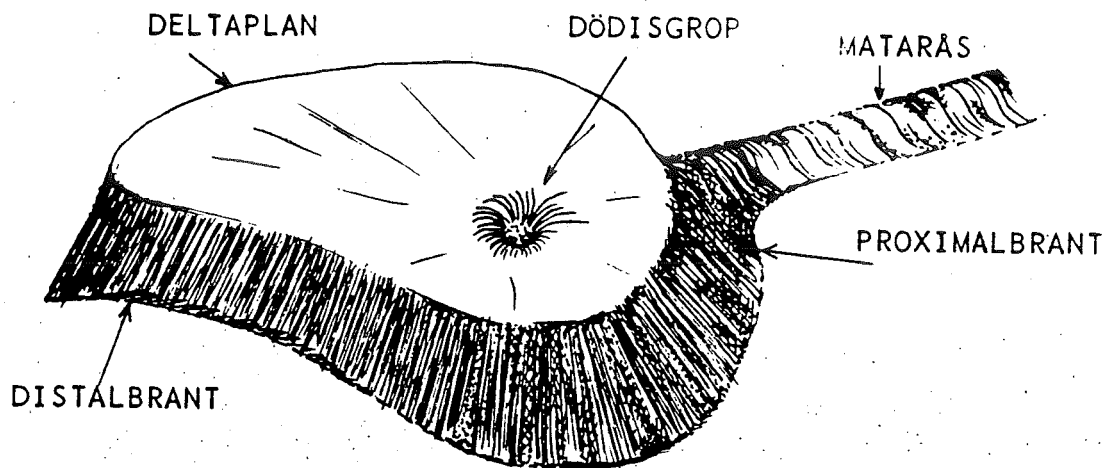
FIGUR 2. Rullstensås som genom vågbearbetning erhållit en asymmetrisk profil.



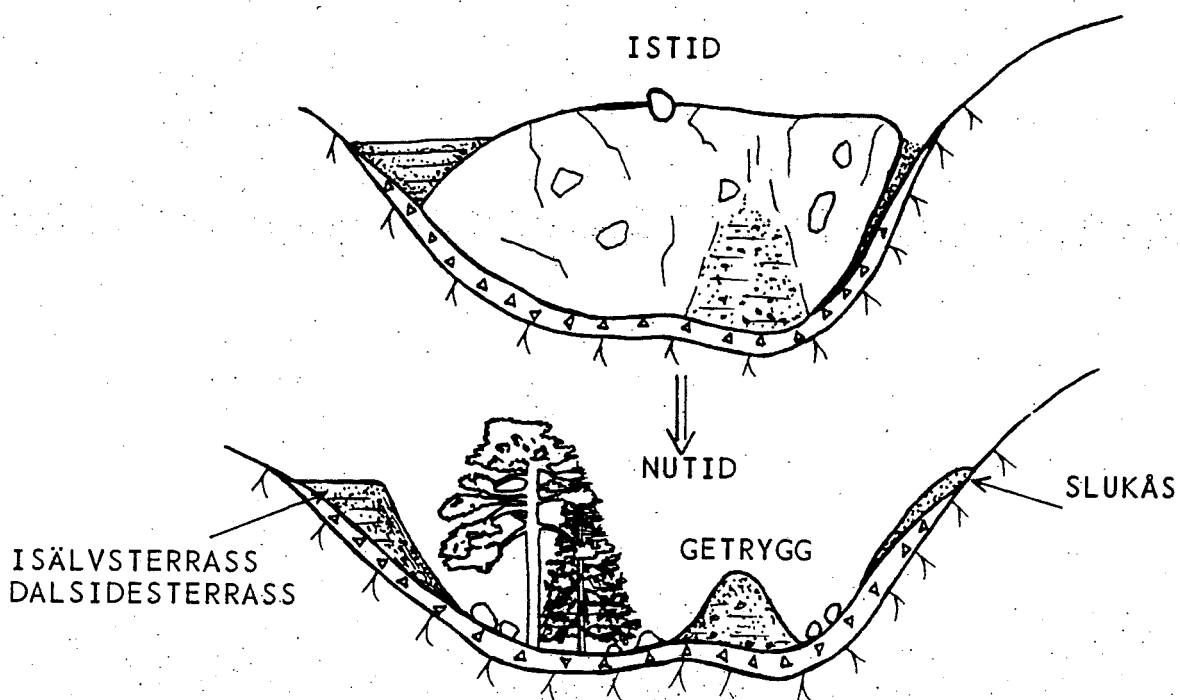
FIGUR 3. Rullstensås bildad över högsta kustlinjen, supraakvatiskt bildad, kallad getryggsås.



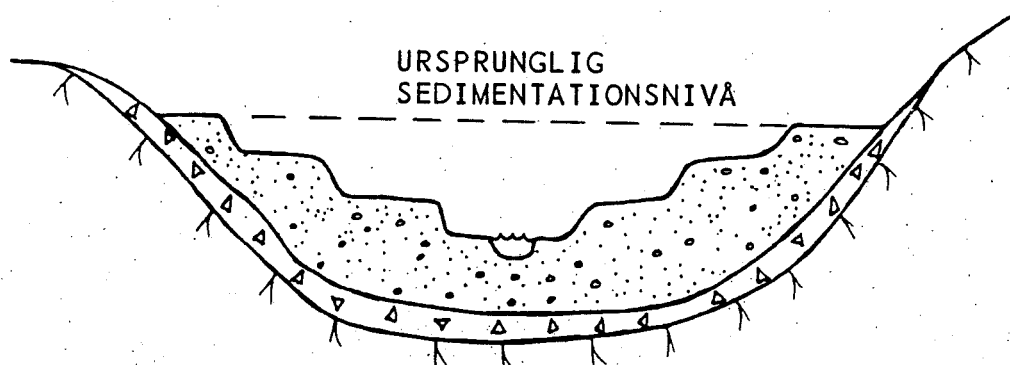
FIGUR 4. Skärning genom ett isälvsdelta.



FIGUR 5. Isälvsdelta.



FIGUR 6. En dalgång med utbildning av terrass, slukås och getryggsås.



FIGUR 7. Olika terrassplan, som utbildats i en dalgång genom ett vattendrags erosion på olika nivåer.

REGIONAL GEOLOGISK BESKRIVNING

Inom ett så vidsträckt område som Kalmar läns fastlandsdel, som sträcker sig 21 mil längs Östersjön och från kusten 6 mil inåt mot Sydsvenska höglandet, uppträder sjölvfallet ett flertal naturtyper. Fyra naturgeografiska regioner kan därvid i första hand urskiljas.

- A. Dallandskapet i nordost.
 - B. Sydsvenska höglandets randområde.
 - C. Den småkulliga mellanregionen.
 - D. Kustslätten i sydost.
- A. Norra delen av länet, framförallt Västervik och norra delarna av Oskarshamns kommun, karaktäriseras av sprickdalar. Berggrunden, som här domineras av kvartsiter, Smålandsgranit, förskiffrad granit och ytbergartsgnejs, är uppdelad i ribbor, skilda av talrika smala sprickdalar, som grävts ut av inlandsis och rinnande vatten. Det kala eller nästa kala berget täcker mer än hälften av landytan. Jordlagren utgörs till största delen av finsediment, som finns i dalgångarna. Grusavlagringarna uppträder här till stor del i anslutning till dalgångarna i form av dalsidesbildningar och deltan.
 - B. Västra delen av länet, i Vimmerby, Hultsfred, Högsby och NV delen av Emmaboda kommun, rymmer en utlöpare av det sydsvenska höglandet. Högst når landet vid Lönneberga i Hultsfreds kommun med ca 270 m ö h. I Emmaboda kommun når landet ca 230 m ö h ca 6 km NNO om Eriksmåla. Berggrunden utgörs i detta område av Smålandsgranit och Smålandsporfy. Jordlagren består mestadels av morän och grusavlagringar. Landformerna är mycket varierande. Typiskt för denna del är stora, på översta delen oftast odlade moränhöjder med bergskärna, skilda av mer eller mindre markanta dalgångar. De största grusförekomsterna i området förekommer inom Vimmerby och Hultsfreds kommuner. I trakten av Rumsdulla finns stora platåliknande grusavlagringar. I Silveråns och Emåns dalgångar uppträder stora grusmassor som dalfyllnader vilka fått sina nuvarande former av vattendragens erosion.
 - C. De mellersta delarna av länet uppvisar små, kuperade landformer. Det utgör övergången från de ovan beskrivna områdena till slättbygden i SO. Berggrunden utgörs i mellanbygden av mestadels Smålandsgranit, Smålandsporfy och förskiffrad granit. Jordlagren består av morän och

grusavlagringar; i södra delarna dominerar morän. Grusavlagringarna är i mellanbygden mestadels knutna till rullstensåsar, där Högsbyåsen, Bäckebåsen, Nybroåsen och Lindåsen är några av de mäktigaste. Rullstensåsarna och vattendragen är karaktäristiska inslag i landskapsbilden, t ex Högsbyåsen utmed Emåns dalgång SO om Högsby.

- D. Kustlandskapet mot Kalmarsund utgörs av slättbygd. Berggrunden, som här mestadels består av Smålandsgranit, Smålandsporfyr och en remsa av sandsten längst i öster, har en jämn yta. I det flacka landskapet utgör moränhöjder och rullstensåsar, trots att de sällan är mäktiga, markanta inslag i landskapsbilden. Jordlagren domineras av morän och grusförekomster. I de södra delarna av slättbygden är moränen dominerande. Rullstensåsarna, som uppträder med markanta och mäktiga former i mellanbygden, är i slättbygden till stor del påverkade av svallningsprocesser. Det betyder, att åsarna är mjukt avrundade och ibland svåra att följa i landskapet.

Berggrunden

Berggrunden inom Kalmar läns fastlandsdel består huvudsakligen av sju olika bergartstyper, där den s k Smålandsgraniten dominerar, se bergartskarta figur 8, (sid 14).

Kvartsit: Kvartsiten har en ålder av minst 2220-2465 miljoner år och består av omkristalliserad sandsten, där dock kornstrukturen är föga utpräglad. Beroende på lokaliseringen kallas den för Västervikskvartsit. Den rena kvartsiten är rödaktig, gråvit eller grå till svartgrå.

Förskiffrad granit: Utgörs av den gråröda Loftahammarsgraniten samt av ett stråk med hornbländerik gnejsgranit mellan Vetlanda och Oskarshamn. Denna bergart, som har magmatiskt ursprung, bildades för ca 1800-1925 miljoner år sedan.

Smålandsgranit: Den dominerande bergarten i mellersta och östra delarna av Småland. Den varierar mellan ljusgrå och röd färg. Även kornstorleken uppvisar en variation mellan fin-, medel- och grovkornig granit. I vissa fall uppträder en så kallad ögongranit, där "ögonen" utgörs av stora, ofta ljusröda, kristaller i en finkornig massa. Smålandsgraniten, som har magmatiskt ursprung, är ca 1655-1690 miljoner år gammal.

Smålandsporfyr: Porfyren, som oftast är röd eller brunaktig till färgen, uppträder som inträngningar i Smålandsgraniten. Porfyren, som är hård och fli-sig, har vulkaniskt ursprung och bildades ungefär samtidigt som Smålandsgraniten. Den tätta flintlika mellanmassan, som uppträder mellan de millimeter-stora kristallerna, kallas för hälleflinta.

Ytbergartsgnejs: En ljus bergart, som bildades då Smålandsgraniten trängde upp som magmor i kvart-siten för ca 1655-1690 miljoner år sedan. Ytberg-artsgnejsen är en bergart, där resten av den äldre berggrunden finns kvar som mer eller mindre gnejs-artade rester i en massa av nykristalliserade mine-ral. Ett annat namn på den här bergarten är migma-tit, vilket betyder blandbergart.

Grönsten: Är en sammanfattande benämning på meta-morft omvandlade, ofta kloritiserade, basiska mag-mabergarter. Färger på dessa bergarter, exempelvis gabbro, diorit och amfibolit, är mörk, ofta med en mörkgrön nyans. Grönstenarna har sannolikt bildats inom samma tidsperiod som Smålandsgraniten.

Sandsten: Är en ljus sedimentär bergart, som bilda-des för ca 600 miljoner år sedan av kvartskorn från eroderade, äldre bergarter. Aldersskillnaden mellan sandstenen och underliggande urberg är således ca 1 miljard år.

Jordarterna

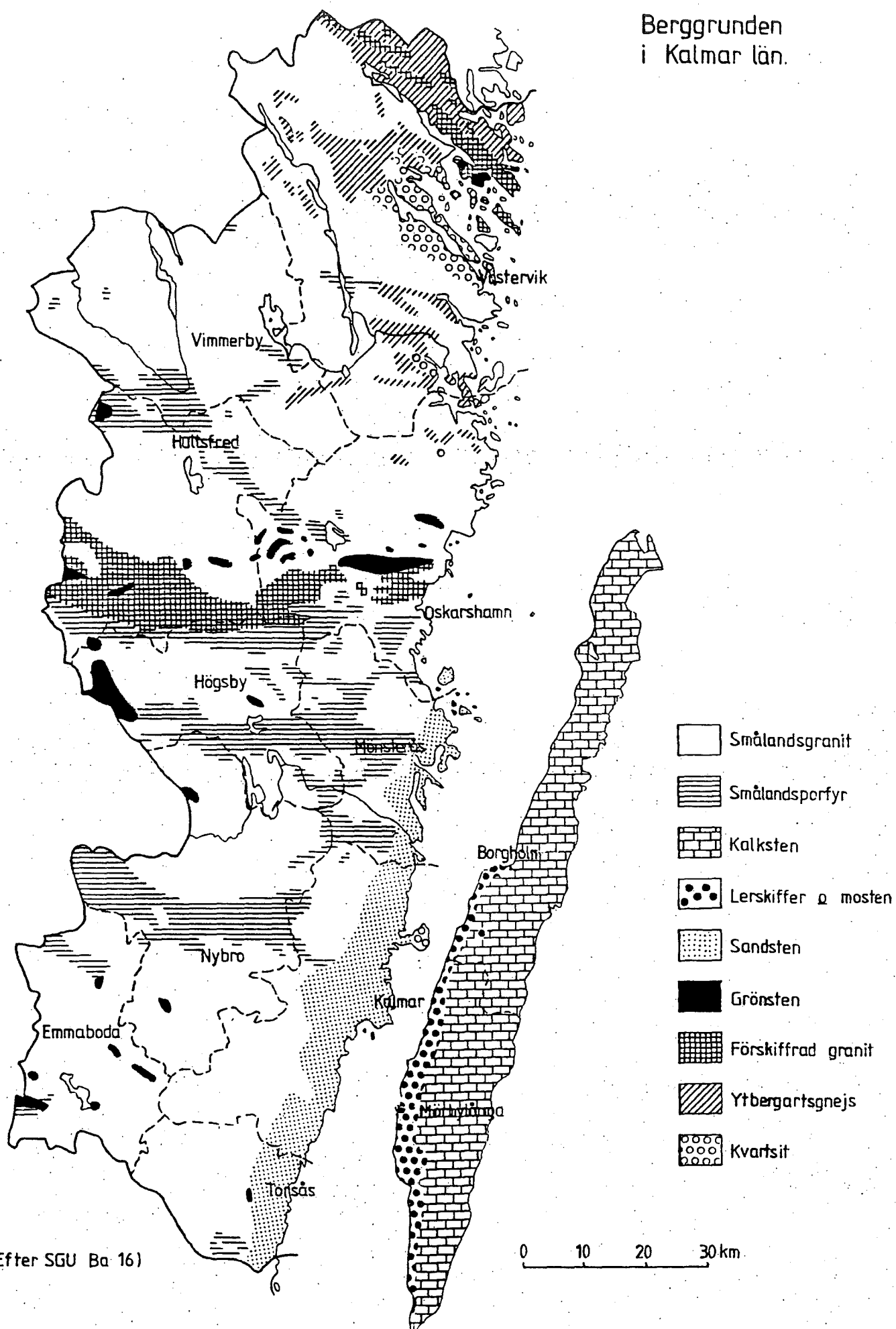
De jordarter, som till största delen täcker berg-grunden i länet, bildades i samband med senaste landisens framryckande och avsmältning. Den domine-rande jordarten är morän, bildad genom att äldre jordarter och berggrund krossades och maldes samman av landisens rörelse och tryck. Moränen, som består av alla jordartsfraktioner mellan block och ler, av-sattes under, framför och vid sidan av landisen. Morän, som låg i eller på isen, avsattes vid av-smältningen ofta på den förut avlagrade moränen. Man talar därför om sido-, front-, änd-, botten-, yt- och dödismorän beroende på avsättningsmiljö.

I inlandsisens slutskede bildades de glacifluviale bildningarna, vilka avsattes i anslutning till is-älvar, som mynnade ovanför eller under en sjö- eller havsyta. Olika typer av isälvsavlagringar har redo-visasts under "Allmän geologisk orientering".

Svalljordarter, t ex svallgrus och svallsand började bildas direkt efter avsmältningen då landytan långsamt höjde sig ur havet. Vidare bildades flygsandsjordar efter avsmältningen, då vegetations-täcket var ringa.

Flygsandsjordar bildas även i nutid, dock i mindre omfattning. Jordarter, som bildas i nutid, är organiska jordarter, såsom torv och gyttja, svämjordarter då floder och älvar svämmar över samt vittringsjordarter från kemisk och/eller mekanisk vittring.

Figur 8

Berggrunden
i Kalmar län.

ALLMÄNT OM KOMMUNEN

I kommunen präglas landytans topografi av berggrundens tektoniska förhållanden, särskilt lagrens och skiffrihetens strykning (orientering), som ofta även betecknar just de svagaste fogarna i berggrunden. Dalgångarna och mellanliggande bergmassiv har huvudsaklig NV-SO-lig orientering. Dalgångarna med i många fall långsmala sjösystem speglar berggrundens huvudsakliga orientering av sprickzonerna. Då dessa ligger parallellt med isrörelseriktning, förstår man, att landisen lättare gröpt ut och skulpterat dalgångarna, som går att följa ut i Östersjön, där de mellanliggande bergmassiven skapar den vackra skärgården. De sprickzoner, vars orientering avviker från isrörelseriktningen, är mindre framträdande och ibland gömda av jordtäcket.

Bergarterna utgörs norr om en öst-västlig linje genom Västervik av ytbergartsgnejs, förskiffrad granit Smålandsgranit, kvartsit samt lite grönsten.

Söder därom domineras berggrunden av Smålandsgranit med inslag av ytbergartsgnejs.

Jordarterna i stort, består av morän utan några egentliga egenformer, på höjdområdena och finsediment i dalgångarna. Grusavlagringarna uppträder ganska utspritt inom kommunen. Grusavlagringarna är mestadels knutna till dalgångarna men förekommer även på höjdområdena i form av kraftigt svallade åsbildningar. Typiska grusavlagringar är terrass- och deltabildningen. Stora grusmängder finns inom Västra Ed-, Odensvi-, Blackstad-, Törnsfall- och Västerviksområdet.

Eftersom landytan i hela kommunen vid inlandsisens avsmältning låg under högsta kustlinjen, en nivå som idag motsvarar ca 130-140 m ö h, är de övre marklagren mer eller mindre bearbetade av vågor.

Exempel på vågornas påverkan utgörs t ex av de s k stentorg, som bl a återfinns på Hornslandet och på Jennysåsen vid infarten till Västervik samt strandhak och talrika mindre strandvallar på branta grusavlagringar.

AVLAGRINGAR INOM UKNAOMRÅDET (utom den östra delen)

Två stora åssystem dominerar inom Ukna-området. Dessa två områden utgörs av laterala avlagringar i den NV-SO dalgången från sjön Åkervristen till NV änden av Storsjön (Uknadalen). Åspartiet är en fortsättning av Forsaström-Gärdserumsåsen inom Gärdserum-området i Östergötlands län. Mot SO fortsätter åsen med Edsåsen och vidare i dalgången bildningarna tillhörande Loftahammaråsen.

Det andra åssystemet är den mäktiga åsen från Punderum som är en fortsättning av Kärrebo-Hägerstadsåsen och Fallaåsen i Hannäs socken i Östergötlands län. Åsen ansluter likt en biås intill sjön Rammens nordspets till åssystemet längs Uknadalen, Storsjöns och Syrsans dalgång.

Förutom dessa områden förekommer åsmaterial i ett mindre stråk parallellt med Uknadalen från sjön Lermön till Lycktorp. Inom Ukna-området saknas nästan helt de smala ryggformade åsar, som är karaktäristiska för området norr därom.

1 VÄSTERHAGA - LYCKTORPÅSEN

Karta 1

a
II

Väster sjön Uppsala finns ett isolerat åsparti. I NV delen av området saknar isälvsområdet egna terrängformer. Området har tidigare delvis varit odlat men användes numera som betesmark. Vid 500 m SO L. Målen klättrar åsmaterialet upp på den branta bergrygg, som anstår väster om sjön, och bekläder sluttningen, även om berggrunden här och var går i dagen.

I de sista 240 metrarna i SO delen finns åsmaterial även uppe på bergryggen, där åsen är tydligt ryggformad. Åskrönet ligger här drygt 25 m över sjöns yta. Vegetationen på denna del av åsen består av omväxlande barrskog och igenväxande hagmark.

b
II

Åsen börjar norr Västerhaga som en mäktig svallad och omlagrad flackt ryggformad ås, vilken sträcker sig mot SSV till Rosenberg, där den böjer i riktning mot Botorp.

Åsen ligger lateralt till berg i dagen, medan den fria slänten brant höjer sig ett 20-tal m över dalgångens botten. Den del av åsen, som ligger på

platån norr om dalgången, höjer sig endast ett fåtal meter över omgivningen. Åsen är vid basen 150-200 m bred och är till största delen bevuxen med tallskog.

c
II

Efter vägen Västerhaga-Ginemåla förekommer ett tunt lager svallgrus på båda sidor om vägen. Området norr om vägen är huvudsakligen odlat, medan det söder om vägen är bevuxet med tallskog. Vid Ginemåla ligger ett relativt tunt täcke av svallgrus på berggrunden. Ytan är svagt undulerande och bevuxen med tallskog. Mot SO återfinnes fem liknande åspartier fram till Lycktorp:

d
II

1. 500 m SO Gränstorp finns ett kort ryggformat åsparti endast ett hundratal meter långt.
2. Ca 850 m SO Gränstorp, finns en odlad, liten platå med åsmaterial.
3. Efter ett avbrott på 250 m återfinns glaci-fluvialt material som ett tunt täcke på berggrunden. Området utgörs av hagmark.
4. 300 m längre mot SO finns en kort, vackert ryggformad ås bevuxen med tallskog. Åsens bredd vid basen är ca 80 m och höjden över omgivningen 12 m.

e
II

5. Det sydostligaste åspartiet öster Svartgöl är det mäktigaste. Den tallbevuxna åsen är här flackt ryggformad, dess bredd vid basen ca 130 m och höjden över omgivningen 12-15 m. Grundvattenytan är ovanligt hög i åspartiet.

f
II

Norr och NO om Lycktorp ligger ett täcke av svallgrus på berggrunden. Området är delvis odlat och delvis bevuxet med tallskog.

2 AVLAGRINGAR LÄNGS ÅKERVRISTEN OCH UKNADALEN

Den SV dalsidan

Karta 1

a
II

En mindre förekomst av åsmaterial återfinnes strax NO Finntorp. Området är odlat.

- b
I, II Längs Åkervristens SV strand finns vackra getryggsformade åspartier, vars bredd vid basen varierar mellan 20 och 40 m. Höjden över omgivningen är max 10 m. Även i luckorna mellan åstumparna kan åsformen skönjas men det glacifluviala materialet är här täkt av lera. Åsarnas huvudriktning är NV-SO. 350-400 m NNO Gruvdalen går en ca 100 m lång tvärås vinkelrätt mot huvudåsen. Även denna är vackert ryggsformad. Det bör tilläggas att åspartierna är bevuxna med kraftiga ekar.
- c
II Vid Övre Kolsebro uppträder först två isolerade åspartier, som sedan fortsätter den till dalsidan lateralt liggande åsen ned till Nelhammar.
- d
II Åsen, som löper utmed Uknadalens SV-sida, innehåller stora mängder glacifluvialt material. Den ursprungliga åsen är nedsvallad och omlagrad och bekläder nu större delen av dalsidan men förekommer även uppe på bergryggarna, som utgör dalgångens begränsning mot SV.
- Överytan av det glacifluviala materialet ligger på en höjd varierande mellan 20-40 m över dalgångens botten. Från dalsidan går två större sporrar vinkelrätt ut i dalgången. En sådan förekommer 150 m NV om Nelhammars station och på den andra är Kolsebro by belägen.
- Åsen är vid dalsidans fot till stor del odlad, medan själva dalsidan användes som hagmark eller är bevuxen med omväxlande barr och lövskog. Vissa åspartier är blockbeströdda.
- Den NO dalsidan
- e
II Längs den NO dalsidan från Åkervristen och fram till "S" i Stjälkhammar återfinns glacifluvialt material som en svallad och omlagrad lateralås. Överytan utgöres av ett 50-150 m brett plan, vilket är beläget 15-20 m över dalgångens botten. Nästan hela detta plan är odlat och bebyggt. Slutningen från den plana överytan och ned till dalgångens botten är brant.
- I dalgångens mitt väster om Stjälkhammar finns ett vackert ryggsformat åsparti, som i den NV delen har en bredd vid basen av ca 200 m och höjd över omgivningen därstädes 15-20 m. Åsen avtager i maktighet mot SO men bildar vid Holmen ett mindre åscentrum.

Såväl vid Stjälkhammar som vid Kolsebro är en äldre bebyggelse typ välbevarad. I området vid Stjälkhammar förekommer ett par fornlämningar.

f
II

SO om Sägaretorpet förekommer glacifluvialt material kring en urbergskärna. Bildningen fortsätter lateralt mot SO till och förbi Rorstad. Området är till största delen odlat.

Vid Ukna kyrka

g
II

I området vid Ukna kyrka ligger en mäktig tvärsbildning, vilken uppfyller hela dalgången och har tvingat Storån att söka sig fram i den trånga dalgången SV därom.

På den NO dalsidan öster om kyrkan ligger åsmaterialet lateralt till berg. Överytan är tämligen plan och sluttar långsamt mot SO. Området är i NV delen bevuxet med tallskog, medan resten är bebyggt och odlat.

Ca 350 m NV kyrkan löper halvcirkelformat runt sydoständan av berget en strandvall och utanför denna en erosionsterrass med öst-västlig längdutsträckning, båda bildade under Ancylusstadiet.

På den sydvästra dalsidan är topografin mera ojämn och berggrunden går punktvis i dagen. Brantast sluttar terrängen mot NV. Mot SO går en flack lateralås ca 1,5 km från kyrkan räknat i riktning mot fornborgen Skansen NO Stensnäs. Ett strandhak finns omedelbart söder om vägen St. Hammar. Det börjar ca 100 m mot väster om kyrkan och sträcker sig 600 m mot väster. Även detta är från Ancylusstadiet.

3 HÖGTOMTA-PUNDERUMSÅSEN

Karta 1

a
II

Längs stranden av Vindommen norr om Högtomta har åsen ett egenartat utseende. I väster är en kupolformad åskulle uppbyggd, men denna övergår omedelbart i ett jämnt plan, vilket sluttar mot söder. Åsens bredd är här ca 150 m och nordsluttningen är brant. Åsens plana överyta ligger 15-20 m över sjöns yta. Åskullen i väster och den branta strandbrinken är bevuxna med lövträd, medan resten av området är odlat.

- a
I Efter 300-400 m förenar sig den nyss beskrivna åsen med huvudåsen, som utgör Storängskullen, vilken har huvudriktningen NNV-SSO. På västsidan av udden, som skjuter ut i Vindommen, finns tre vackert kupolformade åscentra. Det norra är uppbyggt kring en kärna av urberg, medan de båda andra förefaller vara homogena. Avståndet mellan åscentrarna är ca 100 m och mellan de båda sydligaste går en kort getryggsås.
- Det sydligaste åscentrat, som är det största, har en bredd vid basen av 120 m och höjer sig 20 m över omgivningen. Vegetationstyp i detta område är öppen hagmark glest bevuxen med björk, hassel och en.
- b
I Efter en lucka på 150 m fortsätter åsen VNV Hög-tomta som ett brett plant parti, vilket i ytan är svallat och omlagrat. Åsen ligger i väster lateralt till berg i dagen, medan den östra sidan brant sluttar ned mot sjön. Vegetationstyp: i norra delen mycket öppen, i södra delen igenväxande hagmark.
- c
II Vid Möcklicka finns en mindre packe åsmaterial, som ansluter till ett ryggformat åsparti vilket, övertvärar näset mellan Vindommen och Fullbosjön. Hela området är odlat och bebyggt.
- d
II Efter en ny lucka på ca 700 m återkommer åsen vid Punderum, varefter den utan avbrott fortsätter 4 km mot SSO. Detta åsparti innehåller mycket stora mängder grus och sand. Från Punderum och 500 m mot SSO är åsen smal och vackert ryggformad. Åsens bredd vid basen är 40-60 m höjd, 5-12 m över omgivningen.
- 500 m SSO Punderum blir åsen betydligt mäktigare, samtidigt som ryggformen blir mindre markant. Bredden vid basen varierar mellan 300 och 400 m och höjden över det plana området i öster är ca 15 m, medan nivåskillnaden mellan åsryggen och Fullbosjöns yta är 40-50 m. Slutningen från åsryggen och ned mot sjön är brant. Vid Fullbosjöns SO spets går berggrunden i dagen. Hela partiet från 500 m SSO Punderum och fram till vägen Ukna-Skedshult är bevuxet med tallskog.
- e
II SSO vägen Ukna-Skedshult är åsen till en början bred och flack. Västsidan av åsen från Klint och ned till Malmarna är tämligen brant och utgöres till stor del av berg i dagen. Likaså går berg-

grunden i dagen efter en sträcka av 200 m i åsens centrala del 300 m rakt söder om Hästhagsjön. Söder därom är åsen homogen och vackert välvd fram till i höjd med nordspetsen av Rammendalsberget. En tendens till terrassbildning på västsidan av åsen bör noteras.

Den SO-liga delen av åsen är från dalgången mot bergsidan (från väster mot öster) terrassformigt uppbyggd, terrasserna är i sin längdutsträckning horisontella och är säkert erosionshak från Yoldia- eller Ancylustid. Mot västsidan av Rammendalsberget finns ett mycket kraftigt erosionshak, vilket bör markera ett relativt regressionsstillstånd.

Hela området från vägen Ukna-Skedshult och fram till SO-spetsen av åsen är bevuxet med tallskog.

AVLAGRINGAR INOM VÄSTRA ED-OMRÅDET

Inom V. Ed området finns ett par åssystem innehållande stora mängder glacifluvialt material. Det västra åssystemet Edsåsen, är en fortsättning av den mäktiga åskroppen från Punderum till Kärrebo, vilken är beskriven inom Ukna området. Inom V. Ed området är åsen öppen, den är till stor del odlad eller användes som hagmark. Utomordentligt vackra åspartier, finns efter Storsjöns östra strand samt i det helt magnifika området mellan V. Ed och Hälgenäs.

4 EDSÅSEN

Karta 2

a
II

I norr avsnöres sjön Rammen från Storsjön av ett kort åsparti, tillhörande Edsåsen, som höjer sig 7 meter över Storsjöns yta.

Väster om sjön Rammen höjer sig ett åsparti uppbyggt kring en kärna av urberg i den centrala delen. Åsryggen når 19 m över Rammens yta och på åsens östsida finns ett 7 meter brett strandhak 12 m över sjöns yta.

b
I

Vid Rammens SO-liga ände reser sig brinken mycket brant mer än 30 m över sjöns yta. Två tydliga strandhak finns i den branta brinken, 12 resp 21,6 m över sjöns yta.

c
II

En brett välvd rygg går från Rammens brink mot SO ned till Storsjön. Åsryggen övergår i SO till ett högt liggande plan, där berggrunden går i dagen. I detta parti av åsen är materialet delvis blockigt och uppe på planet finns minst 2 rösen (gravar).

d
I

Vegetationstyp inom hela området: Hagmark, i sydoständan hagmark med ene.
Sandudden, som löper ut i Storsjön består av en smalt hästskoformad ås med den konvexa sidan mot söder och skänklarna mot norr. Den västra åsskänkeln, som än den östra, är 90 m bred vid basen, 250 m lång och höjer 18 m över Storsjöns yta. Åspartiet är bevuxet med tall och björk och är utomordentligt vackert.

e
I

Vidare mot SO uppträder åsen intill östsidan på en bergsrygg. Brinken ned mot sjön är 14-16 m hög. Vid ca 600 m söder om Logårdsäng blir åsen frilöpande och skarpt getryggsformad. Åsryggen ligger här 28-32 m över Storsjöns yta.

Omkring avtagsvägen, från landsvägen, mot Logårdsäng vidgar sig åsen och övergår i ett plant åscentrum, samtidigt som det ansluter mot berg i dagen mot NO.

f
I

Huvudåsen vid Edsbruk uppvisar en imponerande mäktighet. Bredden vid basen är drygt 200 m och den brett getryggsformade åsen höjer sig ett 30-tal meter över Storsjöns yta. En del strandhak har utbildats på åsens västsida. Ett mindre och ett 4-15 m brett hak framträder på 12 respektive 18 m över Storsjöns yta, se profil 1.

Åspartiet mellan Eds Bruk och Lindesberg förefaller helt homogent medan åspartiet ned till Edsgården är uppbyggt kring en bergskärna. Åsens östra sluttning har säregen lövskog.

g
I-III

Åssystemet fortsätter mot Syrsan och Ommen och bildar två skänklar som griper om Storsjöns SO-liga del, se profil 2.

Åsen är plåtåartad uppbyggd intill berg och når en höjd av ca 45 m. Partiet har påtaglig prägel av israndavlagring, bildad i tämligen lugn sedimentationsmiljö. Den ursprungliga formen har omdanats av havs- och sjövägar, varvid ytan be-

står av svallmaterial. Vågpåverkan har även medfört, att strandvallar på två huvudnivåer utpreparerats. Strandvallarna finns dels på platåns högsta del och dels på den SO-lig terrassen 1 km väster Hälgenäs.

- h I I platåbranterna mot Storsjön och Ommen finns strandhak utskurna på en nivå, som motsvarar Litorinahavets högsta strand.
- i II På Porsvikens östra strand 4,5 km SO Hälgenäs finns i en svacka mellan två bergsryggar en lateral grusavlagring, som kröns av en markant strandvall.

5 SKEDSHULTSÅSEN

Karta 3

- a I Från en berggudde av amfibolit vid sjön Vindommen sydspets går en smal ås, som successivt höjer sig för att vid Skedshult bestå av en mjukt rundad och bred åskulle. Längs åskrönet ligger sträckvis en blockrand. Strax norr om Vindåns utlopp ligger en moränrygg tvärs isrörelseriktningen, där man i en liten grusgrop kan studera hur landisen på nytt ryckt fram över smältvattenavlagringar, skjutit ihop dessa och avsatt morän ovanpå.
- b I SO om Skedshult uppträder den tallbevuxna åsen på nytt, först i form av avjämnade kullar, sedan med en tämligen jämn överyta, innan den SV t o m Ravenäs övergår till ett vidsträckt jämnt svallgruskomplex.
- c II, III Svallgruset är utbrett kring platåartade berg av amfibolit och gnejsgranit. Svallring i ytan sträcker sig ned till vägen mellan gamla R 15 och Forsby.
- d II De mindre förekomsterna kring Forsby, Stenbrovad och norr om Öndal utgörs av svallgrusbildningar och/eller läsidesavlagringar.
- e III Efter ca 2 km avbrott utbreder sig en ny svallningsplatå mellan berg i terrängen norr och nordost om Överhult.
- f II Strax norr om den nordligaste gården i Hulta höjer sig en mjukt terrasserad åskulle över svallningsfältet.

Vidare mot SO utgöres området av en svallningsplatå, som vid Hulta by övergår till en nedjämnad valvformig åskulle anlagd mellan bergklackar av gnejsgranit.

Från en terrassformad avlagring NO om Hulta och vid SV-sidan av ett amfibolitberg börjar en delvis blockig åsrygg att ringla mot söder. Åsen når cirka 10 m höjd och slutar i en flack svacka norr om landsvägen.

g.
II, III

Ifrån en svallgrussträng, som sträcker sig ca 300 m norr om landsvägsskälet längs västflanken av ett bergmassiv, utvecklar sig en svallningsplatå i riktning mot Vråka. Platån ligger tryckt mot SV-sidan av bergmassivet. Svallningsplatåns västsluttning är brantare i norr än mot söder och SV, där den sluttar i välvda avsatser. Ett hundratal meter NV om Grönhult ligger ett gravfält.

h
I, II

Efter ca 400 m SV om Grönhult framträder Skeds-hultsåsen igen i form av en vacker rygg, som efterhand ansluter till isälvsdeltat vid Vråka. Av åsryggen syns först några kullar, 5-7 m höga, som efterhand blir mera sammanhängande och högre för att avgränsas med branta rasbranter ansluta till deltakroppen. Isälvsdeltat breder ut sig som en rundplatå med en överyta, som utgöres av ett tallbevuxet strandplan, där en viss utbildning av strandvallsformer skett. Deltats övre del, som tycks vara kraftigt nedjämnat av vågsvall, ligger omkring 15 m över dalbotten i nordväst. Åsryggen är åt väster förbunden med en cirka 10 m hög åskulle, där en gravhög återfinns på toppen. Mellan kullen, åsryggen och deltat ligger en sänka, som markerar läget av ett s k dödisblock, det vill säga en ismassa, som låg kvar, när åsryggen och kullen byggdes upp genom tillförsel av rullstensmaterial genom en isälv från norr. Vråkplatån och åsryggen är ett typexempel på ett delta med en tillförselsås och som sådant det enda i sitt slag i trakten.

På västsidan om deltat i de finkorniga distala sedimenten slingrar sig en bäck fram i ett litet vackert meandersystem.

i
II

Vid Holm ca 3 km SO om Vråka finns en terrassformad sträng av svallmaterial på sydvästsidan av en bergribba av amfibolit. Ett höjdparti reser sig vackert i öst-västlig riktning NV om Bredvassvikens inre hörn.

Helleröområdetj
I

Ca 1 km Ö Hellerö gård ligger ett område, som är intressant genom förekomsten av kopparmalm och nedlagda gruvor i grönstensberg, åsryggar och kullar, ett omfattande gravfält och en omväxlande öppen hag- och ängsmark. Kulturmiljö.

AVLAGRINGAR INOM LOFTAHAMMAROMRÅDET6 LOFTAHAMMARÅSEN

Karta 4

a
I, II

Loftahammaråsen kallas ett stråk grus- och sand-avlagringar från Peterslund i NV till Tättö söder om Loftahammar i SO. Längs den mäktiga bergbranten utmed Bågvikens NO strand ligger avlagringarna i form av en svallgrussträng i ett terrängläge, som gör att skydd rekommenderas enligt klass I med hänsyn till landskapsbilden.

7 VÄLÄNDEBOFÄLTET

Karta 4

b
II, III

Från Björkviken till Averum sträcker sig ett plattåartat svallningsutformat grusfält, som ursprungligen torde ha bildats av en isälvsavlagring. Det är delvis blockbemängt i ytan, särskilt de västra delarna i anslutning till berg. Fältets SO-liga flackt ryggformade del ligger som en damm för Frisksjöns norra ände.

8 MISTEKÄRRPLATÅN

Karta 4

c
II, III

Mellan Mistekärr och Bredvassa norr om Loftahammar ligger en klapper och gruspaltå med mycket grovt svallgrus och klapperinslag i de centrala delarna och med sand i kanterna. På den norra delen av platån finns strandvallar.

9 SLADÖ OCH HASSELÖ

Karta 5

d
I, II

Sladö och Hasselö utgör den vackraste och vetenskapligt mest värdefulla delen i hela den mångskiftande Loftahammaraskärgården. Ön har en karak-

täristisk SO-NV-utsträckning och är uppbyggd av tre huvudelement: gabbro - granitgnejs - och kvartsitberg, (som bildar den största delen av landytan i nord-väst), svallad, mer eller mindre blockig morän och starkt svallomlagrat rullstensgrus jämte utsvallad sand, som särskilt söder om Hasselö by bildar en vacker sandbukt.

Sladö är numera naturreservat.

AVLAGRINGAR INOM TÖRNSFALLSOMRÅDET

De största anhopningarna av galcifluvialt material i Törnsfallsområdet finns vid Almvik samt öster och SO sjön Hjorten. Dessa avlagringar är en fortsättning av Hedaåsen i Gamlebyområdet. Ett mindre åssystem finns i SV delen av Törnsfallsområdet öster Kårby.

Hela området, som beröres i detta avsnitt, ligger under högsta kustlinjen varför det glacifluviala materialet utsatts för svallning och omlagring. Särskilt kraftig har denna varit i Almviksområdet.

10 ÅSPARTIET STOLPHAGEN - KÅRBY

Karta 6

a
II

I NV delen ligger isälvsmaterialet kransformigt efter sydsidan av berget och är tydligt terrasserat.

Åsen, som därefter vidtager, är i NV delen brett ryggformad. Bredden uppgår till 120 m medan höjden över omgivande terräng endast är 8 m.

Mot SO blir åsen smalare och har 200 m NV landsvägspassagen en bredd av knappt 60 m. Höjden är här drygt 6 m. Hela detta parti av åsen är barrskogsbevuxet. Åsen planar åter ut drygt 100 m NV landsvägen och här är åspartiet till stor del odlat.

SO landsvägen höjer sig terrängen och slutningen mot norr och öster är täckt med svallat åsmaterial. Berggrunden går här punktvis i dagen inom hela området. Området SO landsvägen är till övervägande del barrskogsbevuxet.

b
II

På östslutningen, väster sjön Vångaren, ligger ett utsvallat material av ringa mäktighet, där berggrunden flerstädes går i dagen. Området är delvis odlat och delvis lövskogsbevuxet.

11 AVLAGRINGARNA VID ALMVIK OCH SJÖN HJORTEN

Karta 6

Almviksområdet

a
I, II

En brett välvd ås går i NV-SO riktning över centrala delen av området ca 150 m SV E 66. I centrala delen är åskroppen drygt 80 m bred och höjer sig 12-14 m över det relativt plana området NO åsen. På åsens NO sida finns ett strandhak och två mindre strandvallar. En mycket liten vall finns dess utom uppe på åsryggen.

SV åsens NV och centrala del utbreder sig ett mäktigt delta. Åsen ligger som en barriär intill deltat och nivåskillnaden mellan åskränet och deltaplanet i SV är endast 4-6 m. (Se profil 3). Deltat har sin längdutsträckning i SV-NO. Proximalsidan mot NV är distinkt utformad men mot SV saknas tydlig avgränsning. Här går deltaplanet utan tendens till distalbrant jämnt över i ett tunt täcke av utsvallat isälvsmaterial. Detta är särskilt markant ett hundratal meter väster om Kungsholm.

Mäktigast är deltats från ca 700 m SV om Almvik och fram till landsvägen norr om Mösjön. Deltats proximal sida (mot NV) höjer sig 28 m över det 200 m breda sandiga basplan, som återfinnes vid skolan och sträcker sig söderut. I slutningen från basplanet och upp till deltaplanet öster därom finns två mer eller mindre tydliga strandhak. Se profil 4. Hela deltats och sen norr därom är barrskogsbevuxna. Uppe i deltats norra del ca 300 m SV "A" i Almvik finns en dödishåla, i vars botten grundvatten tränger fram. Från deltats och åsen har stora mängder sand och grusig sand svallats ned över lägre liggande områden.

I området öster om skolan finns en vacker strandvall, som i ca 400 m sträcker sig parallellt med kraftledningen.

b
II

Söder om Snippen ligger ett tunt täcke av utsvallat material på berggrunden.

Åspartiet NO sjön Hjorten

c
II

Åsen är mäktigast i den NV delen, där det svallade och omlagrade åsmaterialet ligger som en bred flack kägla med måttligt brant sluttning mot väster och norr. Åsens överyta är jämn och begränsas i öster

av morän och berg i dagen. Mot SO blir åsen smalare och flackt ryggformad. Bredden vid basen varierar mellan 100-150 m och höjden över omgivningen är drygt 8 meter.

d
I

Vid "t" i Hjortkullen ändrar åsen ånyo karaktär och fortsätter mot SO som en smal getryggsformad rullstensås. Åsen är vid basen 10-15 m bred och höjden varierar mellan 3-5 m. Den centrala delen av åsen är bevuxen med en blandning av barr och lövskog, i NV är åsen odlad medan den getryggsformade delen i SO endast är bevuxen med buskar och örter.

Hela den centrala och nordvästra delen av åsen är ett enda sammanhängande gravfält, där en mängd rösen av varierande storlek finns utspridda i terrängen.

300 m väster sjön Hjortens NV-spets

e
II

Ett relativt tunt täcke av utsvallat material ligger här på sluttningen mot öster. Området begränsas åt såväl väster som öster mestadels av berg i dagen. Nästan hela området är bevuxet med gles tallskog. Ett brett strandhak finns i områdets norra del.

Åspartiet väster Mommehål

f
II

Hela åspartiet är likformigt uppbyggt. Åspartiet har en svagt undulerande yta, vilken långsamt sluttar mot SV. En svag tendens till terrassbildning finns i den centrala delen. I norra delen är västsidan något brantare och själva åskroppen svagt välvd. Materialet i åsen är kraftigt abraderat och omlagrat. Större delen av åspartiet är bevuxet med barrskog. Vissa partier av västsidan är dock odlade eller användes som betesmark.

AVLAGRINGAR INOM VÄSTERVIKSOMRÅDET

Utsträckningen av åsarna i Västervikstrakten, ja nästan hela kommunen, torde ursprungligen bero på berggrundens spricksystem. Landskapet är uppdelat i berggribbor med NV-SO riktning, ställvis avbrutna av tvärdalar.

De avlagringar, som avsattes efter isen, har sedan påverkats av vågor från olika stadier i Östersjöns utveckling.

Traktens till stora del kala berg och sedimentfyllda dalar är alltså till största delen en följd av vågverkan. Ytterst märkliga abrasionsformer har vågorna skapat på krönet av högt liggande rullstensåsar, såsom Ljungåsen (Jennyåsen) och i ännu större utsträckning det s k Hornsgärdet öster om Hästhagssjön.

12 JENNYÅSEN

Karta 7

Den breda åskroppen är flackt välvd och mycket hårt bearbetad av vågsvall. Här har havet haft fritt spelrum, och då området genom landhöjning befunnit sig i bränningzonen, har den ursprungliga åsprofilen helt förändrats och en betydande materialtransport skett från NO mot SV. Området är nu ett typiskt svallgrusområde.

a
II

Materialet är ovanligt grovt i hela området norr en linje från Kejsarlund mot SO till Ljungåsen. Inom detta område uppträder punktvis väl slipade rundhällar.

b
II

Söder den tidigare nämnda begränsningslinjen blir materialet successivt finkornigare.

Omedelbart söder om Ljunghedens idrottsplats går en ca 600 m lång strandvall i öst-västlig riktning. Strandvallen har en bredd vid basen av 20-40 m och höjer sig 3-5 m över omgivningen. Så kallade stentorg uppträder i den östra delen.

d
I

Mellan gamla och nya infartsvägen till Västervik finns en mycket mäktig strandvall uppbyggd av kalspolade väl rundade stenar. Detta är avsatt som naturreservat.

c
II

SO om Jenny ligger åsmaterialet som ett tunt täcke på berggrunden. En mindre strandvall börjar ett hundratals meter SO Jenny och kan med smärre avbrott följas fram till Västralund.

13 VÄSTERVIKSÅSEN

Karta 7

Västerviksåsen kallas det stråk av isälvs- och svallavlagringar, som sträcker sig från Segersgårde på Norrlandet ned till Västervik.

- a
I Vid Segersgårde kringgärdar ett terrasssystem norra delen av Örnberget. På dess västra sida har i den fastare, svallade moränen havsvågorna utformat vackra strandlinjer i form av hak och terrassplan på fyra olika nivåer. Denna sluttning uppvisar sålunda några av traktens vackraste strandbildningar från Litorinatid. Blandskogsvegetationen är här ovanligt frodig. De märkliga och intressanta geologiska bildningarna vid Segersgårde ingår i ett naturreservat.
- b
II, III Avlagringarna söder om Kuggviken ned till Vällingebo är kraftigt omlagrade av vågsvall och bildar mäktiga svallningsplatåer. Västerviksåsen har sin största bredd vid Hälgsjö. I södra delen av åsmassivet har Litorinahavets vågor under sänkningen från högsta vattenståndet eroderat distinkta strandhak och byggt upp terrasser i sand NV om Vålningebo
- c
II Även åspartiet vid Stuverum är kraftigt omlagrat.
- d
I Avlagringarna norr om museet har ryggform, där åsen ligger i skydd av berg.

14 GRÄNSÖLANDET

Karta 8

Gränsölandet är uppbyggt av två geologiska huvudelement, berg av Västervikskvartsit i söder samt kraftigt svallat isälvsgrus, den korta Gränsöåsen.

- a
II Den lilla Gränsöåsen har längst i norr gropig och kullig topografi. Mot söder flackas åsen ut för att avslutas med grusiga sandfält söder om en N-S bergrygg.
- b
II Öster om Gränsö slott utbreder sig ett sandfält, som bildats genom svallning. Vegetationen i norra delen är lummig lövblandskog till skillnad från barrblandskogen söderut. Lövskogen har parkkaraktär. Öster om Gränsö finns även fornlämningar.

15 HORNÅSEN

Karta 8

- a
I Mellan Hästhagssjön och Hornsudde utbreder sig en svallningsutformad stenig grusavlagring, som når sin största mäktighet vid klapperstensfältet (stentorget) öster om Hästhagssjön. Här återfinns en märklig bård av strandmönster i form av hak, vallar och krönklapper över en stor yta. Strandformerna torde ha utpreparerats av Litorinahavet. Se profil 5.

b
II, III

Från Hornsgärdet sänker sig grusplatån successivt ned mot Horns udde. Vegetationen på Hornslandet har till stor del karaktär av hagmarker innanför strandkärr och strandängar, men även tallskog och högstammig gran förekommer.

AVLAGRINGAR INOM GLADHAMMAROMRÅDET

Området är av måttlig brytenhetsgrad och hela området ligger under högsta kustlinjens nivå. De isälvsavlagringar, som förekommer, är följaktligen till övervägande delen svallade och omlagrade. Ett stråk av sådana avlagringar återfinns från Fårhults hållplats till Sundsholm vid norra delen av sjön Maren.

16 OMRÅDET FÅRHULT - SUNDSHOLM

Karta 9

Vid Fårhult:

Högsta punkten i området är bergryggen, som i NV-SO riktning går genom södra centrala delen av området. På sluttningarna norr och NO om bergryggen har det utsvallade åsmaterialet ringa maktighet.

a
II

I avsnittet 400 m väster "F" i Fårhult och sedan mot norr fram till järnvägen begränsas svallgruset mot väster av en 15 m hög brink ned mot det delvis torvtäckta lågområdet mellan svallgruset och järnvägen. Anmärkningsvärt är att grundvattenytan i det plana området norr bergryggen på vissa platser går i dagen.

Norra delen av Fårhultsplanet och sluttningen mot Fårhultsjön är odlade, medan resterande partier är omväxlande öppna och igenväxande hagmark, närmast bergryggen förekommer även barrskog.

a
I

En mycket vacker björkhagmark finns öster längs vägen vid "Fårhult". Området som består av moränmark är stenröjt men har ej varit odlat.

b
II, III

Väster och NV om den centrala bergryggen är avlagringarna av helt annan karaktär. Här ligger en mäktig gruspacke på sluttningen ned mot dalgången i väster. Gruspackens längdutsträckning i nord-syd uppgår till drygt 500 m och bredden i den centrala delen är 350 m. Området har en plan, mot väster

svagt sluttande yta. En 2-4 m hög terrassbrink mot lägre terräng finns i den NO-liga delen. Mot väster begränsas gruspacken av en 15-20 m hög brink mot dalgångens botten. Hela området är bevuxet med tallskog.

c
II

På den östra sidan av berget 103,5 m över havet, ligger mot norr ett sly- och lövskogsbevuxet sandplan, som höjer sig 8-10 m över dalgången i öster. Söderut i riktning mot telemasten ligger grus- och sandberg, där berghällar ibland sticker upp ur materialet.

På sluttningen ner mot Tjursbosjöns norra strand återfinns ytterligare två sandiga lager utan egen terrängform.

Vegetationen norr om telemasten är tallskog medan björkhagmark delvis uppträder på sydsluttningen ned mot Tjursbosjön.

d
I, III

Ett tunt lager grusig sand går i ett 150 m brett stråk tvärs över Käringryggen. Det barrskogsbevuxna området är småkuperat men terrängformerna är till största delen berggrundsbetingande. Inom området finns ett fornminnesmärke (ödegruva).

Söder Käringryggen ligger ett sandigt område som delvis är odlat. 500 m NV om Lunds by ligger ett lågområde, där grundvattenytan delvis går i dagen. Materialet är finkornigt och delvis torvtäckt. Vegetationstyp kärrmark.

Ett liknande område finns öster Ekenässjöns nordspets.

Öster Ekenässjön

e
II

Västra och norra delen av området består till 60 % av berg i dagen. Resten upptages till ungefär lika delar av morän och sandig mo. Momaterialet förekommer i sänkor och lälägen och i flera sådana lågområden går grundvattenytan i dagen.

Stora mängder grus och sand ligger lateralt öster den bergrygg, som finns i områdets centrala del. En 500 m lång och 100-150 m bred lateralpacke sträcker sig från en punkt 1 km rakt väster om Kyrksjöns norra ände mot söder. Lateralpacken höjer sig 20-25 m över det odlade lågområdet i öster och är delvis terrasserad (strandlinjer).

- f
III NV om Tolsjön ligger ett 100 m brett odlat sandplan väster vägen. Detta övergår, där E 66 övertvärrar planet, i en tidigare 15 m hög ryggformad ås. Åsen har exploaterats i samband med vägombyggnaden. Det aktuella åspartiet är 800 m långt och sträcker sig fram till i höjd med södra delen av Dockgölen. I sydspetsen har åsen en höjd av 9 m över omgivande terräng och bredden vid basen uppgår till 90 m. De båda bäcken, som upptages av Dockgöl och Tolsjön är imponerande dödishålor.
- g
II Öster om Dockgölens södra del planar åsen ut och materialet uppträder här som dalfyllnad, vilket till stor del är odlat. Mot SO uppträder först åsen vid Dockrössle lateralt till berg i NO men smalnar efter ett hundratal meter av till en oregelbunden terrass. Åspartiet är här barrskogsbevuxet.
- SO om höjden öster om Dockrössle är åsen åter fri-löpande. Där kraftledningen korsar vägen mot Sundsholm har åsen utgjorts av en 10-12 meter hög rygg, som numera är borttagen. Efter 150 m mot SO planar åsen åter ut i ett dalfyllnadsplan. Sandplanet är barrskogsbevuxet i den norra delen, men för övrigt odlat ända ned till sjön Maren.
- h
II Ett 400 m långt, brett ryggformat åsparti finns i dalgångens mitt NV om Sundsholm. Åspartiet går i riktning VNV-OSO och höjer sig 4-8 m över dalfyllnadsplanet. Bredden vid basen uppgår till 150 m. Vägen fram till Sundsholm går uppe på åsryggen. Resten av åsen är odlad eller användes som hagmark. I dalgången från Sundsholm upp mot Kyrksjön finns små områden med sand och mo.

AVLAGRINGAR INOM VÄSTRUMOMRÅDET

Inom Västrumområdet förekommer endast två områden som är beskrivna. Bildningarna återfinns på V.Eknö, där Oxelåsen är av speciellt intresse.

17 V EKNÖOMRÅDET

Karta 10

- a
II Vid fiskeläget, V. Eknö by, ligger en sträng av svallgrus längs vägen 700-800 m mot NNV.

Oxelösen på V. Eknöb
I

Denna märkliga åsbildning skjuter ut som en långsträckt udde mellan granitmassiven på V. Eknö och Hamnö. Genom sitt skyddade läge har åsen tydligen inte påverkats särskilt djupt av vågsvall utan behållit en markant, välutbildad, avrundad ryggform. På åsuddens södra del uppgår höjden till ca 5 m och bredden till mer än 100 m. Närmare landfästet är ryggen ca 8 m hög. Åsen är täckt av en igenväxande betesmark, som domineras av torrmarksvegetation med bl a sandliljor. Enbuskar utgör ett dominerande inslag.

AVLAGRINGAR INOM DALHEMSOMRÅDET

Även Dalhemsområdet ligger till stor del under högsta kustlinjen (HK) och de glacifluviala avlagringarna är följaktligen bildade subakvatiskt. I områdets NV hörn finns dock en ås (Fagerdal-Tyllingeåsen), vilken till största delen är supraakvatisk, dvs har avlagrats i ett område, där isen avsmält som dödis. Isälvsavlagringarna är nästan utan undantag lokaliserade till dalgångarna. De ligger inte i mitten av dessa utan oftast lateralt till ena dalsidan.

18 FAGERDAL - TYLLINGEÅSEN

Karta 11

Åsen går fram i terräng, som till största delen ligger högre än eller i nivå med högsta kustlinjen. Åsen är oregelbunden och uppvisar markanta variationer både i bredd och höjd.

a
II

NV delen av åsen är brett ryggformad med en bredd vid basen varierande mellan ett par hundra meter, höjden över dalgångens botten i öster är 10-12 m. Efter ca 300 m blir åsen smalare och närmast getryggsformad efter en sträcka av 350 m.

b
I

Åsen ändrar på nytt karaktär, då den tvingas in i det smala passet mellan västra dalsidan och den mäktiga bergryggen i dalgångens mitt sydost om Fagerdal. Till en början bibehålles åsformen, men samtidigt utbreder sig ett jämnt plan på åsens västsida, vari berggrunden punktvis går i dagen. Vidare mot SSO höjer sig terrängen och åsen övergår i ett plan, som en gång uppfyllt hela dalgången (passet). I åsmaterialet var dock jättelika

dödisblock inbäddade och vid deras avsmältning bildades tre magnifika dödishålor eller åsgravar, varför endast resterna av det ursprungliga planet finns kvar. Den största åsgraven är 250 m lång och i centrala delen 150 m bred, djupet varierar mellan 15 och 20 m och dess öst-sida är mycket brant. Söder den största åsgraven är planet helt och åsmaterialet uppfyller hela dalgången. Branten upp mot planet är uppbyggd som en fri avlastningsbrant, 10 m hög med lutning 1:3. (Planet är eventuellt uppbyggt till HK-nivå.) Vidare mot SO sluttar terrängen jämnt ned mot sjön Loftern.

De NV och SO-liga delarna av det ovan beskrivna åspartiet är odlade, medan den centrala delen är bevuxen med talldungar.

c
II
d
I

Söder sjön Loftern följer en smal sträng av svallgrus avloppet från sjön Mans till Loftern. Vid Mans nordspets antager åsen vacker getryggsform och bibehåller den cirka 300 m mot sydost. Åsen är vid basen knappt 80 m bred och åskrönet ligger på ca 22 m över sjön Mans yta. Öster om åsen finns en markant sänka vilken uppkommit vid dödisavsmältning. Sänkan är ca 50 m bred med ett djup av drygt 10 m. Öster sänkan ligger en 40 m bred packe med plan överyta lateralt till dalsidan, vid övergången mellan åsmaterialet och moränen finns en mot söder svagt sluttande lateral skvalränna. Vidare mot söder delar åsen upp sig i två parallella getryggsformade åsar. De båda åsarna löper parallellt cirka 250 m, varefter de åter förenas och åsen lateralt följer västsidan av bergryggen 500 m NV Skrytebo. Vissa partier av åskrönet består av väl rundade mindre block. Väster den laterala delen av åsen går en djup (16-18 m) och 100-160 m bred dalgång från sjön Mans sydostspets 350 m mot söder, där den slutar blint. Denna blinddal är troligen en dödishåla. I dess SO-hörn finns vackert utbildade rullstensfält.

d
I

Strax norr Skrytebo mynnar den tidigare beskrivna åsen i ett mäktigt delta, vilket med ganska stor säkerhet är uppbyggt till samma nivå som högsta kustlinjen för området i fråga. Deltat har en plan överyta och dess längdutsträckning i öst-väst är ca 700 m, medan bredden varierar mellan 90 och 280 m. Distalsidan är uppbyggd som en fri avlastningsbrant och området söder om sluttar jämnt ca 400 m ned mot sjön Tynn. I slänten finns vackra källraviner. Själva deltaplanet begränsas såväl i väster som i öster av berg i dagen och mitt i planet sticker en mindre bergrygg upp ca 5 m över planets yta.

Deltats proximalsida är 18-19 m hög och betydligt brantare än distalsidan. Den måste här ha uppbyggts mot en iskontakt. Uppe på deltat finns fyra dödishålor, vilka samtliga ligger vid deltats proximala del. Dödishålorna har en diameter varierande mellan 10-30 m och ett djup mellan 2,5-3,5 m. Tvärs över utbuktningen mot norr, som deltat gör väster blinddalen, går tre flacka delvis blockbeströdda ryggar i riktning NNV-SSO. Den mäktigaste av dessa ryggar höjer sig ca 3 m över omgivningen och är 70 m lång och 30 m bred. Möjligen markerar dessa ryggar tre olika israndlägen. Avståndet mellan dem är ca 60 m. Åsen norr om deltat är bevuxen med tallskog, medan själva deltaytan är kalhuggen. Vissa partier av deltats distala delar är odlade.

e
II

En km väster Tyllinge finns ett mindre delta med en enklare uppbyggnad än det ovan beskrivna. Deltat har en längdutsträckning i öst-väst av 170 m och en bredd av 70 m. Såväl distal- som proximalsidan är brant. Proximalsidan är uppbyggd som en iskontakt. Ett 20-tal meter NV om deltat finns ett extremt storblockigt område. Inom ett område på ungefär ett hektar finns ett 80-tal block med ett kubikinnehåll varierande mellan 20 och 70 m³. Högst märklig är blockens form, begränsningsytorna är plana och vinklarna mellan den ofta nära 90°, varför de antar formen av kuber eller prismor. Klyftorten för dessa block är ganska säkert det bergsparti, som finns alldeles NV om det begränsade storblockiga området. Berget är här rikt på sprickor och samma grovkorniga gråa granit anstår här som i flyttblocken. Söder om deltat går en dalgång i NV-SO riktning ned till sjön Tynn. Från deltat mot SO i dalgången har en bäck eroderat en ravinliknande fåra, ravinens djup är i medeltal 12 m. Liksom vid deltat sydost om sjön Man når en ås, tillförselas, fram till deltats proximalsida i NO-liga hörnet.

19 RISEBO - LARUMÅSEN

Karta 11

a
II

Sydväst Risebo följer vägen från Fagerdal ett ryggformat åsparti fram till vägskelet mot Tyllinge. Mot SO fortsätter åsmaterialet som ett mer eller mindre mäktigt utsvallat täcke på den mot norr stupande dalsidan. ÖN om ovan nämnda vägskele övertvänner åsmaterialet den här smala dalgången och fortsätter längs den norra dalsidan mot OSO till Kulla som en i vissa partier terrassformigt uppbyggd lateralås.

Hela dalgången söder detta åsparti är täckt med stora mängder i ytan finkornigt glacifluvialt material, vilket förvånande nog går högt upp på den södra dalsidan. Åspartiet kring väggkorsningen och mot NV är bevuxet med tallskog, medan resten av området till största delen är odlat.

b
II

Ett isolerat delta återfinnes ett hundratal meter öster Vårum. Dalgångens huvudriktning är här VNV-OSO och åsmaterialet ligger lateralt till den norra dalsidan. Deltats plana överyta ligger 43,5 m över dalgångens botten. Halvvägs uppför sluttningen finns på syd- och östsidan av det halvcirkelformade deltat en oregelbunden terrass. Ovanför denna är sluttningen åter brant och deltat verkar vara uppbyggt i två etapper. Deltats form och läge i terrängen är för området ovanligt och speciella omständigheter bör ha varit rådande, då detta bildades. Uppe på deltats plana överyta finns en nästan rektangulär dödisgrop. Längden är 55 m, bredden 25 m och djupet 2-3 m. Deltats överyta ligger på 108 m över havet och på deltats distalsida finns två erosionshak på en höjd av 79,6 resp 87,2 m. Vidare ca 500 m åt SO ligger på sydsidan av ett bergsparti en grusackumulation, som begränsas av bäcken i dalgången.

20 DALHEMSÅSEN

Karta 11, 12

I den dalgång, som löper från Larum söderut förbi Dalhems kyrka, ligger en glacifluvial avlagring, som täcker dalgångens botten från mynningen vid Larum och till en punkt ca 500 m söder om kyrkan. Dalgångens västsida är sträckvis mycket brant. Från Larum och söderut höjer sig dalbotten ett 40-tal meter på en sträcka av knappt två km för att därefter sänka sig något fram till sjön Patt, som ligger omedelbart norr om kyrkan. Enbäcken, som utgör avlopp för sjön, löper norrut genom dalgången och har eroderat fram säregna former i glacifluviet. Bäckravinen är i sin djupaste del 10-12 m djup.

a
II

Från Larum och till ung 500 m söder L. Dalhem uppträder längs bäcken åtta ryggformade bildningar med en längd varierande mellan 70 och 150 m. Avståndet mellan dem varierar mellan 130 och 220 m, vilket motsvarar den årliga isrecessionen. Höjden varierar mellan 2 och 15 m. Materialet i ryggarna är betydligt grövre än materialet i omgivningen. Ryggarna kan vara frameroderade åskärnor.

- b
I Ett par hundra meter söder om L. Dalhem börjar ett 8-10 m mäktigt plan, som sträcker sig mot sjön och som upptar hela dalgångens bredd. Planet är genomskuret av en bäcken, vilken i det finkorniga materialet eroderat en i botten 30-40 m bred subdal med branta sidor och plan botten, vari bäcken har ett delvis meandrande förlopp. Planet är speciellt öster om bäcken kraftigt sönderstyckat genom en kombination av jordflytning och ytvattenerosion. Korta raviner har bildats, vilka mynnar i den subdal, som bäcken eroderat ut. Mellan ravinerna kvarstår rester av planet, de s k Nämndemansryggarna. Väster om bäcken begränsas planet av en terrassformig packe, vilken ligger an mot den branta bergsidan. På sluttningen ned mot planet uppträder små flytjordsvalkar.
- c
II Åsmaterialet söder om planet ned till norra ändan av sjön är koncentrerat till dalgångens västsida. Den lilla sjön Patt är i väster, öster och söder omgiven av ansehlga sand- och grusmassor. Stränderna är där branta, med undantag av den SV delen, där en mindre dalgång mynnar i bäckenet. Väster om sjön dominerar grovt material. Ett smalt plan med överytan 15-18 m över sjön ligger här emot en mindre bergrygg. Packens östsida stupar brant ned mot sjön. Parallellt med sjöns östra sida och på ett avstånd från sjön av 250 m går en bergrygg i nord-sydlig riktning. Mellan denna och sjön finns ansehlga mängder glacifluvialt material. 20-40 m från sjön begränsas materialet av en brant i nära nog rasvinkel. Brantens höjd varierar mellan 5 och 12 m och övergår tvärt antingen i ett plan eller i en jämn sluttning upp mot bergryggen söder Oppegården.
- Dalgången är söder om sjön igenfylld med glacifluvialt material. Från södra stranden av sjön stiger terrängen på en sträcka av 100 m först långsamt och sedan brant upp till 17 m över sjöns yta. Mot SV utbreder sig ett flackt sandplan på denna nivå. Planet, på vilket bl a Dalhems kyrka är belägen, har en bredd av 200 m. SO om kyrkan är huvuddalen åter markant, men såväl botten, som sidor är täckta av utsvallat, finkornigt, glacifluvialt material.
- Sjöbäckenet är sannolikt en dödishåla. En mäktig isklump har inbäddats i det glacifluviala materialet och inte avsmält förrän området genom landhöjning isolerats från Östersjöbäckenet. Största delen av Dalhemsåsen är odlad och bebyggd, ett mindre område i norra delen användes som hagmark.

d
II

Ett isolerat åsparti återfinnes öster om gården Sjöända vid sjön St. Vrångens sydspets. Åsen, som går i nord-sydlig riktning, är smal och tydligt ryggformad. Rakt öster Sjöända går en tvärås vin-
kelrätt från huvudåsen mot öster och skjuter ut som en udde ut i sjön.

Huvudåsen övergår i sydspetsen i ett vackert ås-
centrum vilket höjer sig 18 m över omgivningen. Väster huvudåsen ligger uppe på bergryggen en plan packe av åsmaterial. Packens överyta är jämn och odlad, i den branta sluttningen mot norr och öster finns en diffus blocksträng, vilken möjligen indi-
kerar en issjönivå.

21 OLSTORPÅSARNA

Karta 12

Mellan sjöarna Ämten och Billsjön är dalgången drygt 800 m bred och lateralt till dalsidorna ligger två parallella åsar.

a
II

NV delen av åsen ligger terrassformigt intill dal-
sidan. Överytan är plan och jämn och ligger 10-15 m över dalgångens botten. Åsens SV-sida blir mot SO allt brantare. Åspartiet är helt uppodlat. SV om Olstorp ändrar åsen karaktär. Den är här osymmetriskt ryggformad och uppbyggd kring en kärna av urberg. Efter 200 m återkommer den plana terrassformen varefter åsen 300 m SO om Olstorp övergår i ett flackt kupolformat delta. Deltat har en längdutsträckning i öst-väst.

Längs deltats sydsluttning går ett tydligt marke-
rat 10-18 m brett erosionshak. Hakets längdutsträck-
ning cirka 300 m. Haket ligger på 72,5 m över havet och 0,5-1 m under haket finns ett 0,5 m mäktigt la-
ger av varvig lera. Det märkliga är att leran bara anstår under själva haket. Varken längre in mot del-
tat eller i dalgångens mitt återfinnes den.

Mitt uppe på deltat som når 85 m över havet finns en dödisgrop. Gropen har en något oregelbunden cir-
kulär form med en diameter av 40 m och ett djup av 5,5 m.

b
II

Den södra Olstorpåsen är betydligt enklare uppbyggd än den norra. Efter hela dalsidan ligger åsen ter-
rassformigt intill dalsidan. Terrassplanets bredd varierar mellan 60-150 m. Åsens sluttning mot norr är brantast i den SO-liga delen, där terrassplanet ligger 20-25 m över dalgångens botten. En stor del av åsen NV om Ekängen är odlad, medan SO därom åter-

finnes mycket vacker hagmark. Tre erosionshak finns i den SO-liga delen av åsen på 72,8, 91,9 och 101,7 m ö h respektive. Det högsta belägna erosionshaket finns markerat även i den sträng av åsmaterial som går runt bergryggen 500 m NO om Kullerstad. Dalgångens botten mellan de båda parallella åsarna är täckt med ett mer än 3 m mäktigt lager av nedsvallat finkornigt glacifluvialt material.

c
II

SO om Lixtorp finns ett ryggformat åsparti uppbyggt kring en kärna av urberg. Detta går punktvis i dagen. Åsen är bevuxen med en blandning av barr- och lövskog och i ytan beströdd med block.

AVLAGRINGAR INOM ÖVERUMOMRÅDET MED ANGRÄNSANDE DELAR AV LOFTA

Detta område är ovanligt fattigt på åsmaterial. Egentliga åsar med tydlig ryggform saknas och de åspartier, som finns, är kraftigt abraderade och omlagrade.

22 ULVSDAL - MÖCKELHULTÅSEN

Karta 12

a
II

Längs länsväg 35 går från Ulvsdal till Möckelhult en smal flack ås, vilken endast innehåller små mängder åsmaterial. Eventuell ursprunglig åsform har förstörts dels genom abrasion och dels vid framdragandet av vägen, vilken till stor del går uppe på åsen.

b
II

Vid Möckelhult ändrar åsen karaktär och övergår i en oregelbunden gruskägla med kuperad yta. Norra delen är uppbyggd som ett kupolformat åscentrum, vars branta östsida höjer sig cirka 20 m över den smala dalgångens botten. Mot söder övergår gruskäglan i en jämn sluttning ned mot sjön L. Vrången. Största delen av gruskäglan är odlad, men i dess centrala del finns två mindre men tydligt avgränsade kullar, vilka är rikligt beströdda med block. Även den SV delen av området är i ytan rikligt bestrött med block.

23 SPRIDDA FÖREKOMSTER ÖSTER OM ÖVERUM

Karta 13

a
II

Öster om Boda finns en packe av åsmaterial, där materialet är kraftigt svallat och omlagrat. I

- västra delen av området ligger åsmaterialet som ett tunt täcke på berggrunden för att mot öster bli allt mäktigare. Ytan, som till största delen är eller har varit odlad, är jämn och sluttar svagt mot öster.
- b
III I området öster om Karlsborg och ned mot sjön Bersummen ligger lateralt till berg i dagen en smal sträng av sorterade finkorniga jordarter, möjligen åsmaterial, som svallats och omlagrats. Området är till största delen bevuxet med ung tallskog.
- c
III Ett hundratal meter SO om Stubbetorp ligger en kägelformad packe åsmaterial med spetsen mot NV. Överytan är tämligen jämn och sluttar svagt mot SO. På området växer tallskog.
- d
II Vid Ryvenäs finns en drumlinformad bildning av åsmaterial kring en kärna av urberg. Åsmaterialet återfinnes huvudsakligen på näsets sydsida, där sluttningen ned mot sjön Ryven är tämligen brant och delvis blockbeströdd.
- e
II Längs Ryvens södra strand förekommer glacifluvi-alt material i isolerade åspartier. Från Överums järnvägsstation 500 m åt SO finns en i väster kupelformad åsbildning, som mot öster övergår i en vackert ryggformad ås. Mot norr sluttar åspartiet brant ned mot sjön, medan det mot söder övergår i ett lertäckt plan. Hela åspartiet är bestrött med medelstora block och bevuxet med lövträd.
- f
II En lateralt intill bergssidan liggande packe av åsmaterial ligger vid den branta dalsidan drygt 1 km ONO Reverum. Åspartiet söder SO-spetsen av Ryven är uppbyggt kring en kärna av urberg. Nordsidan av åspartiet är odlad och resten bevuxet med lövträd.
- g
III Åsen börjar strax norr om Uddetorp, där den ursprungliga solfjäderformade gruskägla nästan helt bortfraktats genom grusexploatering.
- h
II Mot söder fortsätter åsen till Råserum som en smal flack packe. Bredden övergår sällan 100 m. Åsmaterialet ligger lateralt till en kraftig bergrygg i väster och är i ytan rikligt blockbestrött.
- i
II Södra delen av åsen vid Lindesberg ligger isolerad som en triangelformad kägla. Ursprungligen har förmodligen åspartiet varit uppbyggt som ett mindre

delta, vilket i senglacial tid kraftigt abradrats och omlagrats. Ytan är jämn och bildar i det närmaste ett plan som är bevuxet med tallskog.

AVLAGRINGAR INOM ODENSVIOMRÅDET

I Odensvi området finns stora mängder glacifluvi-alt material. Området intager i detta avseende en särställning i Norra Tjust. Det är dock inte enbart kvantitativt, som området är särpräglad. De glacifluviala avlagringarna är i stor utsträckning av vetenskapligt intresse och bildar vackra och särpräglade terrängformer.

Tre parallella åssystem kan urskiljas, vilka har den normala huvudriktningen NV-SO.

Längst i väster finns en smal slingrande ås, på vilken vägen Västantorps-Möckelhult-Mossefall till stor del går fram.

Det centrala åssystemet, vilket är det ojämeförlligt största, går från Kålrössle (vid sjön Tynns västra strand) och följer den breda dalgången ned till Ringsfall.

Det tredje åssystemet går fram i den smalare dalgången från NV om Gransjön ned till Smitterstad.

24 VÄSTANTORP - MOSSEFALLÅSEN

Karta 14

a
II

Vid Sandbokärr finns en packe åsmaterial, vilken bildats genom svallning. Ytan är plan och bevuxen med barrskog. En åsrygg ligger vid Västantorps med huvudriktning VNV-SSO. Åsen har en bredd vid basen av 20-40 m och en höjd över omgivningen av 5-8 m. Åsen är till största delen bevuxen med barrskog. Övriga partier är hagmark.

Finkornigt glacifluvi-alt material ligger som ett tunt täcke på berggrunden söder Jössebäck samt i området 400 m SV om gården Jössebäck.

Ej heller i området 500 m nordnordost Mörtgöl uppträder åsen med egen topografi. Även här ligger finkornigt glacifluvi-alt material som en flack packe, vilken till hälften är odlad och till hälften bevuxen med skog.

Från en punkt 400 m NNO om Mörtgöl och fram till Rosenlund är åsen oregelbundet ryggformad och krönprofilen är synnerligen ojämn. Åsen slingrar

sig fram mellan smärre partier av berg i dagen och är till största delen bevuxen med barrskog. Centrala delen av åspartiet begränsas åt sidorna av flacka dödisgropar.

Vid Möckelhult återkommer åsen efter en lucka på 400 m, men den tendens till ryggform, som kunde spåras längre mot NV, är nu åter försvunnen.

- b
II Dalgången öster Möckelhult och ned till Hjulmsveden är i botten tämligen plan och täckt med finkornigt glacifluvium. Vid Hjulmsveden finns ett smalt åsparti lateralt till den västra dalsidan. Området är nästan helt odlat och bebyggt.
- c
II I området ca 300 m NO om gården Mossefall och ned till sjön Svarteln är dalgången bredare än norr därom och här är även dalgångens sidor täckta med åsmaterial. Den östra dalsidan sluttar brantast ned mot dalgångens botten och därstädes går berggrunden punktvis i dagen. Nästan hela området är odlat.
- III 600 m öster om Bockrössle finns en smal sträng av åsmaterial. Ytan är plan och området odlat.

25 BODA - KULLAÅSEN

Karta 14

Denna ås, som börjar vid länsgränsen NV om Boda, följer till en början den NV-SO dalgången för att SO om Mulestad med oförändrad riktning parallellförflyttas mot NO.

- a
II, III I NV börjar åsen med en packe av svallmaterial intill den södra dalsidan SO om nedre Bjurgölen. Efter en lucka återkommer åsen 400-500 m NV om Boda och följer som en smal sträng av isälvsmaterial lateralt den norra dalsidan ned mot Åbäck, där åsen är mäktigare och barrskogsbevuxen. Vid Båssvehagen är åsens överyta tämligen plan och delvis odlad. Höjden från lateralåsens plana överyta ned till dalgångens botten uppgår till 12-15 m. Dalsidan är brant. På vissa ställen är lutningen 1:2. Även dalgångens botten är täckt med finkornigt isälvsmaterial, där den lilla bäcken, som rinner fram, eroderat sig ned och bitvis bildar en ravinliknande fåra. Vid den södra dalsidan finns en isolerad förekomst av åsmaterial kring en urbergskärna 500 m SV om Båssvehagen. Vidare mot SO ligger åsmateriel som dalfyllnad, som efterhand överlagras av lera.

- b
II Den SO delen av Boda-Kullaåsen har helt annorlunda karaktär än den NV delen. Från ca 100 m SO om Smedstorp och ned till Kulla är åsen vackert ryggformad och bevuxen med omväxlande barr- och lövskog. Åsens bredd vid basen varierar mellan 50 och 150 m och höjden över omgivningen 10-20 m. Åsen är bredast i den SO delen, där också ryggformen är mindre markant.
- c
II SO om Kvigesta finns ett smalt, svagt ryggformat åsparti kring en kärna av urberg. Åspartiet är i norra delen rikligt bestrött med block.

26 KÅLRÖSSLE - ENEBY -
RINGSFALLSÅSEN

Karta 15

Detta åssystem hör till de största i länsdelen, och få andra åsar har så särpräglad uppbyggnad och innehåller så många element av rent vetenskapligt intresse.

- a
III Åsen börjar vid Kålrössle, där ett tunnt täcke av finkornigt åsmaterial är utsvallat. Punktvis går berggrunden i dagen. Området är delvis odlat och delvis bevuxet med barrskog.
- b
II Efter en lucka på 500 m domineras området av en mäktig tvärås, som med huvudriktning ONO-VSV går från nordspetsen av udden, som skjuter ut i Tynn och mot VSV till 300 m norr om Gölinge. Tväråsen är mäktigast i den centrala och östra delen, där bredden vid basen uppgår till 80 m och höjden över omgivningen till nära 20 m. Åsens östra spets är uppbyggd som ett mindre åscentrum med plan topp. Denna är odlad, medan resten av tväråsen utgöres av vacker hagmark med enstaka björkar. Gården Gölinge ligger uppe på en kupolformad kulle av åsmaterial, möjligen ett åscentrum. SO om gården Gölinge ligger en ca 100 m lång, liten ek- och björkbevuxen åsrygg.
- c
II Åspartiet NV om Marieholm är mycket mäktigt. Två välutbildade åscentra dominerar topografin. Det NV, vilket är det mäktigaste, återfinnes vid Hamra. Åscentrumets basdiameter är ca 250 m och dess höjd över omgivningen ca 40 m. En bred ca 100 m lång tvärås, ansluter till åscentrumets västsida. Åspartiet är bevuxet med barrskog. Mot SO fortsätter det glacifluviala materialet som en oregelbunden 200 m lång ryggformad ås, vilken norr om gården Marieholm övergår i ett andra ås-

centrum. Detta har en tämligen plan överyta. Dess basdiameter är ca 175 m och dess höjd över omgivningen 20 m. Vegetationstyp för åsen och åscentrumet är öppen hagmark.

- d
I SO om Marieholm finns tre mycket särpräglade och välutbildade åscentra. Deras planbilder är cirkelrund och de är "spetsigt" konformade. En ryggformad ås går från det norra åscentrumet ca 200 m NO om gården Marieholm, först mot VSV ca 150 m, och avlänkas därefter mot SSO. Det norra åscentrumet har en basdiameter av 75 m och en höjd över omgivningen av 15 m. De båda sydligaste, som ligger bredvid varandra vid Kyrksjöns norra strand, har en basdiameter av 100 respektive 150 m och en höjd över omgivningen av 20 respektive 30 m. Den ryggformade åsen har en bredd vid basen varierande mellan 10 och 40 m och en höjd över omgivningen varierande mellan 3 och 10 m. Åsryggen utgör hagmark, medan åscentrarna är bevuxna med barr- och lövskog. Öarna Storö och Lillö i Kyrksjön utgöres av liknande bildningar som de vid Marieholm.
- e
I Ett åscentrum liknande de nyss beskrivna återfinnes omedelbart väster om Odensviholm. Basdiameteren är här ca 200 m och höjden över Kyrksjöns yta omkring 40 m. Åscentrumet är bevuxet med en blandning av barr- och lövskog. Från åscentrumet sträcker sig en lateralås med oregelbunden form ca 700 m mot norr.
- f
II Från udden 250 m norr om Odensvi kyrka och ner till vägen Odensvi-Frö fortsätter åsen som ett jämnt plan. Området är odlat och bebyggt.
- g
I I omedelbar anslutning till föregående område finns ett mäktigt åscentrum. Möckelkullen, av samma typ som beskrivs i området SO om Marieholm. Basen är även här i det närmaste cirkulär och har en diameter av ca 270 m. Åscentrumets höjd över omgivningen är omkring 45 m. Både på NO och SV sidan av åscentrumet ansluter ett kort ryggformat åsparti. Kullen är avsett som naturreservat.
- h
II Väster om åscentrat utbreder sig en packe åsmaterial längs vägen mot Frö samt norrut ut på udden i Kyrksjön. Ytan är flackt välvd och den branta brinken mot Kyrksjön utgör förmodligen en iskontakt. Hela området är odlat med undantag av en smal remsa vid sjön. Denna del är hagmark. Vid den SO-liga änden av Enebygöl finns ett mindre åscentrum, bevuxet med en blandning av löv- och barrskog. Åscentrumets höjd över omgivningen uppgår till 20 m och dess bredd vid basen till 70-90 m.

i
II, III

Söder Eneby gård uppträder på nytt ett åskomp-
lex.

Från Eneby går mot SSO en bred flackt ryggfor-
mad ås med en höjd över omgivningen varierande
mellan 5 och 15 m. Efter ca 500 m uppträder väs-
ter denna huvudås två med denna parallella åsar.
Dessa åsar är vackert getryggsformade, är 30-60 m
breda vid basen och höjer sig 8-20 m över omgi-
vande terräng.

Öster huvudåsen finns i SO-liga delen av området
likaledes två med denna parallella åsar liknande
de väster huvudåsen befintliga ryggarna. Längs-
profilen är jämnare än de västra parallellåsarna.
I söder övergår de östra parallellåsarna i ett
vackert åsnät. Åsarna sträcker sig huvudsakligen
i nord-syd eller NNV-SSO. Mellan åsarna uppträder
på flera ställen områden med hög grundvattenyta,
dvs kärrområden, vilka förmodligen är försumpade
dödishålor.

I områdets södra del väster Duvekulla ansluter de
två västliga åsarna och huvudåsen i ett välut-
bildat delta. Deltats proximalsida är brant och
efter vissa sträckor uppbyggd som iskontakt. Del-
taytan är plan och har sin längdutsträckning i
öst-väst. Distalsidan är uppbyggd som en fri av-
lastningsbrant.

Östligaste delen av området, vid Duvekulla, är
tämmligen plant. Denna del samt ett mindre område
strax söder Eneby är odlad, medan resten är barr-
skogsbevuxet.

j
II

I anslutning till Enebydeltat vidtager ett område,
vilket har stora likheter med Enebyområdet.
Från Blåkulla går mot SO 300 m och därefter mot
SSO 500 m en mäktig ryggformad ås. Åsens bredd
vid basen varierar mellan 30 och 50 m och höjden
mellan 15 och 20 m.

Väster denna ås går i samma riktning en något
mindre parallellås, vilken ca 600 m söder Blå-
kulla kan följas 500 m mot SO. Mellan de båda ås-
arna, ett varierande avstånd mellan 50-150 m, finns
små skålformade sänkor innehållande väl rundade
block.

j
I

Från gården Hult går en mycket mäktig ryggformad
ås mot NO. Dess bredd vid basen varierar mellan
80 och 120 m och dess höjd är 25-30 m.
Vid Hult finns en lucka i åsen av ca 100 m:s längd,
varefter åsen fortsätter mot sydöst 500 m och där-
efter avlänkas mot öster.
Efter avlänkningen grenar sig åsen och bildar ett
åsnät, varefter den längre mot söder upplöses i
oregelbundna kullar och dödishålor.

Mellan de ovan beskrivna stora åsarna finns ett flertal korta åspartier.

I området mellan Svarttorp-Bredhultshaga och 500 m väster Tuna utbreder sig ett långsmalt delta. Proximalsidan är uppbyggd som iskontakt och har en höjd av 15-20 m. Distalsidan, som är en fri avlastningsbrant, är mindre än proximalsidans. Deltats längdutsträckning är öst-västlig. Deltaplanets bredd överstiger sällan 100 m. Största delen av deltaplanet är bevuxet med tallskog. I områdets östra del NV om Solliden är vegetations-typen hagmark med glest växande björkar. Topografin domineras av en 15 till 20 m hög, brett ryggformad ås med huvudriktningen NO-SV. Det komplexa åssystemet mellan Ogestad och Karrum är barrskogsbevuxet.

k I Efter ca 750 m uppträder ett tredje delta i dal-gången vid Ringsfall. Deltats plana yta har sin längdutsträckning i ONO-VSV.

Proximalsidan är uppbyggd som iskontakt och är mycket brant (1:1,5).

Proximalsidans höjd är i östra delen 5-10 m och i västra delen 10-15 m. I anslutning till proximal-sidan finns ett antal mindre dödishålor. Distal-sidan är uppbyggd som en fri avlastningsbrant och höjer mellan 15 och 20 m.

k III Från deltats NO-liga del går ett brett, flackt, barrskogsbevuxet åsparti mot söder.

k II 200 m NNV om Ringsfall ansluter till deltat en getryggsformad ås (en s k tillförselås), vilken kan följas ca 500 m åt NNV. Åsen är vid basen 50-70 m bred och höjden varierar mellan 10-15 m. Åsen och större delen av deltat är barrskogsbevuxna. 400 m VNV om Ringsfall finns flackt barrskogsbe-vuxet åsparti, som sträcker sig upp till ca 100 m NO om Västrabro.

27 ÅSSYSTEMET GRANSJÖN - KILA - Karta 15 SMITTERSTAD

a II NV Gransjön ligger ett V-format barrskogsbevuxet parti av åsmaterial med spetsen mot NV. Den östra skänkeln av V:et består av en bred flack ås, vilken i NV delen är brett ryggformad och uppbyggd kring en kärna av berggrund. Den västra skänkeln börjar i NV som en smal rygg-formad ås men övergår efter 300 m i ett brett, mot öster sluttande grusplan. Området väster Gransjön är odlad, medan norra delen utgöres av hagmark.

b
II Efter en lucka på ca 650 m fortsätter åsen från NO om Gransjö och är här smal och har en oregelbunden ryggform. Åsen är bevuxen med barrskog. Vid åspartiets SO-liga ände går en tvärås vinkelrätt mot huvudåsen. Tväråsen är 200 m lång och i östra änden vackert ryggformad. Vegetationstyp hagmark. Från avtagsvägen till Hästerum och fram till Kila fortsätter åsen utan egentopografi och är till stor del odlad. 400 m SSO Kila finns ett isolerat åscentrum. De kvarvarande partierna av det exploaterade åscentrumet är bevuxna med lövträd.

500 m NO om Smitterstad ligger ett mindre barrskogsbevuxet åsparti lateralt till SV-sidan av en bergrygg.

c
III Strax norr om Smitterstad finns en packe åsmaterial lateralt till den SV dalsidan. Packens ostsida är delvis odlad. För övrigt är vegetationstypen hagmark.

d
II Söder om Smitterstad finns en liknande bildning lateralt till dalsidan. Åspartiet har en längd av 150 m och är 130 m brett.

28 SPRIDDA FÖREKOMSTER AV ÅSMATERIAL I NO DELEN AV ODENSVI-OMRÅDET

Karta 15

a
II, III De spridda förekomster av åsmaterial som förekommer i de NO-liga delarna av socknen utgörs oftast av svallade åspartier och lateralbildningar. Områdena utgöres oftast av hagmark men området vid Hysinge är mestadels uppodlat.

b
II Ett mera sammanhängande åssystem utgör Sandkullen-Ånghultåsen. I områdets NV del löper två ryggformade åsar parallellt för att 200 m SO om Sandkullen förenas i en huvudås. Åsens höjd över den plana dalgångens botten uppgår till 20 m och västsidan är betydligt brantare än ostsidan. Huvudåsen förlorar mot söder ryggformen och övergår i ett brett plan, vilket efter vissa sträckor ligger lateralt till berg i dagen mot öster. Vegetationstyp i denna del är hagmark.

c
I 600 m SSO om Sandkullen övergår åsen åter i två parallella åsar, vilka är skarpt ryggformade och bevuxna med tallskog. 200 m NV om Myskahult för-
enas de båda åsarna på nytt och gör därefter en halvcirkelformad avböjning mot nordväst. SO om den halvcirkelformade avböjningen finns ett flackt mot SO sluttande plan bevuxet med tallskog. I detta finns ett flertal mindre dödisgropar.

d
II Vid gården Myskahult är åsen åter dubbel. Det in-
bördes avståndet mellan de båda parallella åsarna är 150 m. Åsarna är vackert ryggformade och har NV-SO huvudriktning. Den östra åsen övergår vid gården Myskahult i ett mäktigt åscentrum. Söder därom sluttar terrängen brant mot söder. Den västra parallellåsen är mycket mäktig. Dess bredd vid basen uppgår till 150 m och höjden över dalgångens botten överstiger 20 m. Åsen är dock inte homogen. I väster och SO går berggrunden i dagen. Vegetationstypen är hagmark.

AVLAGRINGAR INOM GAMLEBYOMRÅDET

29 MÖRTNÄS - RUMMELSRUMSOMRÅDET Karta 16

Detta åsparti är en fortsättning av den på kartan Odensvi beskrivna Sandkullen - Änghultåsen.

a
II I den relativt smala dalgången från Hultegöl till sjön Rummens NV vik uppträder isälvsmaterial som dalfyllnad. Dalgångens bredd varierar mellan 200 och 300 m. I dalgångens mitt har en å eroderat sig ned genom åsmaterialet och bildat en ravinliknande fåra. Materialets mäktighet är här 6-11 m.

På den södra dalsidan ligger ett tunt täcke av utsvallat åsmaterial, vari berggrunden punktvis går i dagen. Ytlagren synes vara kraftigt svallade och omlagrade. En stor del av området är odlat.

b
II Från 500 m NO om Nyhagen utbreder sig ett sandgrusfält söder om vägen fram mot Rummelsrum, som ligger på bergknallar med grus och sand emellan. Nere vid sjön ligger en liten vacker åsrygg.

c
III

Väster om Baldersrum finns två mindre förekomster av isälvsmaterial. Vid och väster om vägen från Baldersrum mot Rummelsrum ligger en sträng av utsvallat åsmaterial. 600 m väster om föregående område finns en brett kupolformad gruskägla. I östra delen ansluter åspartiet till en bred bergrygg, på vars nordsida grusig sand avlagrats till en höjd av 12 m över det plana området norr därom. Båda områdena är barrskogsbevuxna.

30 RUMMAÅSEN

Karta 16

Förutom huvudåsen vid Rumma beskrivs i samband därmed två mindre åspartier vid L. Löckerum och Sothem.

a
II

Vid L. Löckerum ligger två packar av åsmaterial lateralt till dalsidorna. Båda sluttar ned mot dalgångens mitt, där åsmaterialet överlagras av lera. Strax norr om L. Löckerum finns en mindre erosionsterrass alldeles i övergången åsmaterialmörän.

b
II

Nästa åsparti återfinnes vid Sothem, där en mäktig gruskägla avlastats. Centrala delen av denna är plan och odlad medan väst- och sydsidan är synnerligen brant. I NV delen av planet är en oregelbunden åskulle uppbyggd vid SO-spetsen av en mindre bergrygg. Grusmassorna ligger åtminstone i den norra delen kring en kärna av urberg. Förmodligen är även den branta väst- och sydsluttningen betingad av berggrundstopografin. Nivåskillnaden mellan gruskäglans överyta och den smala dalgångens botten väster därom är 30 m. I den branta västsidan finns två strandhak på 70-80 m över havet. Mot Ekhult utbreder sig ett grunt parti glacifluvialt material runt sydspetsen av bergryggen. Strax söder om bergryggen mitt emellan Sothem och Ekhult finns ett fridlyst biologiskt naturminne samt en fornlämning.

c
II

Det ojämförliga största åspartiet återfinnes SO om Rumma. Åsen är här brett ryggformad och åskrönet ligger i SO-ändan ett 50-tal m över botten av den smala dalgången norr därom. Åsen är dock inte homogen, utan åsmaterialet ligger som ett mer eller mindre tjockt täcke på en drumlinformad bergrygg. Berggrunden går på åsens NO-sida punktvis i dagen. Hela åspartiet är i likhet med Hedaåsen kraftigt svallat och omlagrat. På NO-sidan finns två erosionshak och en mindre strandvall på olika nivåer.

Det lägsta erosionshak, 58,2 m ö h, är minst markant och har en längdutsträckning av endast ett hundratal meter. Det andra haket, 62,6 m ö h, är markerat i terrängen som en upp till 10 m bred zon av kalspolade block. Åsens yta är för övrigt blockfattig. Båda dessa erosionshak bör höra till Yoldiastadiet.

Längre upp på sluttningen, nära åsens centrala del, finns en strandvall uppbyggd av stenigt grus på en höjd av 79,3 m ö h. Liksom erosionshaken har strandvallen en längdutsträckning i NV-SO och den kan följas en sträcka av 250 m. Nästan hela åspartiet är bevuxet med barrskog.

31 HEDAÅSEN

Karta 16

a
II

Den mäktiga Hedaåsen ligger SO om Heda lateralt till den breda dalgångens SV-sida, medan NV delen efter en avlänkning mot väster följer en mindre dalgång upp mot sjön Lisnen.

NV delen av åsen saknar egentopografi. Åsmaterialet ligger som en utsvallad sträng på dalgångens botten, men i NV-spetsen finns dock en svag tendens till ryggform. Ett antal mindre rundhällar sticker upp genom åsmaterialet, varför det förmodligen är tunnt.

b
II

950 m VSV om Heda ändrar åsen karaktär. Mot öster fortsätter den här som en mäktig lateralås med plan och jämn överyta och med en brant sluttning mot dalgångens botten i norr. Åsen är här ca 250 m bred och mäktigheten varierar mellan 8 och 12 m. Mot söder begränsas åsen av berg i dagen. Mäktigast är åsen i centrala delen mellan Heda och Pettersborg, där åsens bredd är ca 400 m. Åsens yta är jämn men sluttar tämligen brant ned mot dalgångens botten. Ett flertal mycket kraftiga erosionshak och erosionsterrasser från Ancylos- och Litorinatid med lång horisontell utbredning ger dock åsen ett trappstegsliknande utseende efter långa sträckor.

c
II

SO-liga delen av åsen ligger även den lateralt till dalsidan men är av mindre mäktighet än det centrala partiet. Åsen begränsas i SV av omväxlande berg i dagen och morän. Även i denna del av åsen förekommer erosionsterrasser och dessutom en mindre strandvall. Erosionsterrasserna är dock betydligt mindre än inom den centrala delen av åsen.

Vegetationsområden: Det NV åspartiet är nästan helt uppodlat. Den NO-liga sidan av åsens centrala del är öppen hagmark, medan den SV delen samt åspartiet SO Pettersborg är bevuxet med barrskog.

AVLAGRINGAR INOM HALLINGEBERGOMRÅDET

I Hallingeberg-området är det glacifluviala materialet koncentrerat till två smala dalgångar, medan resten av området är fattigt på åsbildningar.

32 ÅSSYSTEMET RINGSFALL - HULTHORVA - FRÖSVI

Karta 17

Öster om Ringsfall vid Karlstorp börjar ett åssystem, som med smärre avbrott kan följas till Björka, där det övergår i ett mäktigt delta.

a
II, III

Åssystemet börjar i den NV delen som en smal åsrygg men blir mot SSO allt mäktigare. Mäktigast är den strax SSV om Gröningsbo, där bredden vid basen uppgår till drygt 100 m och höjden över omgivningen till imponerande 25 m.

Vid sockengränsen Odensvi-Hallingeberg ändrar åsen karaktär och fortsätter mot söder fram till 200 m norr Kildebo som en flack lateralås med tämligen plan överyta. Åsens höjd över dalgångens botten i öster är 15-20 m.

Åspartiet från Karlstorp ned till Kildebo är tallskogsbevuxet. 150 m norr om Kildebo går en mindre tvärrås i riktning ONO-VSV. Åsen är ca 200 m lång och har en bredd vid basen av 50-75 m och höjer sig 5-10 m över omgivningen. Området är odlat.

b
II

500 m SO om Kildebo vid Björksnäs finns en begränsad förekomst av åsmaterial, vilket ligger utsvallat som ett tunt täcke på berggrunden.

c
II, III

Vid Kildebo parallellförskjutes åsen och SV därom delar den sig i två åsgrenar.

Mot SV går en drygt 500 m lång vackert ryggformad ås. Åsen har ett slingrande förlopp och övergår norr om Lommegöl i ett oregelbundet åsnät. Omedelbart före sockengränsen mot Blackstad ansluter åsnätet till ett flackt kupolformat åscentrum.

Sankmarken omedelbart söder åsförgreningen ligger i centrum av en stor dödishåla med närmast golvplan botten. Mot SO går från åsförgreningen en bred, oregelbundet ryggformad ås. Här finns även mindre och medelstora dödisgropar. Hela området SV om Kildebo är bevuxet med barrskog.

Efter en lucka på 100 m återkommer åsen som ett brett ryggformat barrskogsbevuxet pari 500 m NNV Skälhem.

d
II Efter en ny lucka fortsätter åsen mot SO vid Skälhem. Åsen har ryggform i ett kort parti SO om Skälhem samt där den övertvärrar landsvägen Hallingeberg-Blackstad. I området däremellan är åsmaterialet helt utsvallat, där det till största delen är odlat och bebyggt. Från vägen Hallingeberg-Blackstad och fram till 200 m NO om Mörtgöl är åsen flackt ryggformad och materialet svallat och omlagrat. Åspartiet är, förutom det odlade partiet i norr, barrskogsbevuxet.

e
II Från 200 m NO om Mörtgöl ändrar åsen karaktär och blir vackert ryggformad. Denna topografi bibehålls ca 350 m mot söder. Åsens huvudriktning är här nord-syd, dess bredd vid basen varierar mellan 30 och 50 m och höjden över omgivningen mellan 8 och 10 m. Återigen blir åsen flackare och topografin oregelbunden, innan den utbreder sig i ett mäktigt delta med plan barrskogsbevuxen yta.

f
II Deltats distalsida (mot SO) utgöres av en jämn sluttning, vilken formats genom abrasion. Deltats proximalsida (mot NV) är endast vagt uppbyggd. Någon tydlig iskontakt är ej bevarad men proximalsidan är dock betydligt brantare än distalsidan. En väl bevarad dödishåla finns söder landsvägen omedelbart väster om den punkt, där åsen ansluter till deltat.

33 ÅSSYSTEMET SMITTERSTAD - HALLINGEBERG - HUMMELSTAD

Karta 17

a
II NV om det egentliga åssystemet ligger vid Sandgrinden, väster Smitterstad, en packe isälvsgrus med svallad plan yta och brant sluttande sidor mot öster och SO. Packens västra sida ligger lateralt till dalsidan. Området är till största delen odlat.

- b
II En isolerad förekomst av åsmaterial finns längst uppe i socknens norra del vid Hunsala. En smal i norra delen ryggformad ås går i nord-sydlig riktning fram till Hunsala. Åspartiet, som till största delen är odlat och bebyggt, höjer sig bara ett fåtal meter över omgivningen.
- c
I Från Rispetorp går mot SSO en tämligen bred, topografiskt oregelbunden ås längs sjön Långgrammens västsida. 300 m OSO om Hjortstad finns två vackert rundande kullar av åsmaterial, möjligen två åscentra. Förvånande är att de har sin längdaxel i VNV-OSO och att de ligger närmast parallellt med varandra. Vid Uddetorp går en tvärås i NO-SV riktning från vägen ut till sjön. Tväråsen är 60 m bred vid basen och höjer sig ca 10 m över omgivande terräng.
- Söder tväråsen fortsätter huvudåsen längs Långgrammens västsida och är här till stor del uppbyggd kring en kärna av urberg. Åspartiet utgörs av odlade områden, hagmark och skog. Efter ett avbrott på 900 m återkommer åsen vid Långgrammens sydspets.
- d
II SO om Långgrammens sydspets ligger åsmaterialet som en lateral packe högt uppe på dalsidan. Västsidan är brant, medan överytan nästan är plan. Lateralpacken är till största delen odlad och bebyggd.
- e
II Väster om Långgrammens sydspets finns en liknande bildning längs dalgångens västsida. Överytan är här svagt välvd men ligger på samma höjd som grusackumulationen vid dalgångens östsida. Åspartiet är övervägande odlat och bebyggt. Längre mot söder i dalgången är åsmaterialet till största delen täckt med sen- och postglaciala leror. Ett vackert kupolformat åscentrum höjer sig dock 15 m över dalgångens botten 400 m SO om Hallingebergs kyrka. Åscentrat, som till stor del är odlat, är delvis täckt av varvig lera och bestrött med block.
- g
II I dalgången mellan sjön Kogaren och Hummelstad ligger stora mängder åsmaterial som dalfyllnad, genom vilket avloppet från Kogaren eroderat sig ned i.
- Dalgångens sidor är branta speciellt i den norra delen av området, där också åsmaterialet är mäktigast. Öster om Långsjöns nordspets följer en oregelbunden ås sjöstranden. Denna är dock förmodligen en erosionsrest av den ursprungliga dalfyllnaden. Fornlämningar finns söder om skjutbanan.

Mellan Brotorp och vägen Hummelstad-Blackstad ligger åsmaterialet lateralt till dalgångens västsida. Topografin är oregelbunden. Största delen av området är odlat och bebyggt. Smärre skogsbevuxna partier förekommer dock mellan Mjöltorp och Brotorp.

34 REDAL - TOPPETORPÅSEN

Karta 18

Åsen innehåller endast små mängder isälvsmaterial och de isolerade åspartierna är kraftigt abraderade och saknar ryggform.

- a
II Vid Redal finns en 900 m lång och 100 m bred sträng av isälvsmaterial. Åsmaterialet är tunt och större delen av området är odlat.
- b
II Vid Solliden finns en barrskogsbevuxen sträng av åsmaterial utan egentopografi, där västsidan ligger lateralt till berg i dagen.
- c
II Från Dynestad och ca 600 m mot söder följer vägen en smal och tunn sträng av isälvsmaterial.
- d
III Söder om Målen ligger åsmaterial som ett tunt täcke på berggrunden.
- e
II Ett liknande tunt täcke av åsmaterial på berggrunden återfinnes vid Toppetorp, där vegetationstypen är hagmark.
- f
III Vid Flyghult, öster Storsjön, finns en mäktig anhopning av isälvsmaterial i ett flackt sandplan ca 1 700 m långt och med en största bredd av 450 m. SV-sidan har en största höjd av 10 m över intilliggande moränterräng, medan terrängen från centrala delen av planet sänker sig 8 m fram till gränsen glacifluvium-morän i NO. I den SO-liga delen går berget punktvis i dagen. Området är bevuxet med barrskog.

AVLAGRINGAR INOM BLACKSTADOMRÅDET

Blackstadområdet är en typisk mellanbygdsregion, där den övervägande delen av arealen utgörs av barrskogsbevuxna moränområden.

Av de glacifluviala avlagringarna intar området norr och NO om Källsberg en särställning. I denna region finns dels en praktfull ås och dels ett imponerande delta. Deltat är uppbyggt till eller strax under den vid avsmältningen aktuella Baltiska issjönivån. Både åsen och deltat har stort vetenskapligt intresse. Åskomplexet är fortsättning och avslutning av den mäktiga ås, som från norra delen av Dalhems området kan följas mot SO genom Odensvi området till Blackstad. Under denna drygt två mil långa sträckning finns sju stycken ur geologisk och vetenskaplig synpunkt värdefulla deltan.

35 ÅLHULT

Karta 19

Den näst största avlagringen av isälvsmaterial inom Blackstad området återfinns vid byn Ålhult. I botten av den smala nord-sydliga dalgången finns åspartier av varierande mäktighet.

a
II

I områdets norra del ligger en lateralås an mot dalgångens västsida och bildar efter vissa sträckor ett 40-60 m brett plan uppe på dalsidan. Efter ca 150 m mot söder blir åsen frilöpande med tydlig ryggform med en bredd vid basen varierande mellan 40-60 m och höjd 7-10 m. Efter 300 m planar åsen ut och övergår i ett till största delen bebyggt småkuperat område.

Öster landsvägen finns ett vackert åsparti ca 100 m långt, som sedan planar ut i 130 m bred dalsidesterrass. I centrala delen av området vid Ålhult går en smalt ryggformad ås omedelbart öster om landsvägen. Åsen är vid basen 40 m bred och 7-9 m hög. Södra delen av Ålhult-området skiljer sig markant från den norra och centrala delen.

b
I

I det ca 1 km breda åspartiet NV om Algutstorp dominerar en helt unik "hästskoformad" åsbildning med den konvexa sidan mot söder och med en 60 m bred dödishåla mellan åsskänklarna. Åspartiets östra skänkel börjar ca 500 m NV om Algutstorp och åskroppen är där brett ryggformad och höjer sig 9-12 m över dödishålans plana botten i väster. Åsens basbredd uppgår till 110 m. Efter 150 m i SV-lig riktning avböjer åsen halvcirkelformigt mot väster, NV och slutligen norr, samtidigt som den blir spetsigt ryggformad och når den aktningsvärda höjden av 38 m över omgivande terräng. Basbredden är ca 90-110 m och åskränet är ca 8-16 m brett. Den magnifika åsbågen är på vissa nivåer blockig. Hela åspartiet är barrskogsbevuxet.

36 KÄLLSBERGSÅSEN

Karta 19

- a
II Åsen börjar öster Kvicksjön som ett flackt sandplan men övergår efter 400 m abrupt i en mäktig bitvis mycket brant getryggsås.
- b
I Åsryggens längdprofil är oregelbunden och höjden över omgivande terräng varierar mellan 14-22 m, medan bredden vid basen är ca 120 m. Det mest karaktäristiska för åsen är blockigheten. På vissa sträckor består den övre delen av den skarpt getryggsformade åsen uteslutande av block. På åsens sidor förekommer dessutom här och var rena blockfält.
- c
I Efter ca 1 km övergår åsen i två mäktiga åscentra, vilka sträcker sig ca 200 m fram till deltat. Mellan 40-60 m väster om huvudåsen åtföljs denna av en praktfull parallellås de sista 250 m fram till deltat. Parallellåsen höjer sig 13-16 m över omgivande terräng och är segmenterad i tre praktfulla åscentra.
- d
I Deltat, vilka de ovan beskrivna åsarna ansluter till som mataråsar, är magnifikt. Deltaplanets längdutsträckning i öst-väst uppgår till 350 m och planet är svagt undulerande. Deltat är bredast i den västra delen, där bredden uppgår till 160 m, i centrala delen är bredden endast 30 m och i östra delen drygt 70 m.
- Deltats proximalsida (mot norr) är brant och efter vissa sträckor uppbyggd som iskontakt. Flera stora dödishålor finns proximalt deltat. Den största ligger omedelbart norr om deltats centrala del och har en diameter av 80 m och dess botten ligger i den djupaste delen 18 m under deltaplanets nivå. Deltats distalsida (mot söder) är uppbyggd som en fri avlastningsbrant och är i den centrala delen 22 m hög.
- e
II Framför västra delen av deltat ligger ett 100-150 m brett pseudoplan på en nivå 8 m under deltaplanets. Även i detta finns en stor dödishåla, vilken mot SO begränsas av en barriärås. Deltat och mataråsarna är barrskogsbevuxna.

Området norr om Källsberg

Väster om landsvägen Odensvi-Blackstad ligger ett tunt lager sand utsvallat nedför den branta bergslutningen. Nedanför den sandklädda slutningen finns omedelbart väster om den lilla vägen Haga-Källsberg en 400 m lång vackert ryggformad ås.

f II Åsen är i norra delen 30-40 m bred vid basen och höjer sig 6-10 m över omgivande terräng. I norra delen är åsen bevuxen med gles tallskog, som mot söder övergår i vacker björkhagmark, samtidigt som åsen planar ut och uppdelas i två flacka åsgrenar.

g II Den västra av åsgrenarna ansluter 100 m väster om Källsberg till en 22 m hög konformad åskulle av samma egendomliga typ, som återfinnes i Odensvi socken på ett flertal platser. Åskullen är vid basen närmast cirkelrund och basdiametern uppgår till drygt 100 m.

Dalgången mellan Bysjön och Dövestad

I dalgången söder och SO om Källsberg, finns en stor mängd åspartier och mindre åskullar. I dalgången har ursprungligen två åssystem avlagrats, men dessa har till stor del i sen och postglacialtid täckts av leror och organogena sediment. Följaktligen är det endast de högsta partierna av åsarna, som sticker upp över den plana dalgångens botten.

h II 500 m söder om Källsberg återfinns en hästskoformad bildning av sammanhängande åspartier, som höjer sig ca 8-16 m över dalgångens botten. De är bevuxna med björk, tall och hassel. Från den hästskoformade åsens södra del går mot SO en smal ryggformad ås fram till landsvägen, där åsen blir betydligt mäktigare och avlänkas mot söder. Åsen höjer sig ett tio-tal meter över omgivningen. Åsens sidor är bevuxna med ekar. I dalgången mellan det nyss beskrivna åspartiet och Lörstad finns ett flertal flacka åspartier. SO om landsvägen Hallingeberg-Blackstad (SO om Lörstad) ligger en lateralbildning intill dalgångens östsida.

i I En mäktig avlagring av isälvs-material finns 200 m NO om Blackstad kyrka. Dominerar gör ett 240 m långt och vid basen 85 m brett toppigt åscentrum i NO-SV utsträckning, Lundsbacke. Toppen ligger ca 20 m över planet NV därom. Hela åscentrumet är bevuxet med en blandning av barr- och lövträd. På åscentrumet finns även ett fornminnesområde. Norr åscentrumet utbreder sig ett plan, vilket är helt uppodlat. I planets södra del finns en liten cirkelrund dödishåla. I planets västsida ansluter fortsättningen av den ås, som landsvägen följer fram till Vindkulla. Åsen är här bred och flack och till största delen odlad.

37 GRÖNHULTOMRÅDET

Karta 19

- a
II Söder Källershult ligger ett tunt lager sand på den odlade dalgångens botten. Från dalplanet klättrar en mindre ås uppför den 25 m höga sluttningen upp mot sågen. Vid sågen ligger sand och grus på berggrunden, vilken här svagt sluttar mot öster. Ett 120 m långt, 30 m brett och 3 m högt åsparti går från sågplansområdet mot SO. På båda sidor landsvägen Grönhult - Laggetorp ligger ett tunt lager sand och mo på berggrunden. Även söder om Grönhult utbreder sig ett sandplan.

Området söder om sjön Händsvalen

- b
II Närmast sjön ligger efter dalgångens västsida ett knappt 100 m brett odlat plan med jämn överyta med en ca 4-6 m hög brink ned mot dalgångens botten. 200 m norr landsvägen utfyller isälvs materialet hela dalgången. Planet från sjöns sydspets går väster bäcken ända fram till landsvägen Grönhult - Laggetorp. Söder om landsvägen blir åsmaterialet betydligt mäktigare. Lateralt till den östra dalsidan ligger ett 250 m långt åsparti med den relativt plana åsytan 15 m över dalgångens botten. Åsen upphör ett hundratal meter söder om Ringsbo. Hela åspartiet är barrskogsbevuxet.

Smärre förekomster inom området

Vid Norrhult och Vrångtorpet samt utefter vägen från Kärrebo - Vadet förekommer tunna sand och gruslager, vari berggrunden ofta går i dagen. Områdena är ställvis odlade och stenröjda.

- c
III NV om Lomgöl finns en 20-60 m bred terrass på mot söder sluttande moränterräng. Terrassens yta är i västra delen plan och har en 4-6 m hög brink mot söder. Mot öster övergår den i en brett ryggformad ås. Dessa smärre förekomster är oftast odlade, i övrigt barrskogsbevuxna.

AVLAGRINGAR INOM HJORTEDOMRÅDET

Den av sprickdalar, förkastningar och andra tektoniska fenomen starkt brutna terrängen i södra delen av Hjortedområdet och norra delen av Misterhultsområdet präglar Hjortedsåsen-Misterhultsåsens förlopp.

Hjortedsåsen i södra delen har stora avbrott i sin oregelbundna sträckning. Åsen är starkt om-
lagrad av havs- och sjövägar. Endast vid Gette-
rum inom Hjortedområdet har den mer utpräglad
ryggform.

Åsens (Misterhultsåsens) fortsättning behandlas
under Oskarshamns kommun.

38 HJORTEDSÅSEN

Karta 20

- a
II Åsen börjar att skönjas ca 1 km norr om Hjorteds kyrka i de utsvallade sandpartierna. Mot SSO fortsätter åsen med ett kort avbrott vid sjön Hjorten för att ned till Ringsbo uppträda som sandfält mellan bergklackar.
- b
III Vidare fortsätter åsen med mer eller mindre ryggform till stor del mellan berg längs vägen mot Getterum.
- c
I Från en punkt ca 300 m SSO om Stensnäs i riktning fram till Tidersrum uppträder åsen med en mycket vacker ryggform i det öppna odlingslandskapet. Åsen höjer sig upp till 10 m över omgivningen.
- d
II, III Åsens vidare sträckning utgörs av grussträngar, isälvsgrus och sand i begränsade fält och kullar ned till Sandvik. Vid Hagaberg ligger åsmaterialet som en kulle intill västkanten av samma berg.
- e
II Vid Slätmo uppträder isälvsgrus som en smal, välvd plåtå. Söder om gården är den eroderad och genomskuren av en bäck i en djup bergdal. Mäktigheten är minst 7-8 m.

39 AVLAGRINGAR VID GRYTTFALL OCH MARSGÖLEHULT

Karta 20

- a
II Vid gården Grytfall ligger en kullig sandterrass kring en moränhöjd. Överytan når 10-15 m över Sandsjöns yta. Terrassen är till stor del odlad och upptas f ö av hagmark.
- b
II, III En km NV om Marsgölehult börjar en svagt kullig grusstäng omgiven av berg och bildar framemot vägskälet NV gården en närmare 15 m hög backsluttning mellan bergklackar.
Vid Marsgölehult antar åsbildningen formen av 7-8 m höga markanta kullar.

Längs den NO sluttningen av dalen mellan
Marsgölehult och Tribbhult uppträder en 4-6 m
hög, uppodlad terrass av grusig sand.

c
II

Norr om Villgöl SO om Tribbhult uppträder en
rad låga kullar i anslutning till berg.
Vid Smedstorp ligger en smal terrass av grusig
jord med undulerande yta utmed landsvägen.

KLASS 1 - OMRÅDENUKNAOMRÅDET

Det getryggsformade åspartiet längs sjön Åkervristens SV strand.

De kupolformade åscentra vid Högtomta.

VÄSTRA EDOMRÅDET

Avlagringen SO om sjön Rammen.

Sandudden i Storsjön.

Hela åspartiet NV och SO Västra Ed.

Platåbranten norr om sjön Ommen.

Åspartierna vid Skedshult.

Mataråsen med deltat vid Vråka.

Avlagringarna vid Hellerö.

LOFTAHAMMAROMRÅDET

Åspartierna utmed Bågvikens östra strand NV om Loftahammar.

Svallgrusavlagringarna på Hasselö och Sladö.

TÖRNSFALLSOMRÅDET

De centrala delarna på höjdområdet SV om Almvik.

Det getryggsformade åspartiet SO Hjortkullen.

VÄSTERVIKSOMRÅDET

Den mäktiga strandvallen vid Jenny.

Strandbildningarna vid Segersgårde.

Åspartiet norr om Slottsholmen vid Västervik.

Klapperstensfältet på NV delen av Hornslandet.

GLADHAMMAROMRÅDET

Området söder om Färhults hållplats.

Det småkuperade området uppe på Karingryggen NV om Gladhammar.

VÄSTRUMSOMRÅDET

Oxelåsen på V. Eknö.

DALHEMSOMRÅDET

Åsplanet och åsgravarna mellan Fagerdal och sjön Lofterns nordspets.

Ryggarna utmed sjön Mans östsida samt deltat vid Tyllinge.

Erosionsformerna i dalgången NV om Dalhem.

ODENSVIOMRÅDET

De särpräglade och välutbildade åscentra i och runt kyrksjön vid Odensviholm.
Den mäktiga åsryggen VNV om Snärsfall.
Deltabildningen vid Ringsfall.
Parallellåsarna öster om St. Skälhem.

HALLINGEBERGOMRÅDET

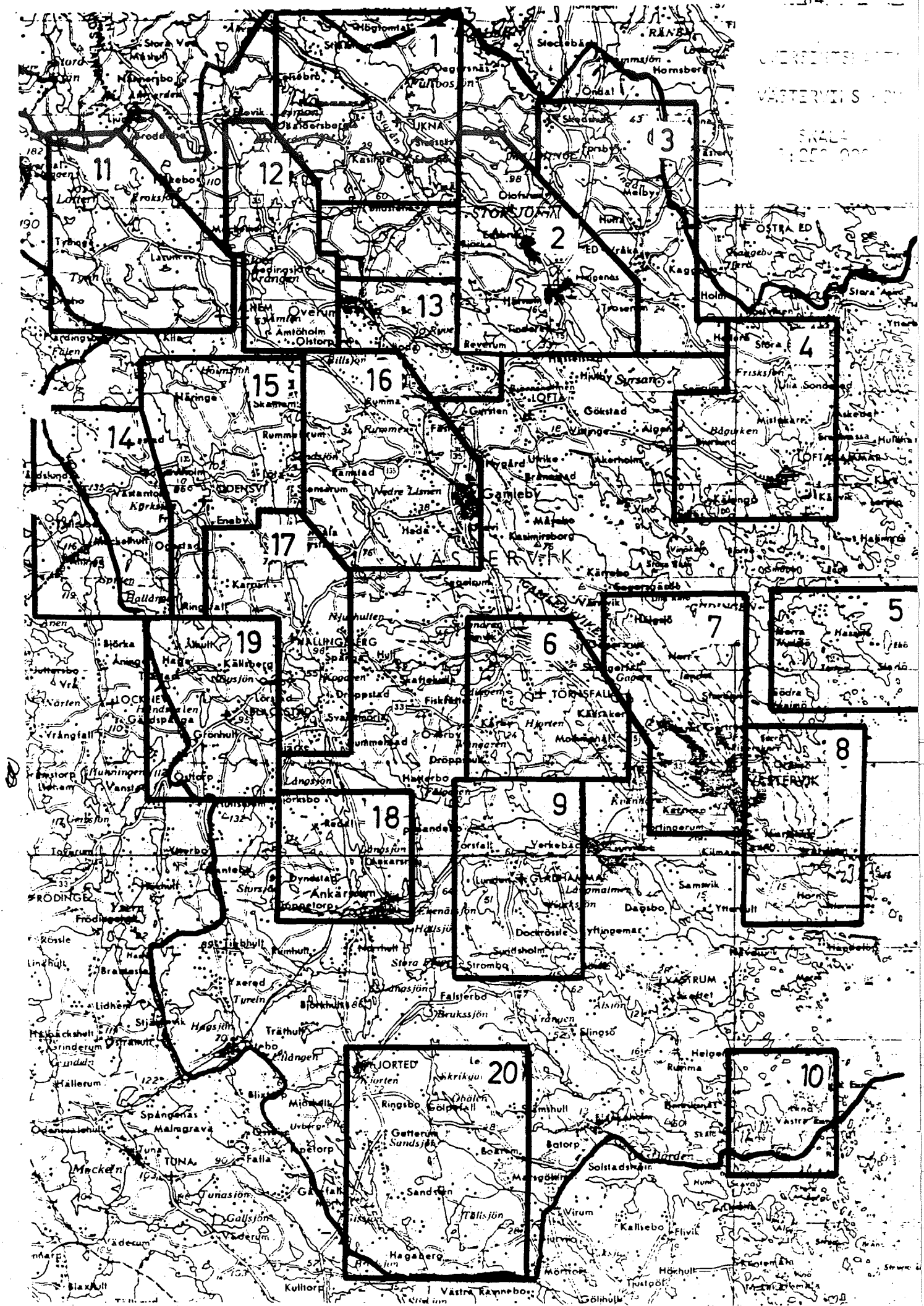
Åsbildningen, med två vackert utbildade åscentra, mellan Rispetorp och Trotorp utefter Långgrammens västra strand.

BLACKSTADOMRÅDET

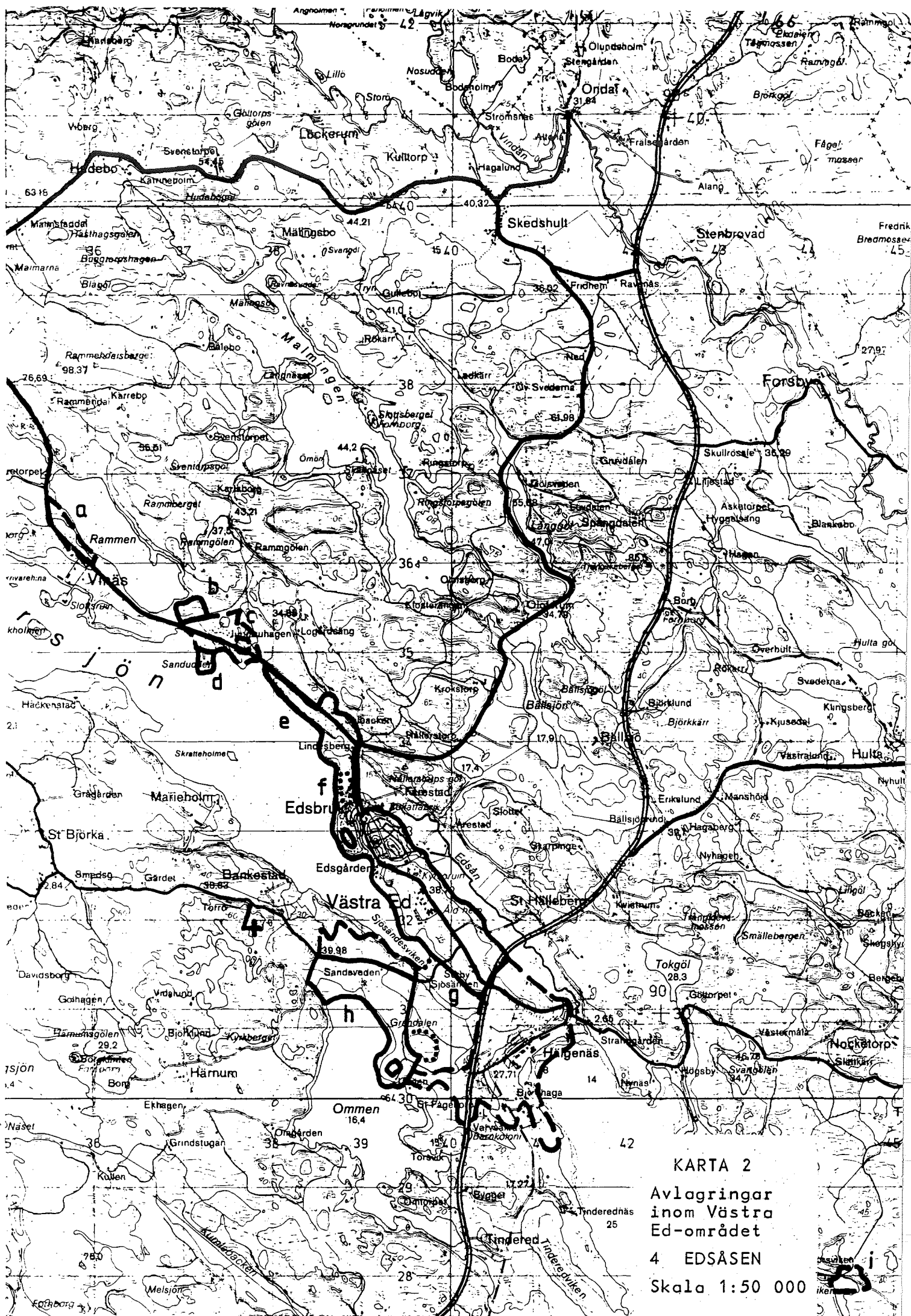
Åsbågen vid Ålhult.
Mataråsen och deltat strax norr om Källsberg.
Det konformiga åscentrat vid Källsberg.
Lundsbacke vid Blackstad.

HJORTEDOMRÅDET

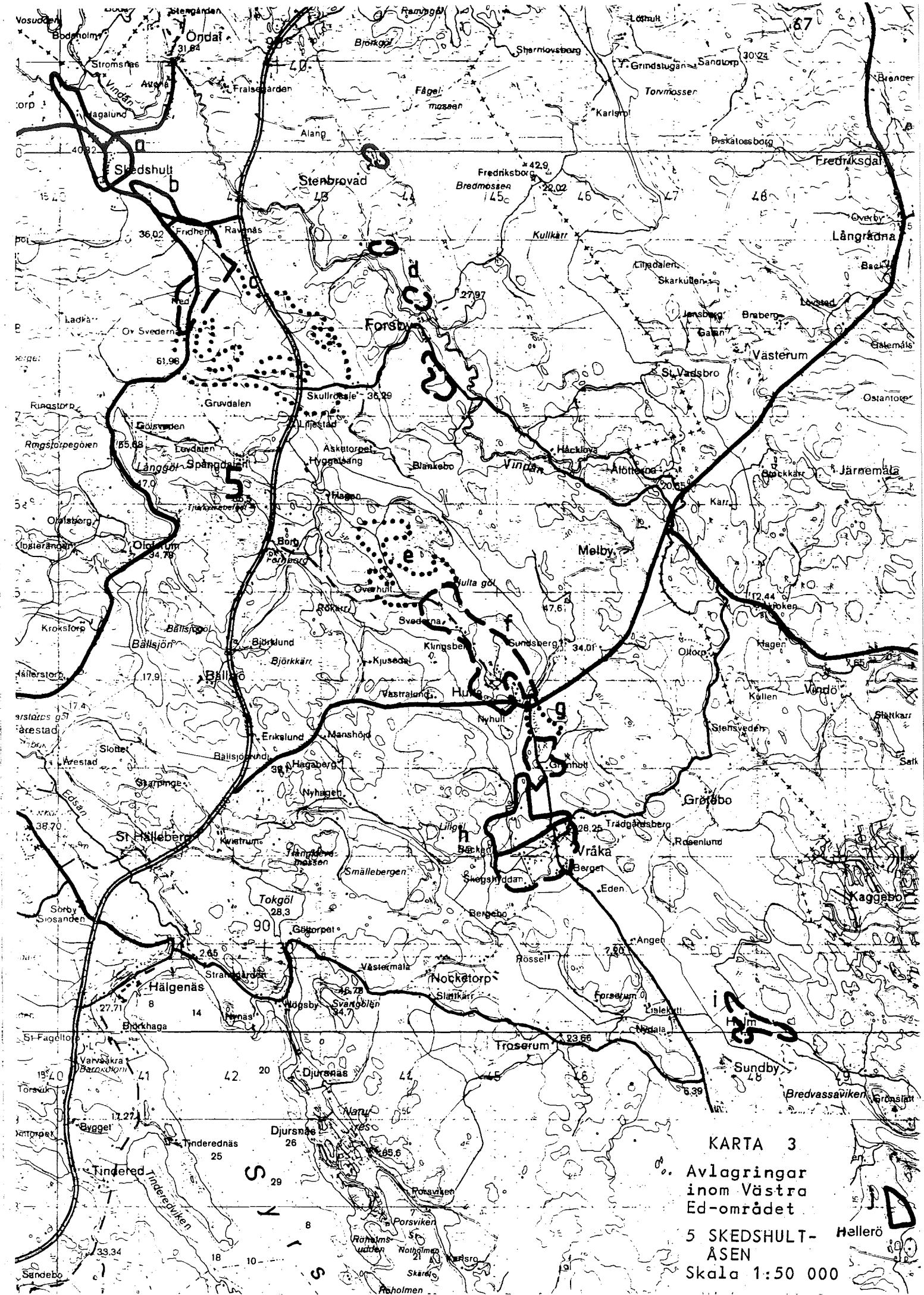
Åsryggen vid Getterum.

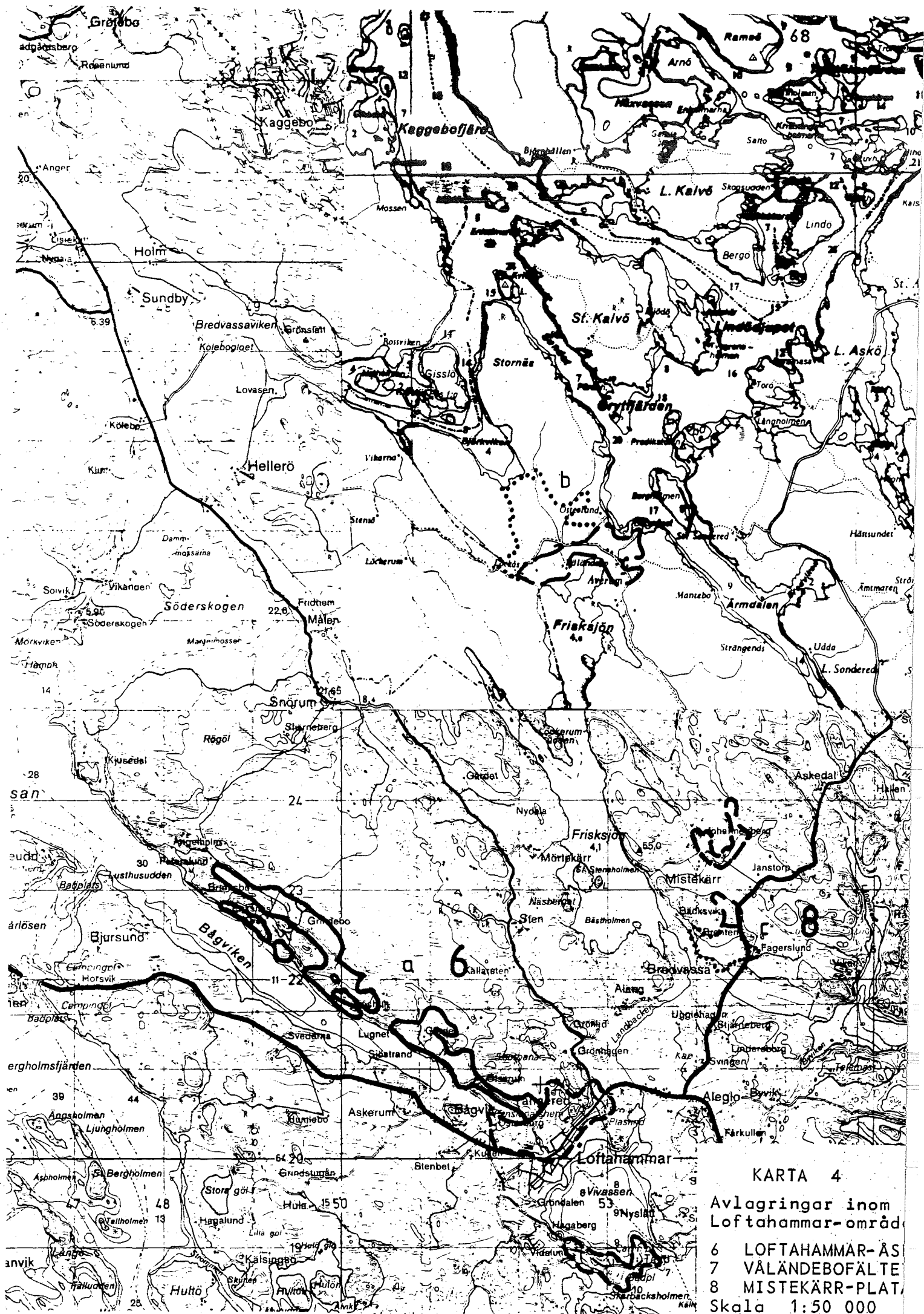


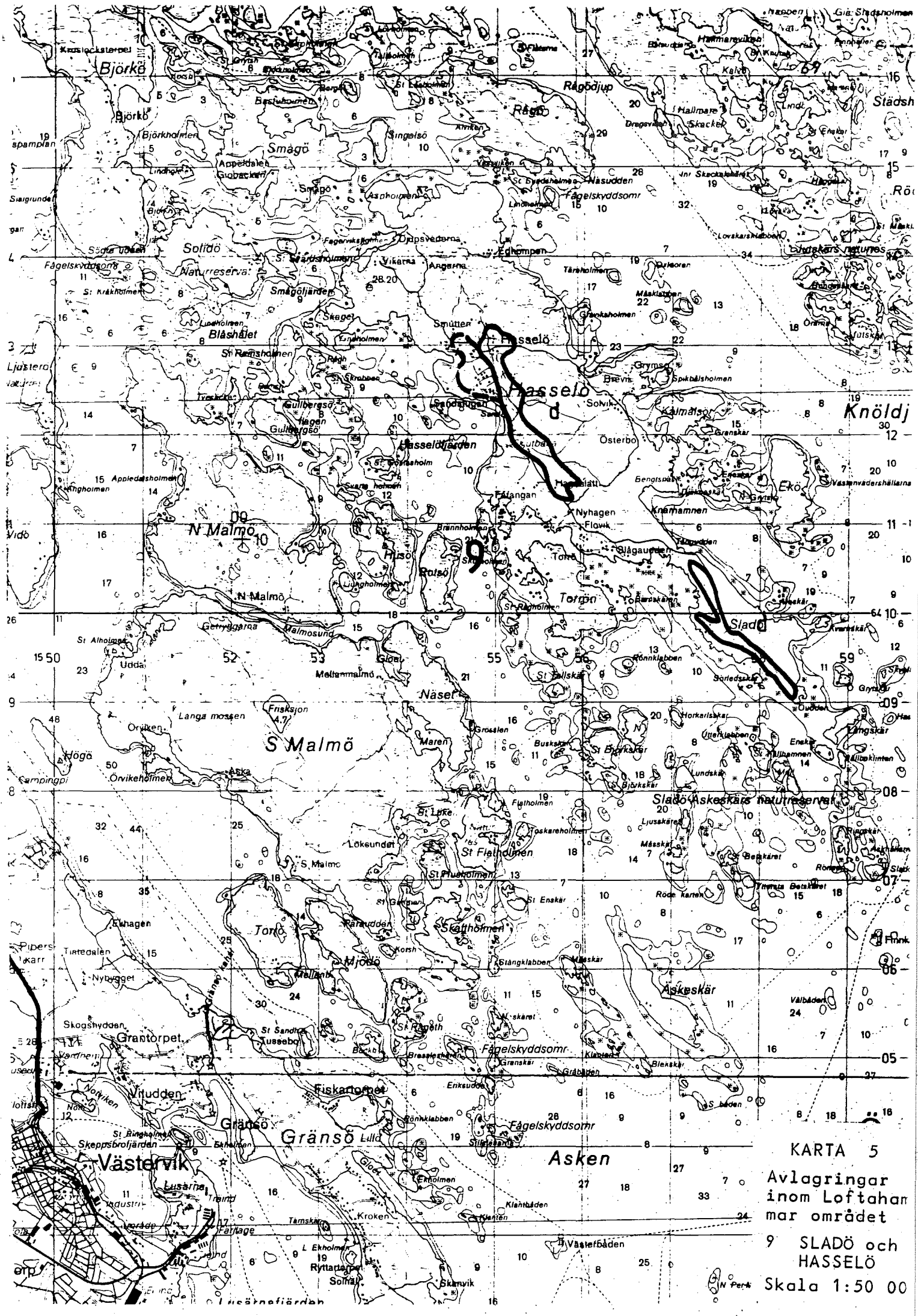




KARTA 2
Avlagringar
inom Västra
Ed-området
4 EDSÄSEN
Skala 1:50 000





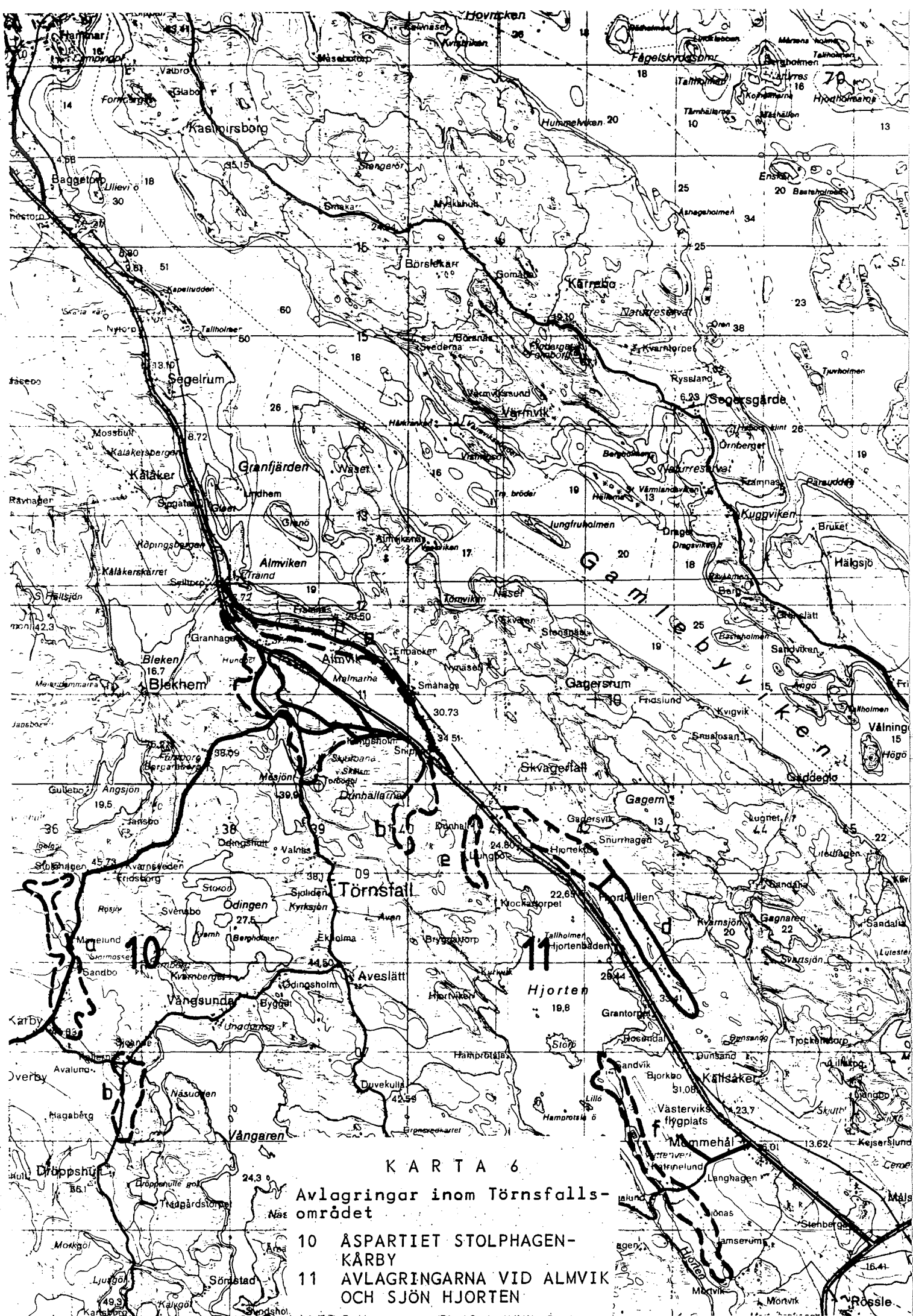


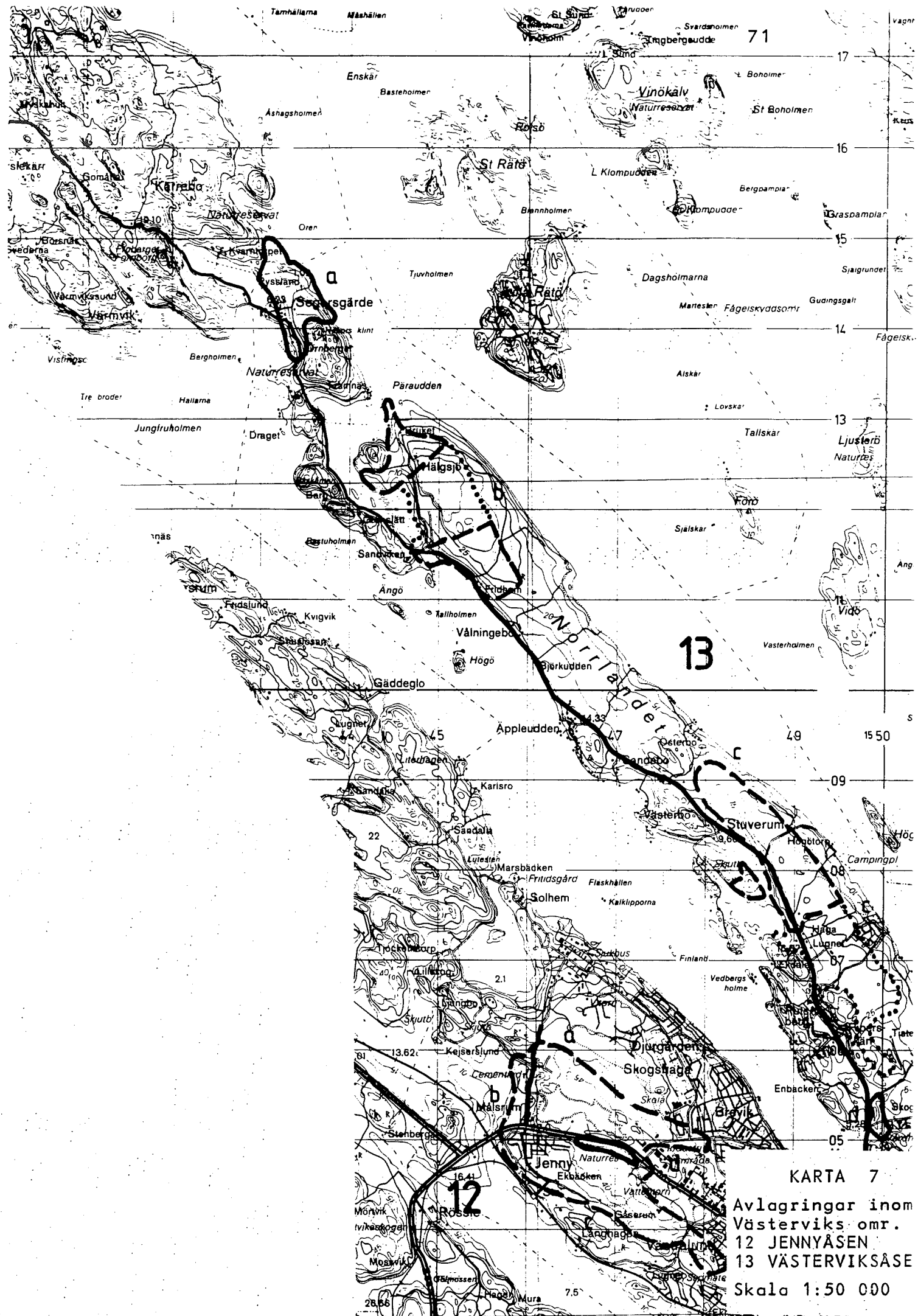
KARTA 5

Avlogringar
inom Loftahar
mar området

9 SLADÖ och
HASSELO

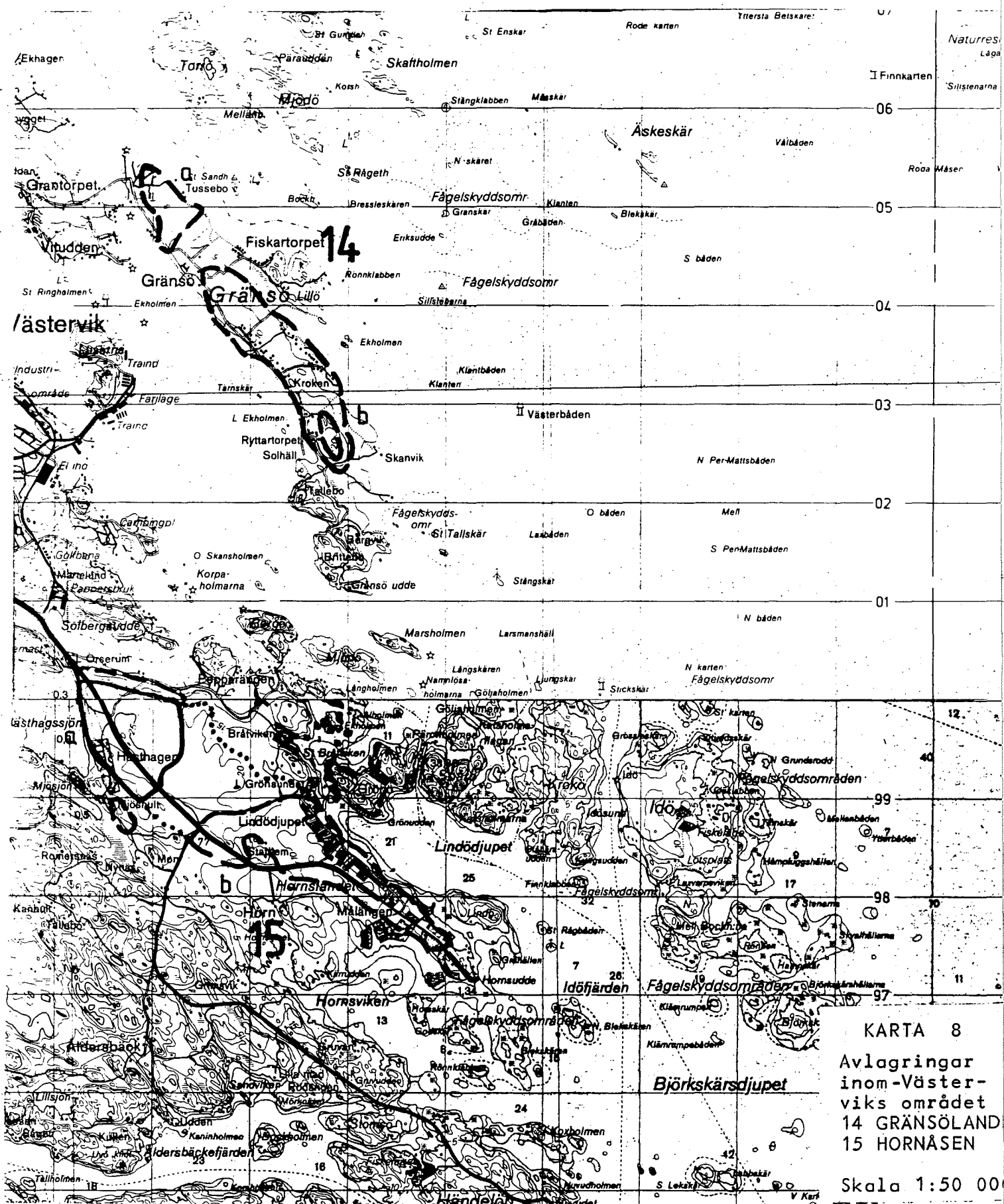
Skala 1:50 00

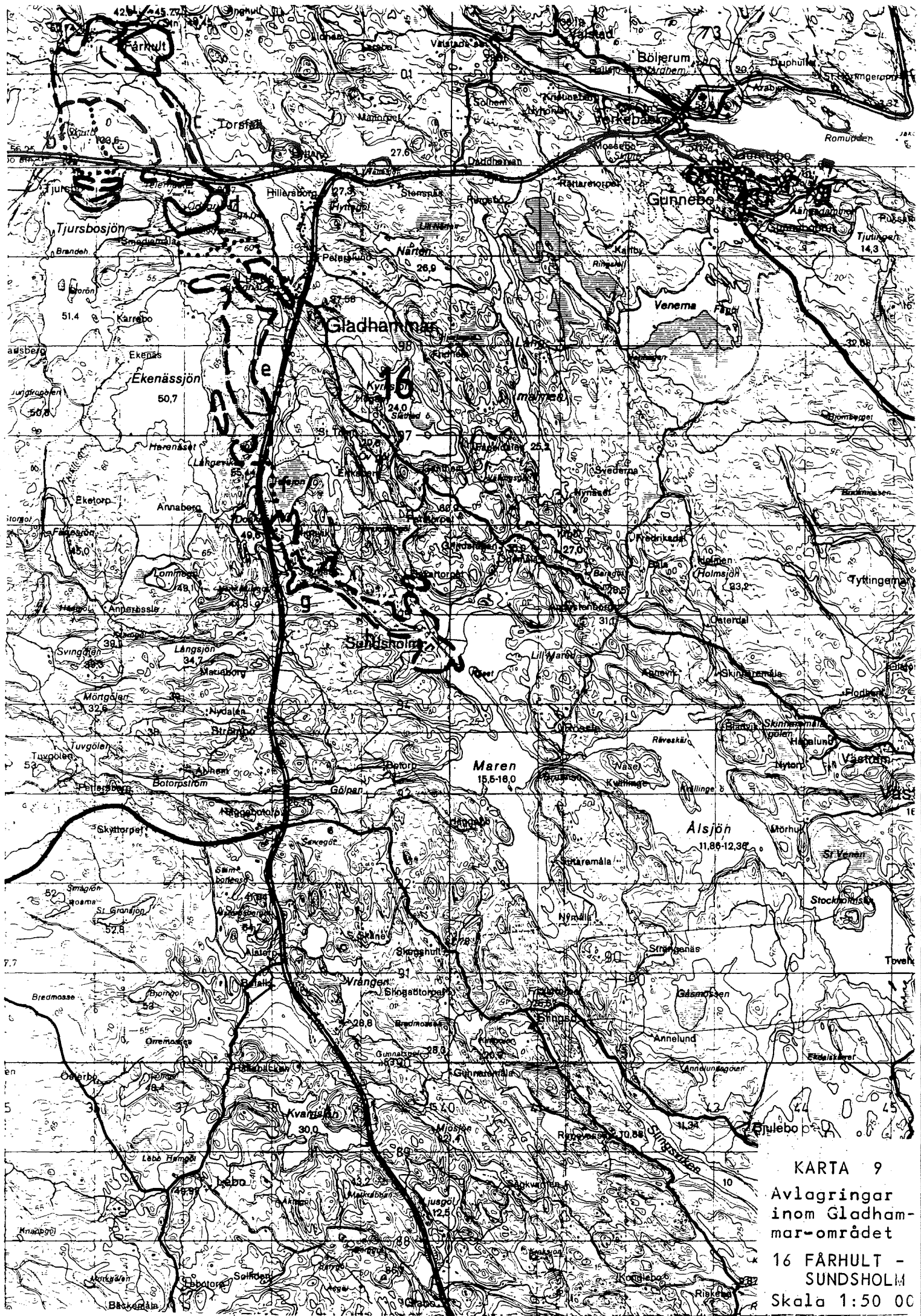




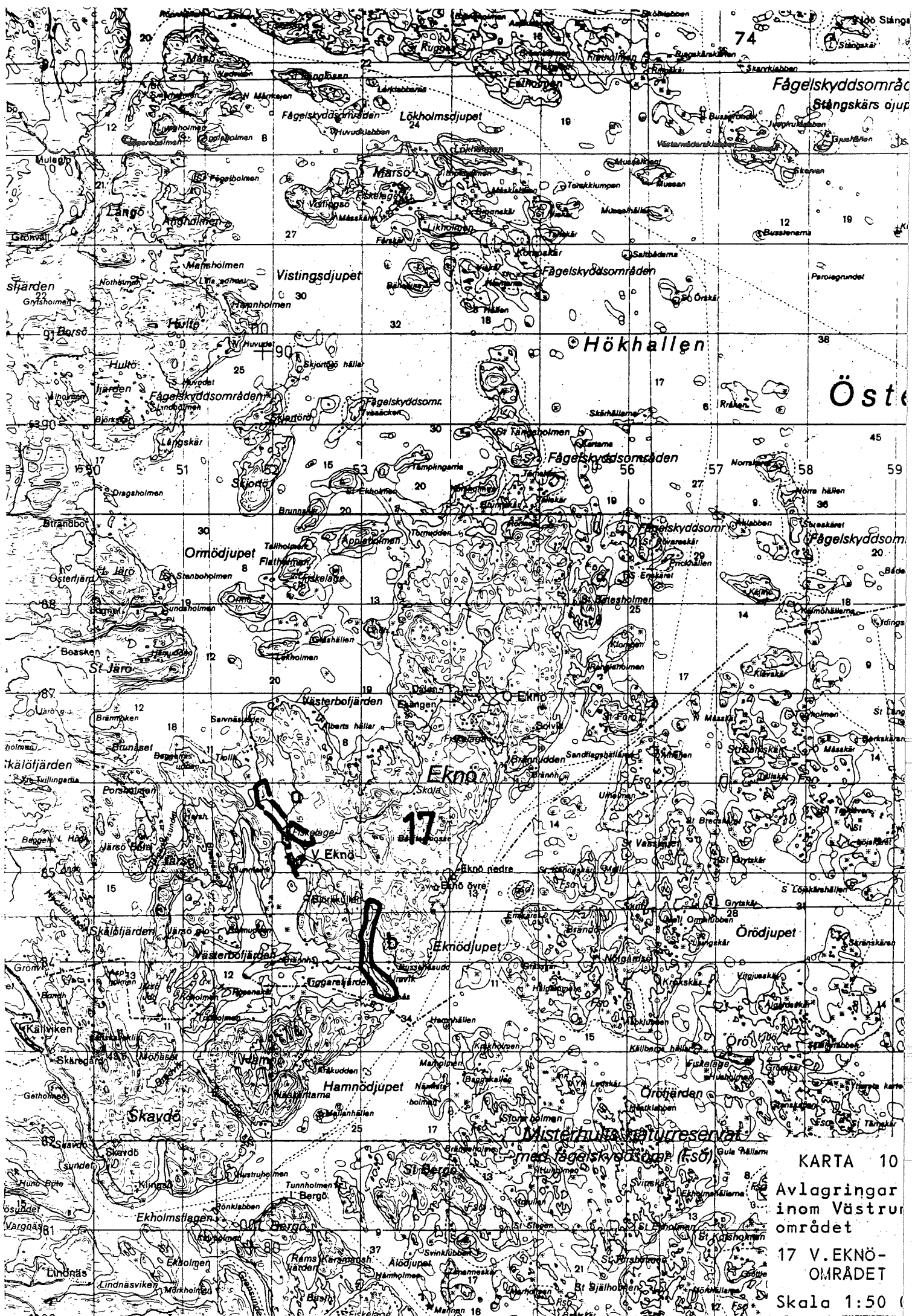
KARTA 7

Avlagringar inom
Västerviks omr.
12 JENNYÅSEN
13 VÄSTERVIKSÅSE
Skala 1:50 000





KARTA 9
Avlagringsringar
inom Gladhammar-området
16 FÄRHULT -
SUNDSHOLM
Skala 1:50 000

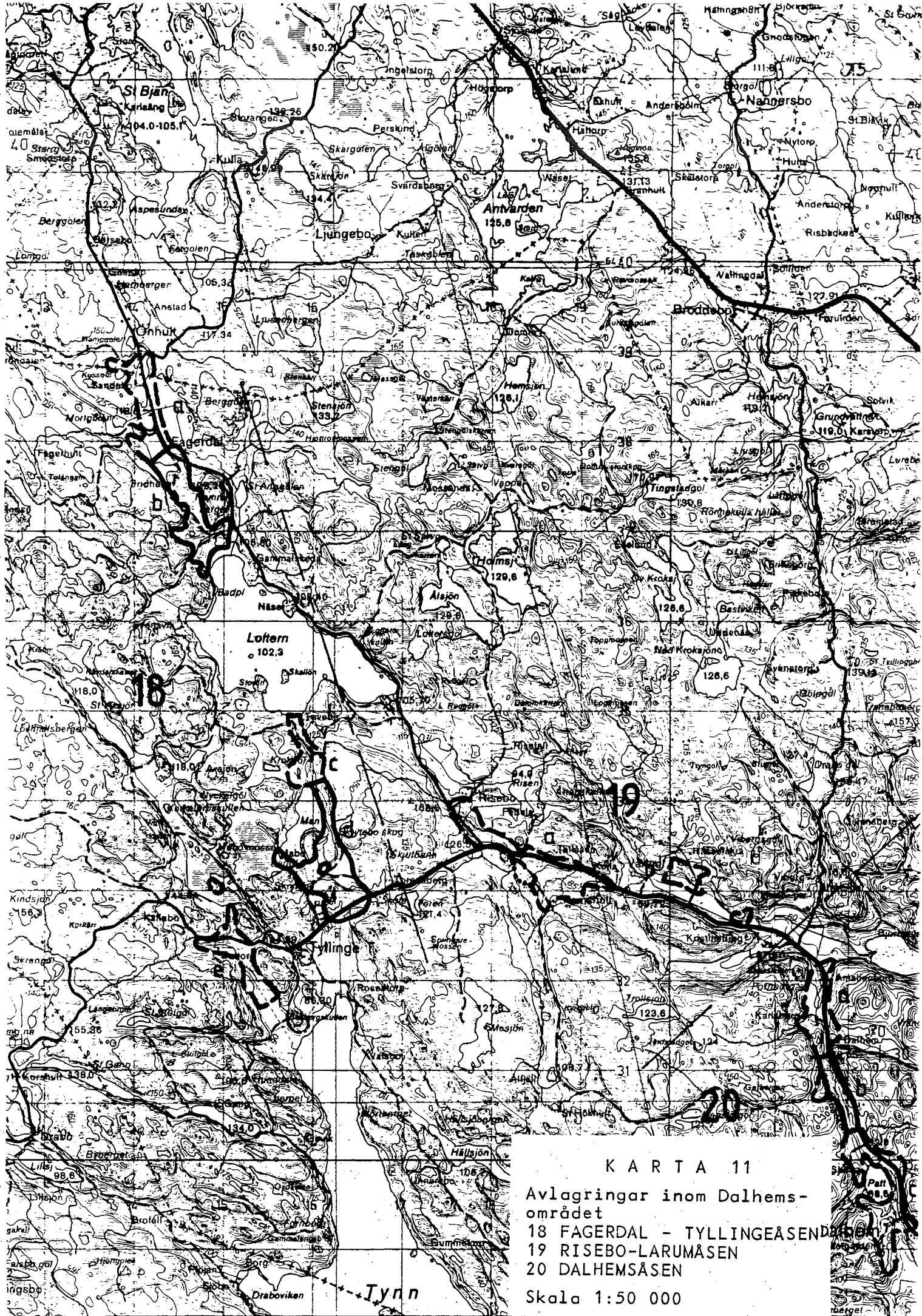


KARTA 10

Avlagringar
inom Västr
området

17 V.EKNÖ-
OMRÅDET

Skala 1:50



K A R T A 11

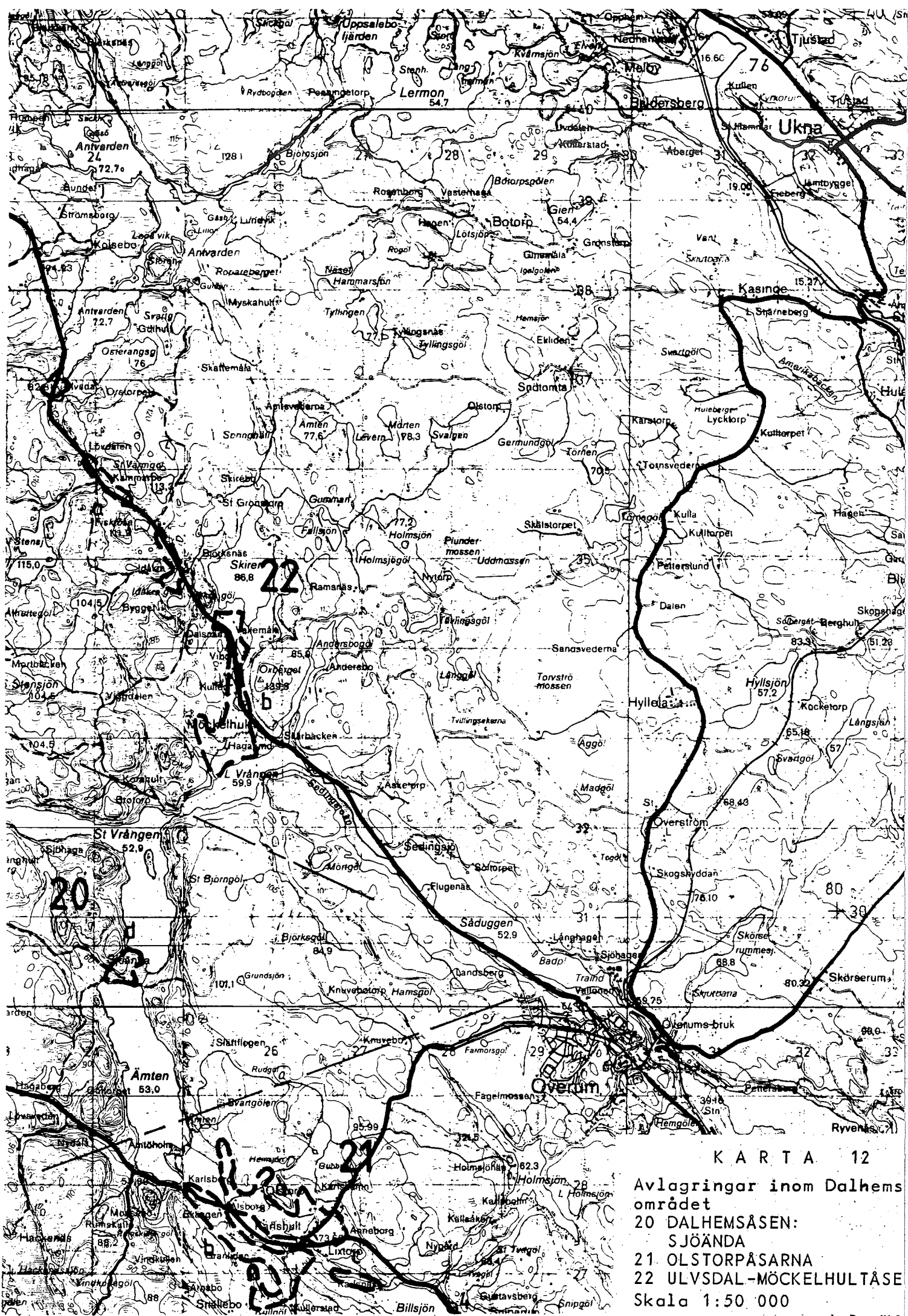
Avlagringsringar inom Dalhems-
området

18 FAGERDAL - TYLLINGEASENDALEN

19 RISEBO-LARUMASEN

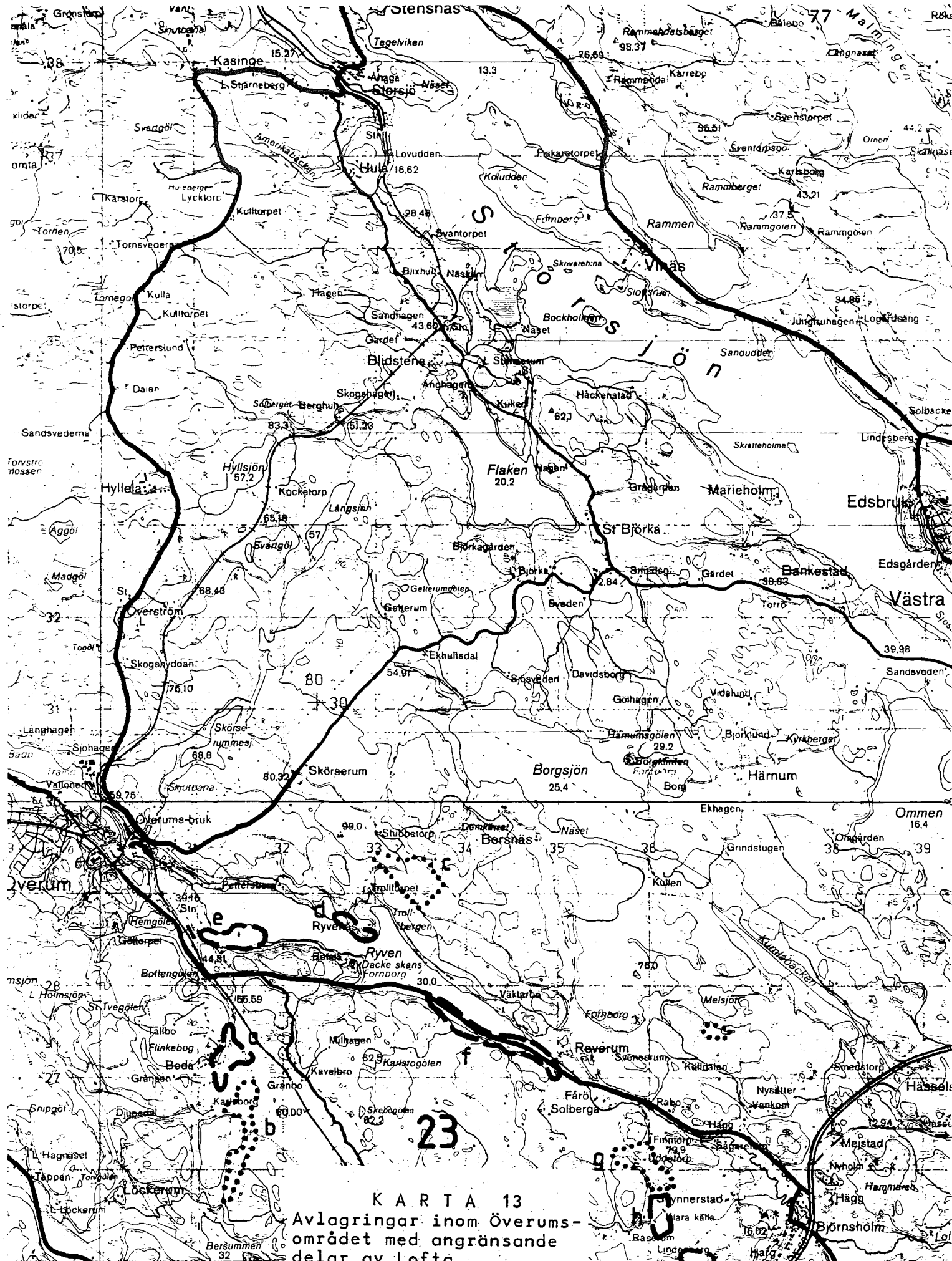
20 DALHEMSÅSEN

Skala 1:50 000



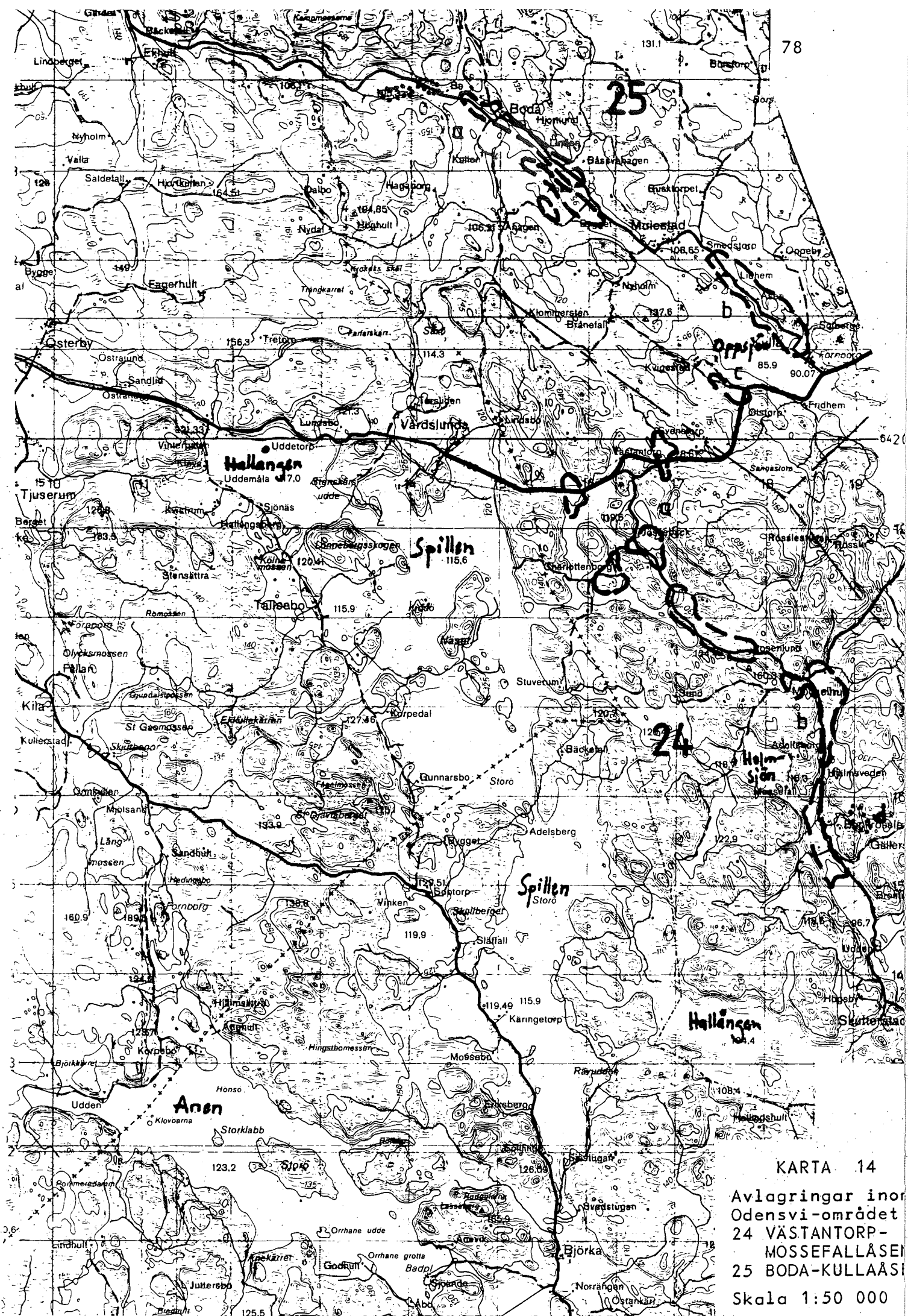
KARTA 12

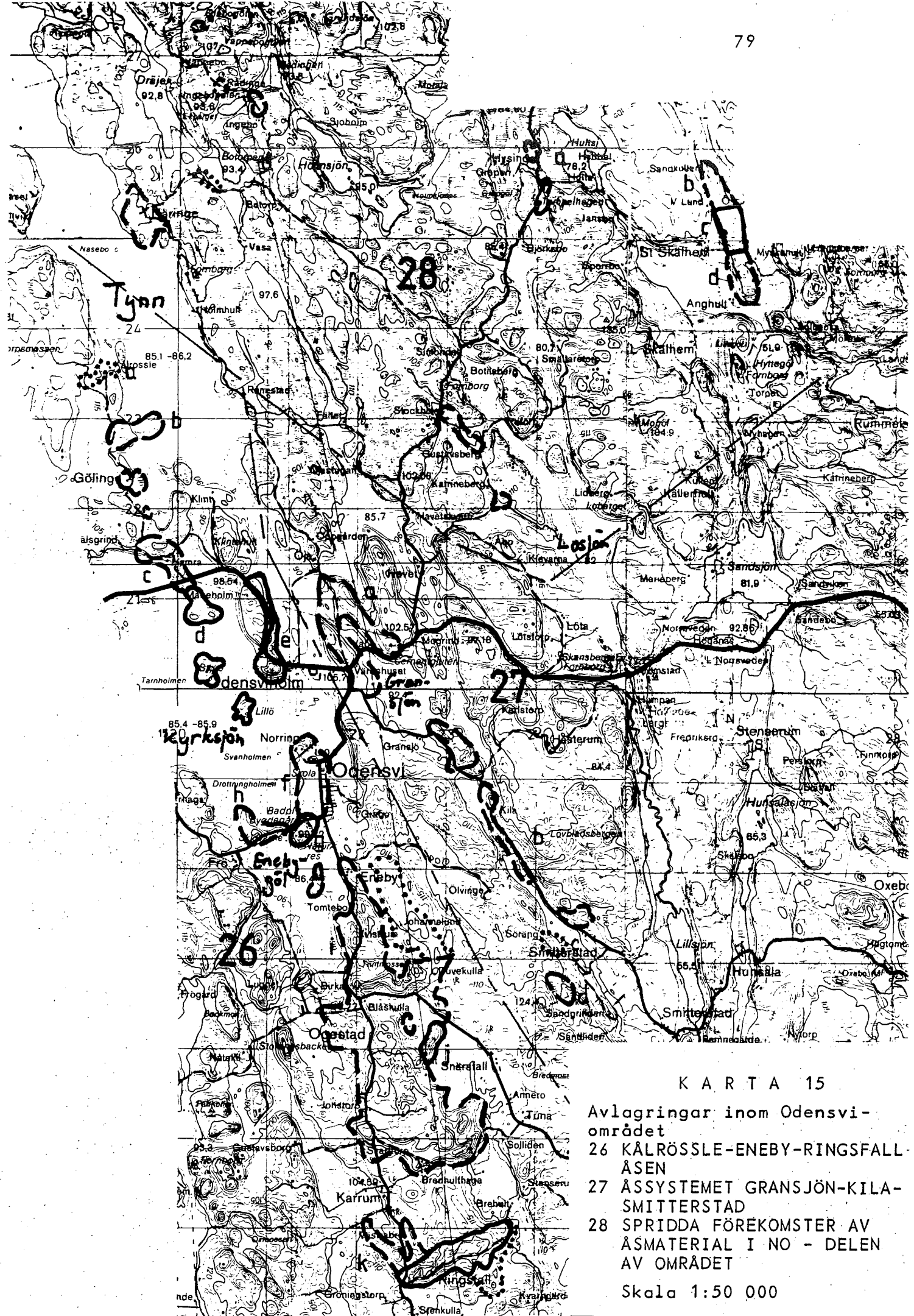
Avlagringar inom Dalhems
området
20 DALHEMSÅSEN:
SJÖÅNDA
21 ÖLSTORPÅSARNA
22 ULVSDAL-MÖCKELHULTÅSEN
Skala 1:50 000

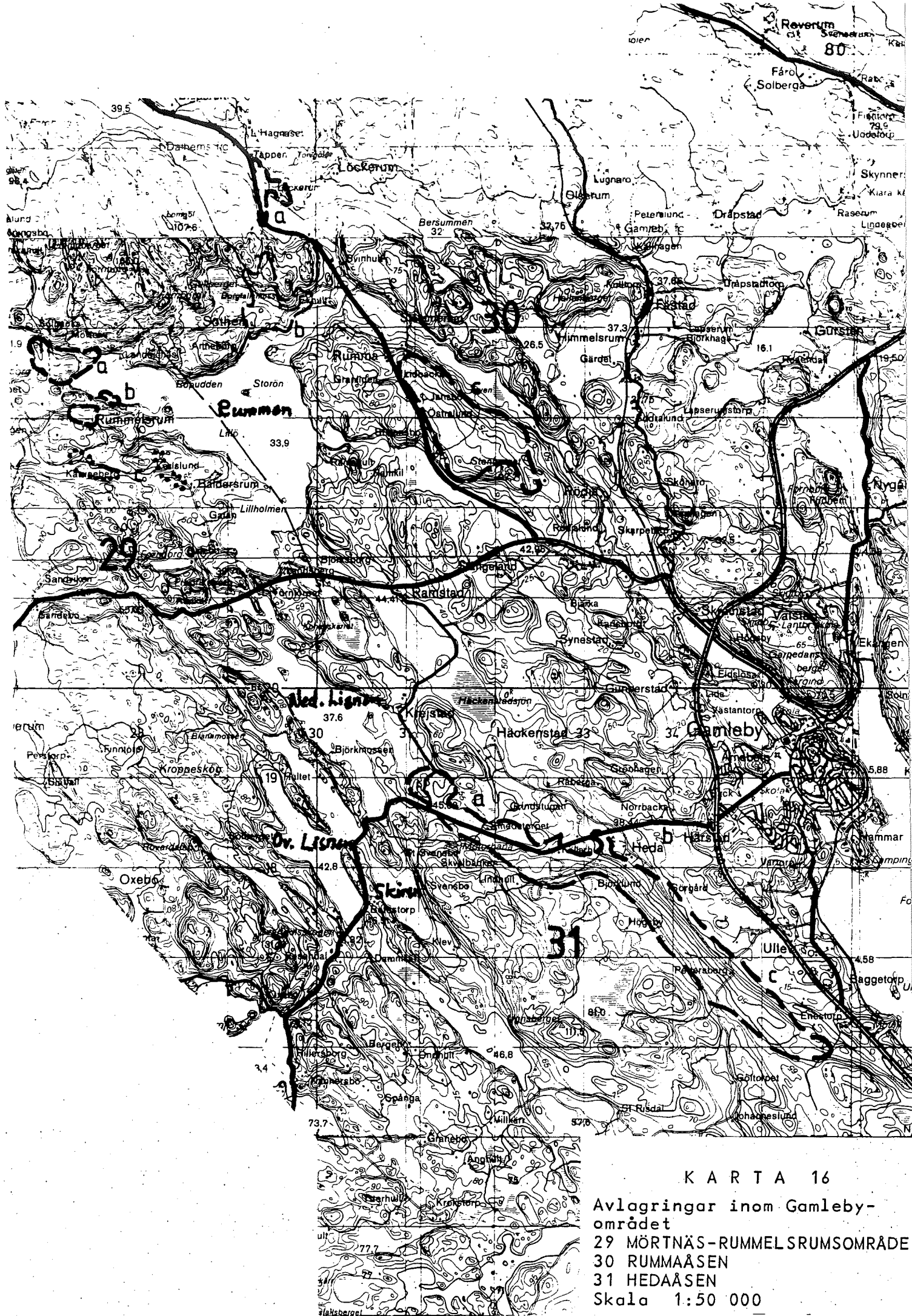


KARTA 13
Avlagringar inom Överums-
området med angränsande
delar av Lofta
23 SPRIDDA FÖREKOMSTER
ÖSTER OM ÖVERUM
Skala 1:50 000

VÄSTERVIKS KN
VÄSTERVIKS D.A.







KARTA 16

Avlagringar inom Gamleby-
området
29 MÖRTNÄS-RUMMELSRUMSOMRÅDE
30 RUMMAÅSEN
31 HEDAÅSEN
Skala 1:50 000

Avlagringar inom Hallingebergs
området

33 ASSYSTEMET SMITTERSTAD -
HALLINGEBERG -
HUMMELSTAD

Skala 1:50 000

57°45'

Blåskatt, Ig

57°45'

99

98

97

96

95

94

93

92

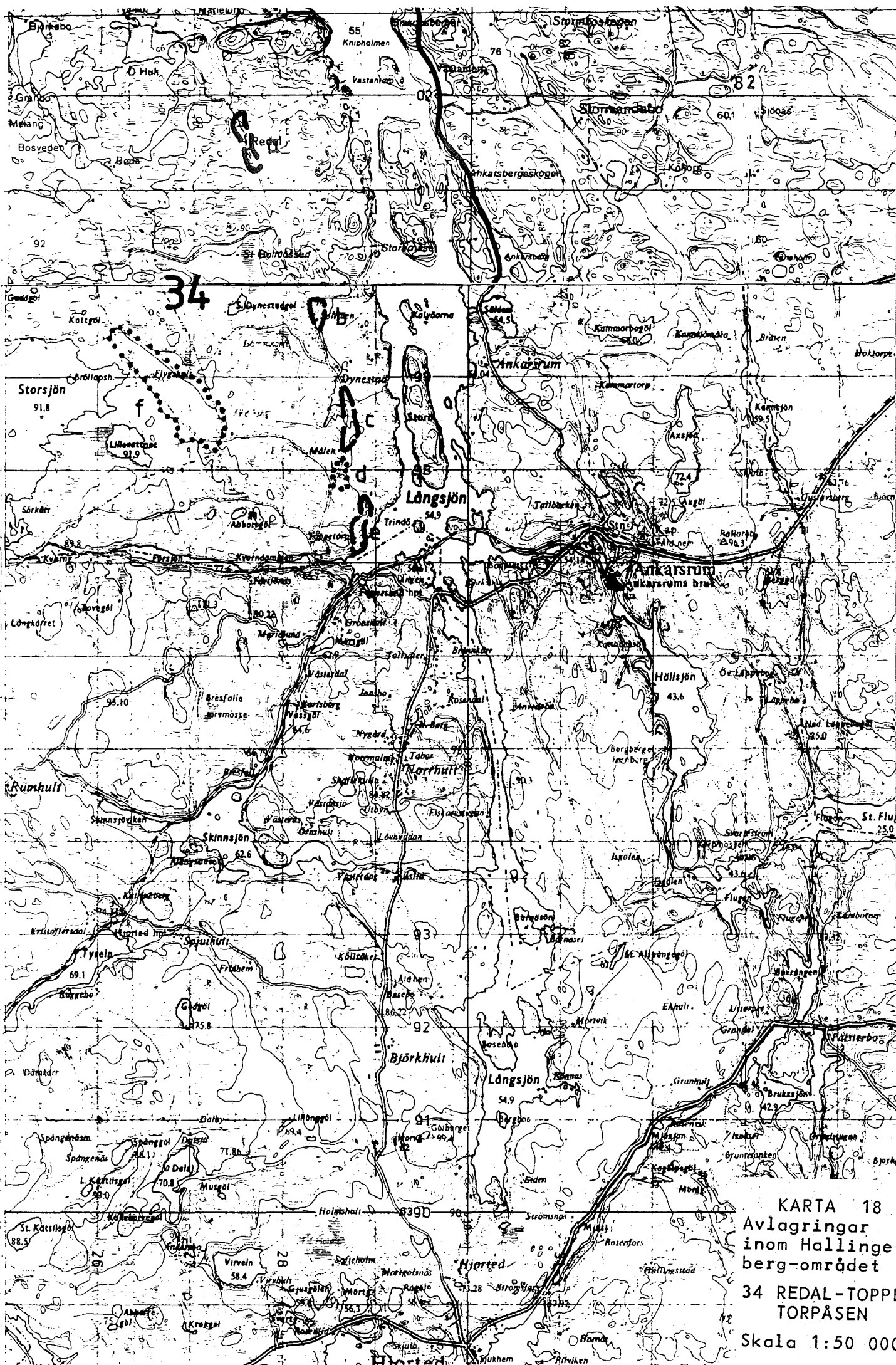
91

90

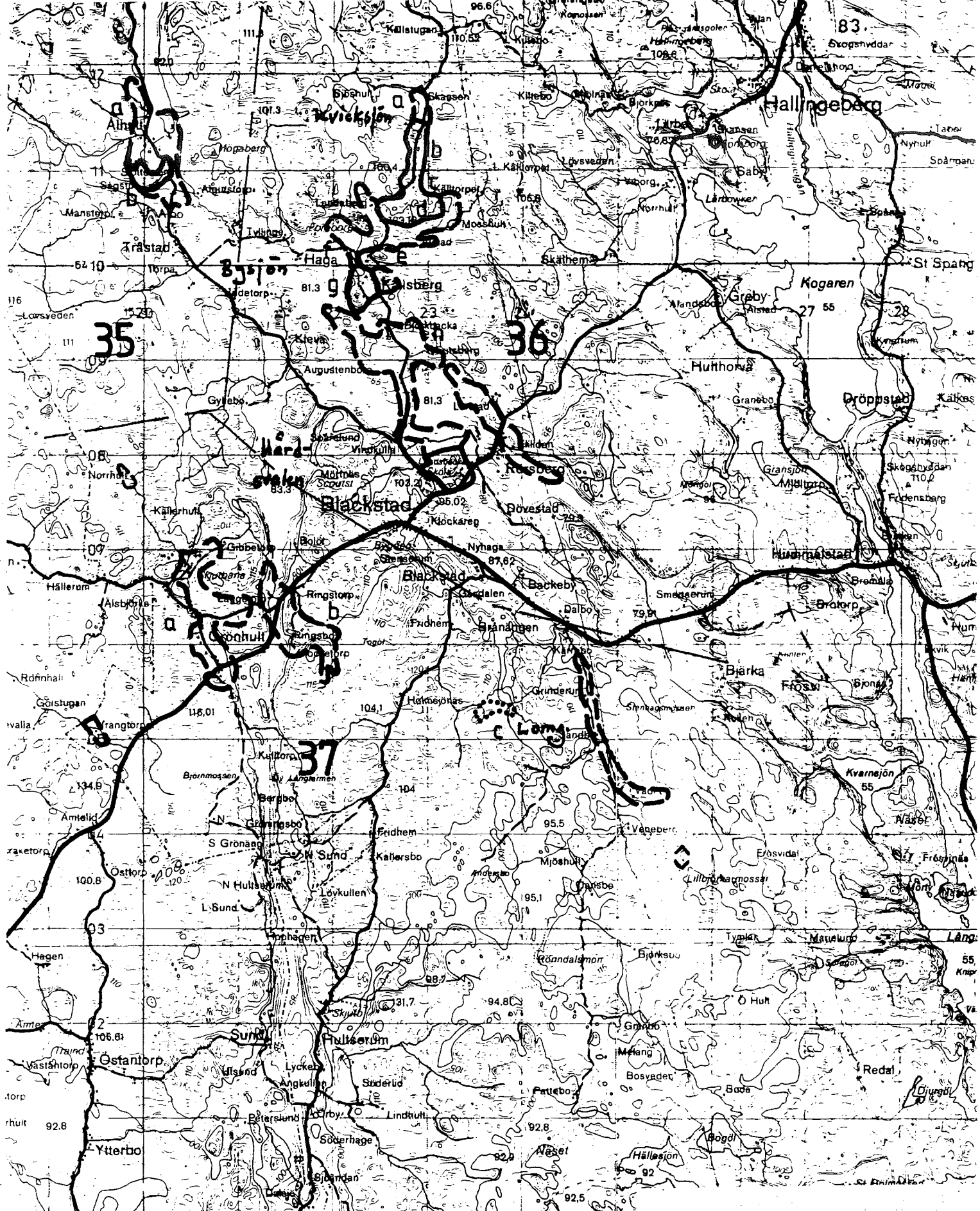
89

Hjorteds fg

na fg



KARTA 18
Avlagringar
inom Hallingberg-området
34 REDAL-TOPPE
TORPÄSEN
Skala 1:50 000



19 1520 21 22 23 24 1525
 Locknevi fg Blackstads fg Blackstads fg Hjorteds fg
 VIMMERBY KN VASTERVIKS KN

K A R T A 19

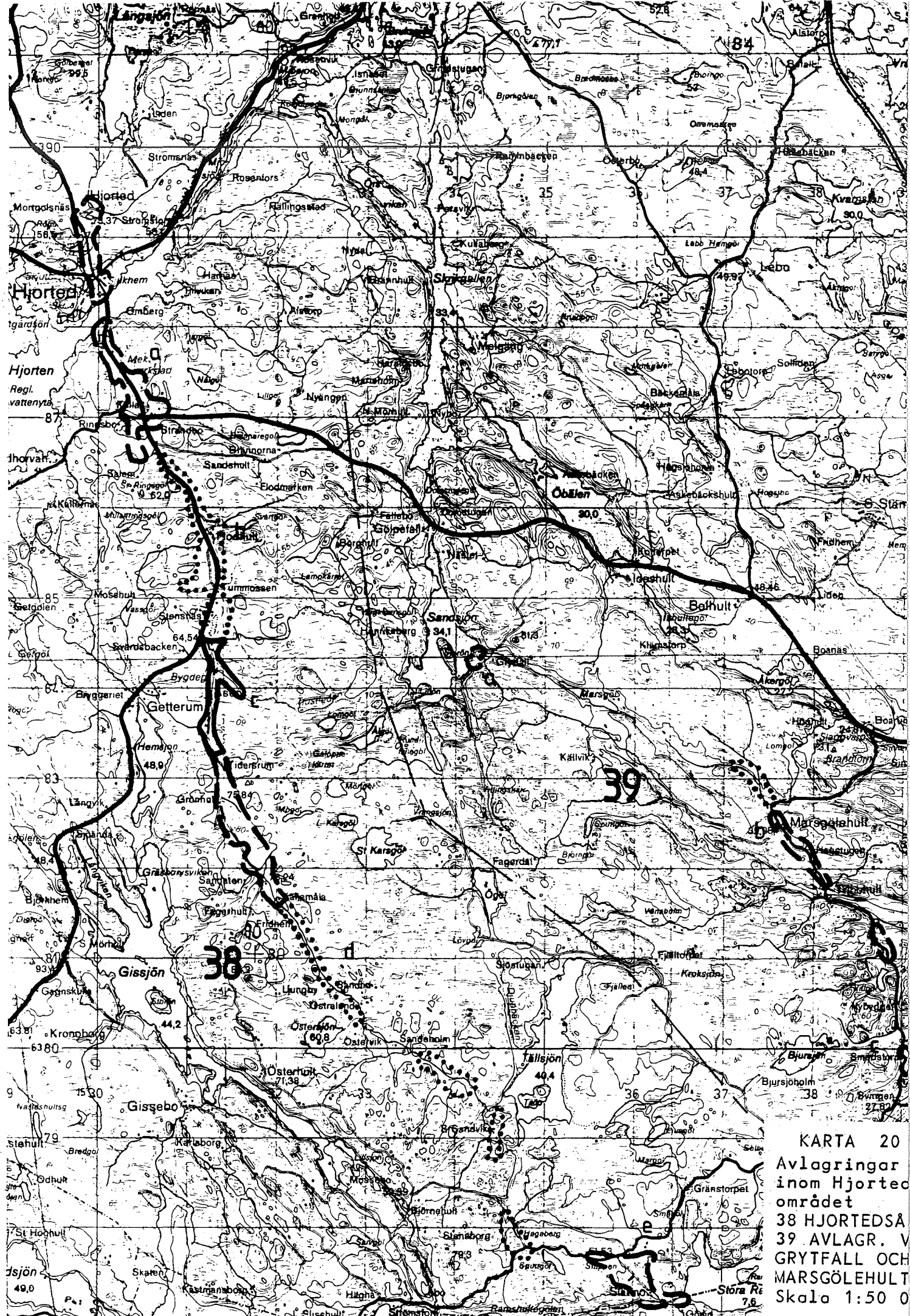
Avlagringar inom Blackstads-området

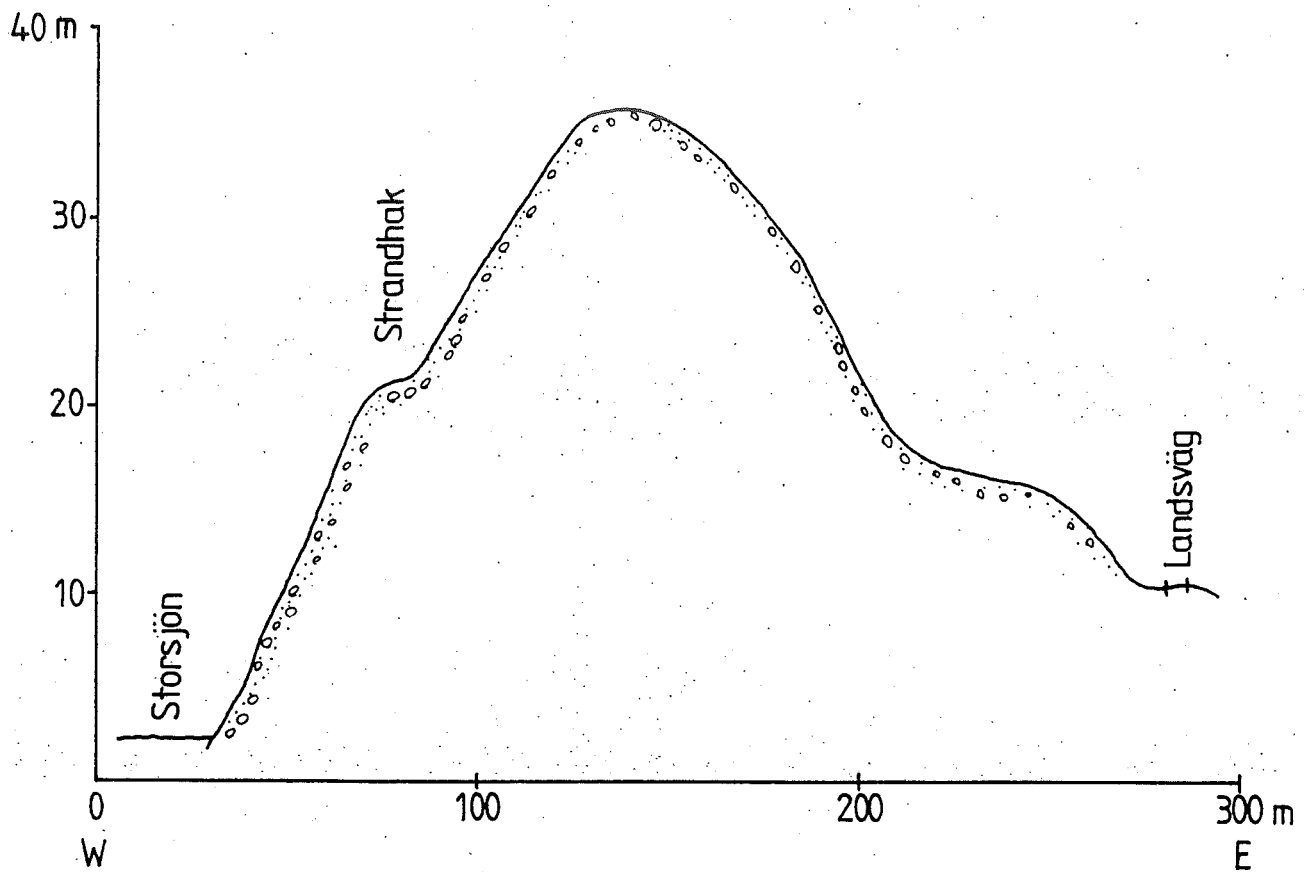
- 35 ALHULT
- 36 KÄLLSBERGSÅSEN
- 37 GRÖNHULTS-OMRÅDET

Skala 1:50 000

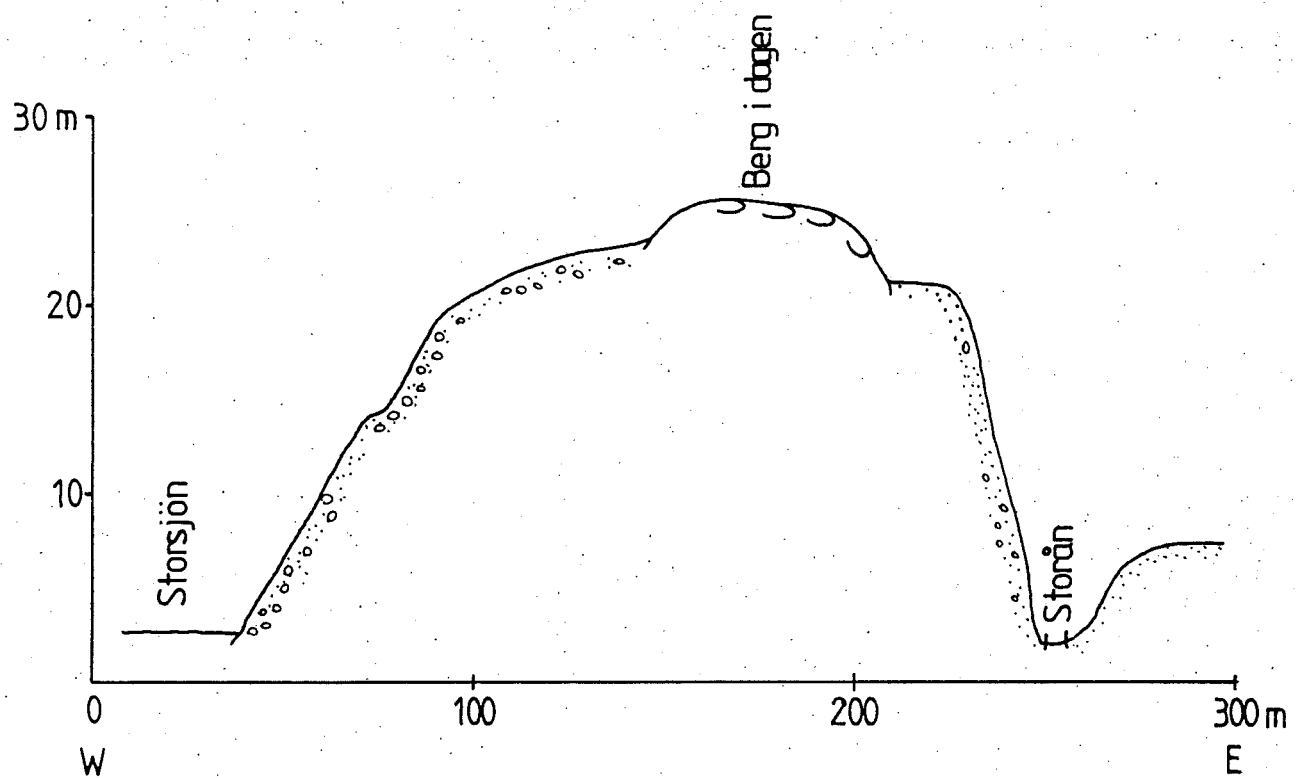
PUNKTANGIVNING I RIKETS NAT (system 2.5 gon v 1938)			
Triangelpunkten Kila koordinatanges			
X	64	Y	
Y	14	X	
Reko			

Punktangivning i r

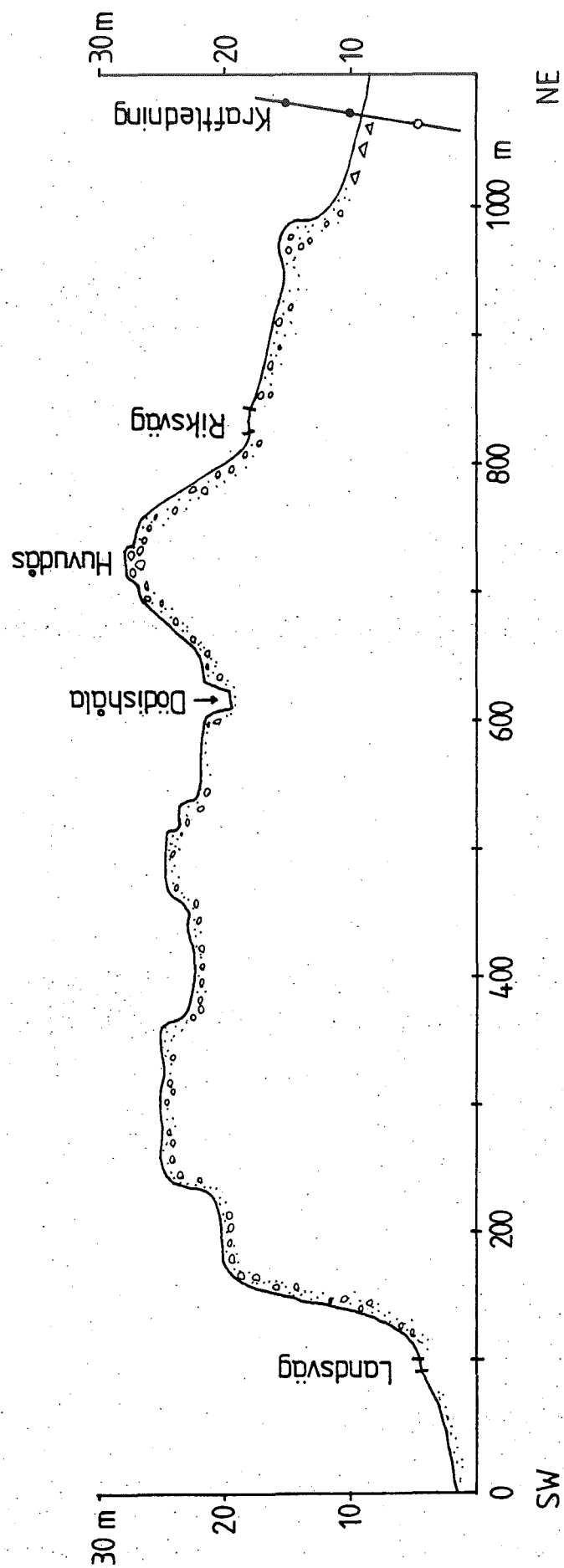




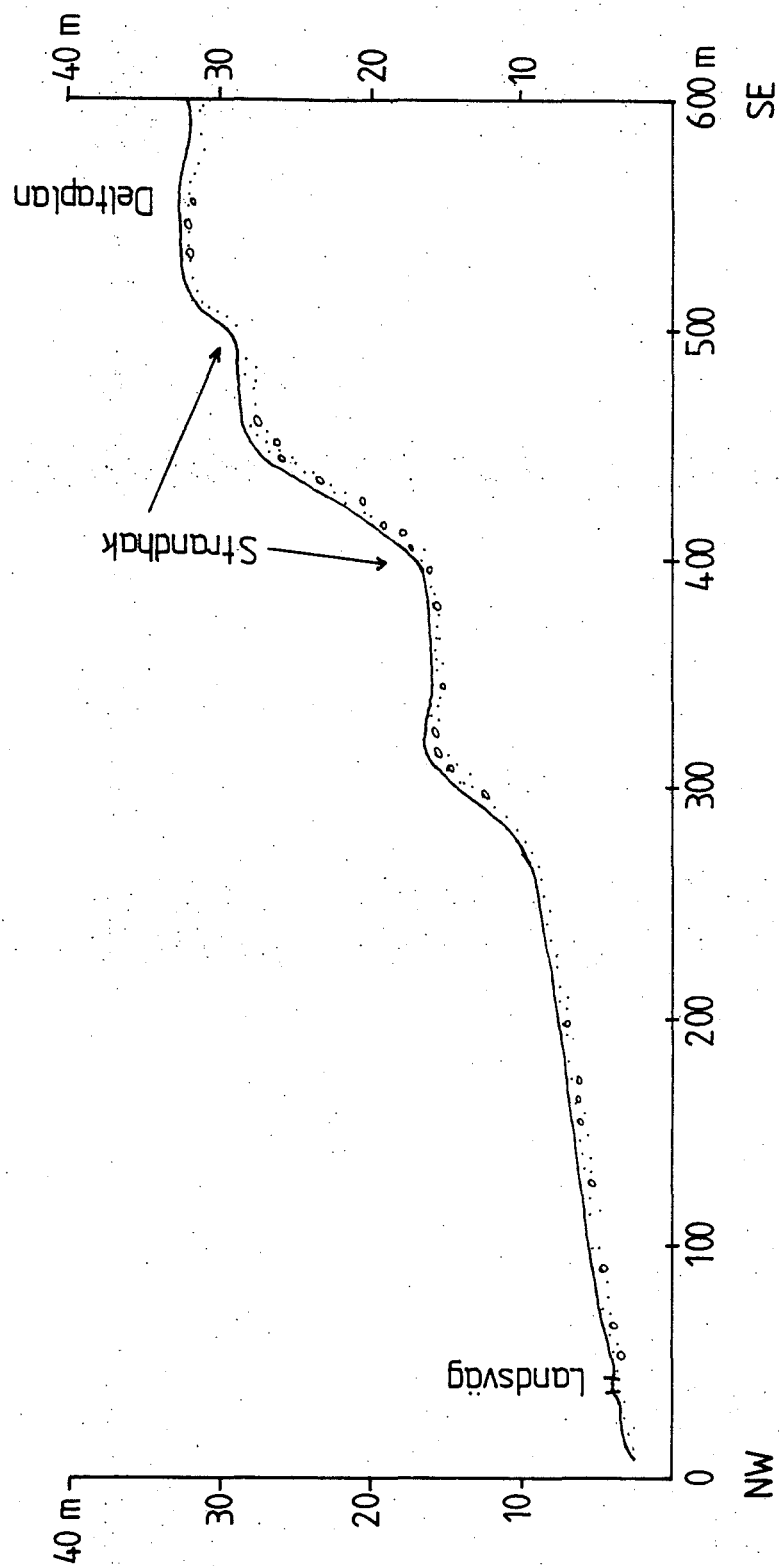
PROFIL 1: Edsåsen omedelbart norr Edsbruk.



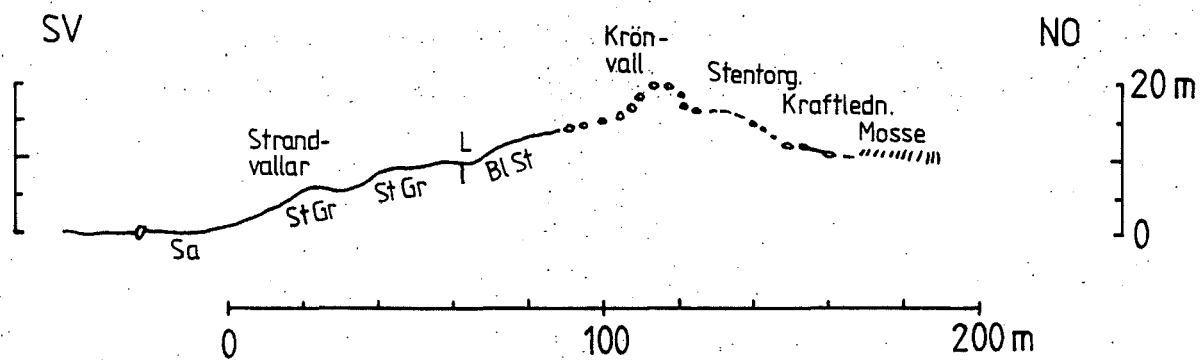
PROFIL 2: Edsåsen 300 m nordväst V Eds kyrka.



PROFIL 3: Almviksdeltat från nordspetsen av Mösjön mot nordost.



PROFIL 4: Almviksdeltats terrasserade proximalsida (nord-västsida).



PROFIL 5: 500 m NO Hästhagssjöns sydspets, Hornåsen.

GEOLOGISK ORDLISTA

- | | |
|--|---|
| Abrasion | - Vågornas nedbrytande arbete på stranden. |
| Amfibolit | - Basisk mörk bergart, som genom kraftig omvandling erhållit en skiffrig struktur. |
| Anastomoserande | - Hopflätade. Används här om åsryggar, som går ihop eller går ifrån varandra. |
| Asymmetrisk profil | - Snedförskjuten profil. |
| Avlastningsbrant | - Jämför "Distalsida". |
| Baltiska issjön
Yoldiahavet
Ancylussjön
Litorinahavet | - Fyra olika stadier i Östersjöns utveckling, alltifrån sötvattenskedet vid avsmältningen av den senaste landisen för ca 11000 år sedan till för ca 3000 år sedan. |
| Biås | - Mindre ås, som ansluter till den större åsen, huvudåsen. |
| Distalsida | - En avlagrings från bildningsområdet vända del, motsats proximal. |
| Drumlin | - Flackt välvd moränkulle utsträckt i isrörelsens riktning och ofta uppbyggd i lä av en bergrygg. |
| Dödis-sänka-grop,
-grav | - En håla eller nedsänkning i morän eller grusavlagring. Den har bildats genom att glaciärblocket, som varit täckt av t.ex. grus, har smält, varvid gruset har sjunkit till botten. |
| Erosion | - Bortnötning av markyta under påverkan av naturkrafterna. |
| Förkastning | - Förskjutning mellan två angränsande delar av jordskorpan utefter branta, skiljande ytor. |
| Gabbro | - En grupp grovkorniga, mörka, vulkaniska bergarter, som huvudsakligen består av basiska silikat och ett eller flera järnmagnesiummineral. |

Glocifluvial	- Åstadkommen av smältvatten från landis.
Grönsten	- En sammanfattande benämning på basiska bergarter, som undergått en omvandling beroende på långvarigt tryck och värme djupt i jordskorpan.
Hornblände	- Ett mörkt mineral, kalcium-magnesiumsilikat, som innehåller bl a järn och aluminium.
Hälleflinta	- Grundmassan i porfyr, som ofta är flintlikt tät (kornstorlek mindre än 0,05 m). Sådan bergart kallas i det äldre svenska urberget för hälleflinta.
Iskil	- Spricka i marken, som utbildats under arktiska förhållande. Då isen i sprickorna smälter rasar sand, grus, sten etc ned i hålrummet.
Iskontakt	- Del av bildning, som byggts upp mot en iskant och därför erhållit en brant och distinkt utformad begränsning.
Isrecession	- Iskantens tillbakagång vid landisens avsmältning.
Issjösediment	- Avlagring, som avsatts i en vattensamling, vilken dämtes upp mellan sluttnings och glaciäris.
Jordflytning	- Relativt snabb glidning nedåt av markyta, som inträffar, då ytskiktet är starkt vattenhaltigt.
Jättegrytor	- En ursvarvning i fast berggrund. De flesta jättegrytorna har bildats vid landisens avsmältning.
Kameområde	- Området med mer eller mindre isolerade kullar av isälvs-material, vilka torde bildats i breda sprickor eller luckor i dödis
Kanjon	- En djup klyfta med branta väggar och med en rinnande flod i botten på klyftan.

- Klyft** - Den plats, där en bergarts block bildar fast berg.
- Kornstorlek** - Mineraljordarterna indelas enligt jordartskommittén 1953 i undergrupper, där kornstorleken (partikel diametern) väljs som indelningsgrund.
- Partikeldiameter
- | | |
|-------|---------------|
| Block | > 200 mm |
| Sten | 200-20 mm |
| Grus | 20-2 mm |
| Sand | 2-0,2 mm |
| Mo | 0,2-0,02 mm |
| Mjåla | 0,02-0,002 mm |
| Ler | < 0,002 mm |
- Krönvall** - Vallformad avlagring, som är belägen uppe på och längs med en höjdsträckning.
- Kvartsit** - En mycket hård, motståndskraftig bergart, som främst består av kvarts och bildats av kvartssand.
- Lateral** - Belägen på och längs en dalsida.
- Leptit** - Omvandlade bergarter av vulkaniskt ursprung.
- Läsidensbildning** - Morän eller isälvs material avsatt i skyddade lägen vanligtvis invid sydsidan av uppstickande berg.
- Morfologi** - I detta sammanhang geomorfologi, som är läran om terrängformerna och deras uppkomst.
- Magma** - Det smälta material, som finns under de fasta bergarterna i jordskorpan och som ibland tränger upp vid utbrott från vulkaner.
- Meandring** - Flodlopp med relativt tvära och regelbundna svängar.
- Mineral** - Ett naturligt oorganiskt ämne, som har en bestämd kemisk sammansättning och bestämda fysikaliska och kemiska egenskaper.

Morän	- Av landisen nedkrossad, upplockad, transporterad och avlastad osorterad massa bestående av vittrad och ovittrad berggrund.
Porfyr	- Beteckning på vulkaniska bergarter med större korn, kristaller, i en finkornig tät grundmassa.
Postglacial	- Bildad efter den sista nedisningens avsmältningsskede.
Proximalsida	- En avlagrings mot bildningsområdet vända del, motsats distal.
Ravinerosion	- Rännor och sänkor som bildas av rinnande bäckar och floder. Vanligt i finkorniga sediment.
Recent	- Nutida, pågående.
Segmenterad	- Uppdelad. Här om ås, som uppträder med väl utbildade åskullar (åscentr) med mellanliggande lägre åspartier. Ett annat namn på dylik ås är pärlbandsås.
Skvalränna	- Fåra efter smältvattenbäck. När vattnet runnit mellan en dalsida och is har det eroderat i dalsidan, varvid terrasser bildats.
Slukås	- Avlagring i en isspricka, som gått utför en brant dalsluttning, se figur.
Stentorg	- Markyta, som består av välrundade stenar av ungefär samma storlek.
Strandhak	- Urgröpning till följd av vågornas arbete i strandzonen.
Strandlinje	- Den nivå, till vilken vattenytan i en sjö eller i havet nått upp. Strandhak eller strandvallar kan indikera en sådan nivå.
Strandsporre	- Landtunga, som är böjd i ena änden. Krökningen förorsakas av vågornas verksamhet, när dessa för med sig material till landtungans läsida.

- Strandvall - Långsträckt avlagring, bildad av havsvågor.
- Strykning - Riktningen av skärningslinjen mellan ett lutande plan och horisontalplanet.
- Svallgrus - sand - Sediment, som vid landhöjningen successivt sköljts ur tidigare avsatta jordarter, transporterats och avsatts.
- Subakvatisk - Bildad eller belägen under vatten.
- Supraakvatisk - Bildad eller belägen över vatten.
- Tektonik - Resultatet av de inre rörelser, som bygger upp eller formar jordskorpan.
- Undulerande - Mjukt vågig.
- Underkambrisk - Bildad i ett tidigt skede av tidsperioden kambrium för ca 550-600 miljoner år sedan.
- Urbergspeneplanet - Det plan i stort, till vilket urberg nederoderats.
- Åskulle - åscentra - Förhöjning på en rullstensås. Bildades under en period med kraftig materialtillförsel (sommaren).
- Åsnät - Ett område med åsrygggar och åsgröpar / åsgravar, som bildar ett nätverk.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Gavelin, A 1904: Beskrivning till kartbladet Loftahammar. SGU ser Aa nr 127.
- Holst, N O 1879: Beskrivning till kartbladet Lessebo. SGU ser Ab nr 4.
- 1885: Beskrivning till kartbladet Hvetlanda. SGU ser Ab nr 8.
- Hörberg, I, Kylefors, L 1976: Redogörelse för VA-situationen i Emmaboda-Eriksmålaområdet, koncept. K-Konsult, Kalmar.
- 1978: Nybro kommun. Örsjö vattenförsörjningsanläggning. Redogörelse för geohydrologiska undersökningar vid Örsjö. K-Konsult, Kalmar.
- Johansson, C-E 1963: Grusinventering i Kalmar län, III, mellersta och norra länsdelarna.
- 1968: Grusinventering i Kalmar län, IV, mellersta fastlandsdelen.
- Karlsson, J 1956: Geomorfologiska studier i Örsjötrakten.
- Knutsson, G 1965: Grusinventering i Kalmar län, II, södra fastlandsdelen.
- Knutsson, G, Lindén, A, Rudmark, L 1979: Grus- och morän-tillgångar i Nybroregionen. Del 1. Översiktlig inventering.
- Loberg, B 1980: Geologi material processer och Sveriges berggrund.
- Lundegård, P H, Lundqvist, J, Lundström, M 1978: Berg och jord i Sverige.
- Moore W G, Mattson, J O, Åhman, R 1973: Lexikon i naturgeografi.
- Munthe, H 1902: Beskrivning till kartbladet Kalmar. SGU ser Ac nr 6.
- Munthe, H, Hedström, H 1904: Beskrivning till kartbladet Mönsterås med Högby. SGU ser Ac nr 8.
- Oppgård, R 1969: Grusinventering i Kalmar län, V, norra länsdelen.
- Rudmark, L 1975: The deglaciation at Kalmarsund, south eastern Sweden. SGU ser C nr 713.
- 1980: Beskrivning till jordartskartan Kalmar NO/Runsten NV. SGU ser Ae nr 43.

Sandegren, R, Sundius, N 1926: Beskrivning till kartbladet Skrikerum. SGU ser Aa nr 157.

Svedmark, E 1904: Beskrivning till kartbladet Oskarshamn. SGU ser Ac nr 5.

- 1905: Beskrivning till kartbladet Vimmerby. SGU ser Aa nr 133.

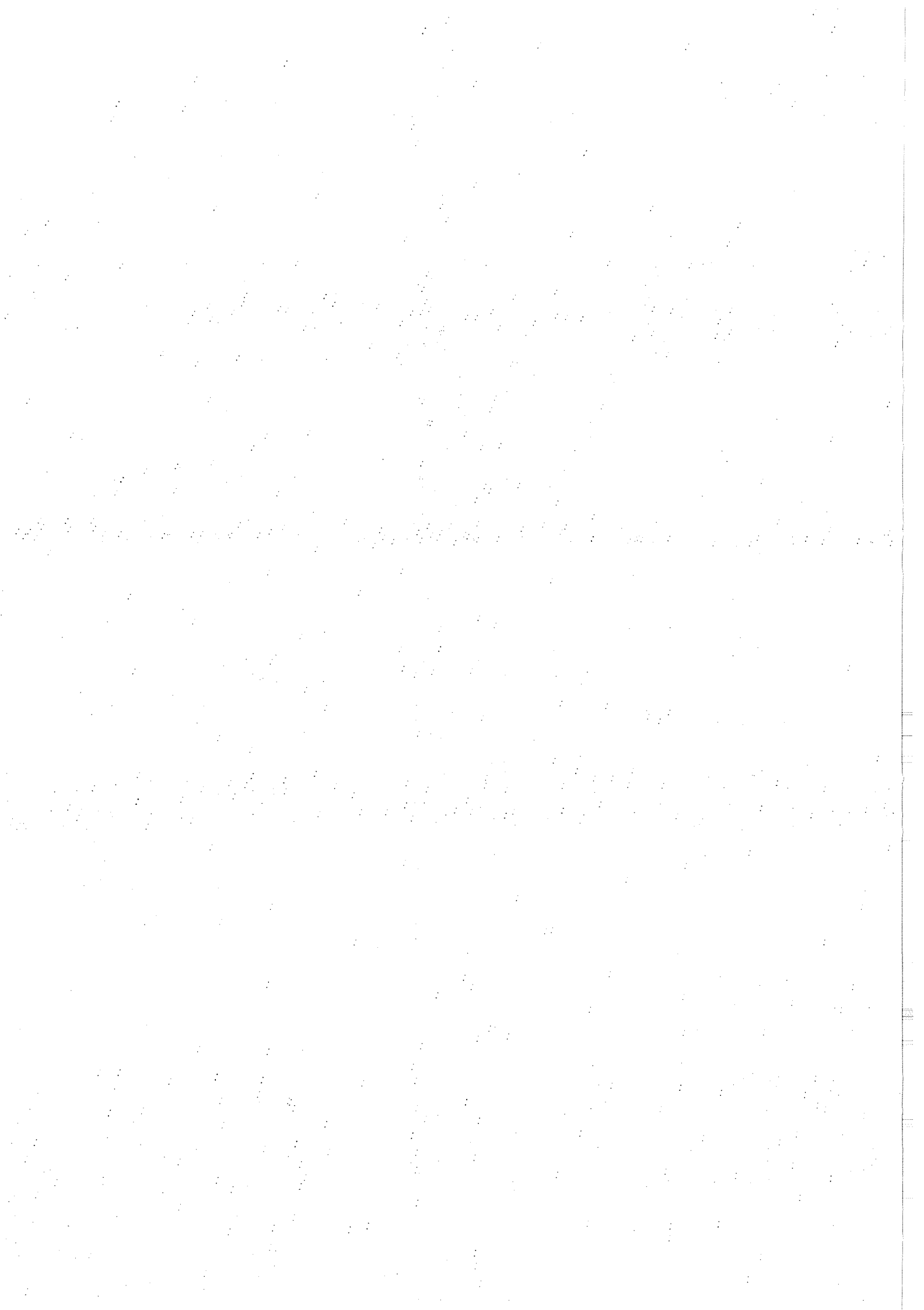
Svenonius, F 1905: Beskrivning till kartbladet Ankarsrum. SGU ser Aa nr 126.

- 1907: Beskrivning till kartbladet Västervik. SGU ser Aa nr 137.

- 1914: Beskrivning till kartbladet Gamleby. SGU ser Aa nr 147.

Weijman-Hane, G, Hörberg, J 1966: Principförslag till Kalmar-Nybroregionens och Ölands framtida vattenförsörjning.

Wramner, P 1964: Särtryck ur grusinventering för Kronobergs län.



MEDDELANDEN FRÅN PLANERINGSAVDELNINGEN
FR O M 1984

- 1984:1 Vattenkvalitet i vattenrutschbanor.
- 1984:2 Gammelskogen i Alhult.
- 1984:3 Fastställda skyddsområden för grundvattentäkter.
- 1984:4 Projektverksamhet inom länsplaneringen 1983-1984.
- 1984:5 Försurning - resultat av undersökningar 1983-84.
- 1984:6 Sammanställning av viktigare/intressanta projekt för oljeersättning i Kalmar län.
- 1984:7 Regionala riktlinjer för användningen av glesbygdsmedel i Kalmar län.
- 1984:8 Utvecklingsprogram för turismen i Kalmar län.
- 1984:9 Befolknings- och sysselsättningsprognos för 1990.
- 1985:1 Vem gör vad vid länsstyrelsen i Kalmar län och lokala skattemyndigheten i Kalmar fögderi.
- 1985:2-11 Översiktlig grusinventering för Kalmar län. Kommunvis redovisning av länets fastlandskommuner.
- 1985:12 Vegetation och markanvändning inom området Övetorp-Bäck-Vanserum på mellersta Öland.

